

# PRAVNI VJESNIK

11/3-4

UDK - 34 | ISSN 0352-5317

*Časopis za pravne i društveno-humanističke znanosti  
Pravnoga fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku*

*Zeitschrift für Rechts - und Sozialwissenschaften der Fakultät  
für Rechtswissenschaften der Universität Josip Juraj Strossmayer in Osijek*

*Journal des sciences juridiques et sociales de la Faculté de droit  
Josip Juraj Strossmayer Université à Osijek*

*Journal of Law and Social Sciences of the Faculty of Law  
Josip Juraj Strossmayer University of Osijek*



# PRAVNI VJESNIK

Pravni vjesnik Pravnog fakulteta  
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

## **Izdavač/Publisher**

Pravni fakultet u Osijeku, Stjepana Radića 13, Osijek

## **Uredništvo/Editorial Board**

Prof. dr. sc. Igor Bojanić (glavni i odgovorni urednik / Editor in Chief), prof. dr. sc. Ivana Barković Bojanić (izvršna urednica / Executive Editor), doc. dr. sc. Predrag Zima (tehnički urednik / Technical Editor), prof. dr. sc. Branko Babac, prof. dr. sc. Zvonimir Lauc, prof. dr. sc. Vladimir Ljubanović, prof. dr. sc. Srećko Jelinčić, prof. dr. sc. Nedeljko Bosanac, prof. dr. sc. Vlado Belaj, prof. dr. sc. Vilim Herman, prof. dr. sc. Renata Perić, prof. dr. sc. Nihada Mujić, prof. dr. sc. Mira Lučić, doc. prof. dr. sc. Mario Vinković

## **Međunarodno uredništvo/International Editorial Board**

Professor Fiona C. Beveridge, School of Law, University of Liverpool, Velika Britanija  
Prof. dr. iur. Rainer Gildegg, Hochschule für Wirtschaft und Recht, Hochschule Pforzheim, Njemačka  
Prof. dr. iur. Urban Bacher, Hochschule für Wirtschaft und Recht, Hochschule Pforzheim, Njemačka  
Prof. dr. sc. Ljubomir Zovko, Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, Bosna i Hercegovina  
Prof. dr. sc. Kadriye Bakirci, Istanbul Technical University, Law Division of Management Faculty, Turska  
Prof. dr. sc. Izabela Pruchnicka-Grabias, Warsaw School of Economics, Poljska  
Doc. dr. sc. Justyna Maliszewska - Nienartowicz, Jean Monnet Center for European Studies, University of Toruń, Poljska  
Prof. dr. sc. Vid Jakulin, Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, Slovenija

## **Lektor za hrvatski jezik/Croatian Language Editor**

Marija Šerić, prof.

## **Prevoditelj i lektor za njemački jezik/German Language Editor**

Dr. sc. Ljubica Kordić

## **Prevoditelj i lektor za engleski jezik/English Language Editor**

Dubravka Papa, prof.

## **Adresa uredništva/Address of the Editorial Board**

Pravni fakultet u Osijeku  
Stjepana Radića 13, Osijek, Republika Hrvatska  
tel: 031/224-500, fax: 031/224-540  
web: <http://vjesnik.pravos.hr>

Časopis izlazi u 4 broja godišnje (cijena četverobroja 120,00 kn)

Narudžbe slati na adresu uredništva, a novac uplatiti na žiro račun broj 2340009-110063962

Naklada 500 primjeraka

Izdano uz financijsku potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Tekstovi objavljeni u časopisu referiraju se u: Current Legal Theory, Tilburg, The Netherlands, ProQuest Research Library, Ann Arbor, Michigan, USA, Sociological Abstracts, San Diego, California, USA, EBSCO Publishing, Ipswich, Massachusetts, USA.

## **Tisak**

MIT, Osijek.

# SADRŽAJ

|                                                                                                                                                                               |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Davor Rodin<br>SELEKTIVNO SLJEPILO TEORETIČARA DEMOKRATSKE USTAVNE DRŽAVE .....                                                                                               | 9   |
| Stipe Ivanda, Anita Blagojević<br>O SLOBODI KRETANJA OD STATUTA SREDNJOVJEKOVNIH HRVATSKIH GRADOVA DO DANAŠNJIH<br>USTAVNIH JAMSTAVA O SLOBODI KRETANJA.....                  | 21  |
| Leo Cvitanović, Ivan Glavić<br>AKTUALNA PITANJA PROBLEMATIKE UVJETNE OSUDE U HRVATSKOM KAZNENOM ZAKONODAVSTVU ....                                                            | 41  |
| Josip Berdica<br>RELIGIJSKI IDENTITET U DRUŠTVU RAZLOŽNOG PLURALIZMA .....                                                                                                    | 69  |
| Luka Burazin<br>TZV. SANKCIONISTIČKO SHVAĆANJE POPRAVLJANJA ŠTETE U<br>NARAVNOPRAVNOM UČENJU H. GROTIUSA I S. PUFENDORFA .....                                                | 89  |
| José G. Vargas-Hernández<br>DESIGN OF SUCCESSFUL COMMUNITY PARTNERSHIPS TO IMPROVE LOCAL GOVERNANCE IN MEXICO....                                                             | 115 |
| Mato Arlović<br>OCJENA ZAKONITOSTI OPĆIH AKATA U NOVOM ZAKONU O UPRAVNIM SPOROVIMA:<br>O NEKIM OTVORENIM PITANJIMA.....                                                       | 127 |
| Samir Vrabec<br>SUKCESIJA DRŽAVNOGA POGLAVARA U SUVREMENIM EUROPSKIM MONARHIJAMA .....                                                                                        | 149 |
| Hana Horak, Kosjenka Dumančić<br>JAĆANJE PRAVA DIONIČARA I PRAVO DIONIČARA NA INFORMACIJE .....                                                                               | 191 |
| Predrag Zima<br>AUCTORITAS...CUM GRANO SALIS.....                                                                                                                             | 219 |
| Vjekoslav Bratić, Pero Mihaljević, Mario Bratić<br>TRANSPARENTNOST STRANAČKIH FINACIJA U HRVATSKOJ I SLOVENIJI .....                                                          | 233 |
| Željka Primorac<br>OBVEZNO OSIGURANJE OD ODGOVORNOSTI PRIJEVOZNIKA ZA SMRT<br>I TJELESNE OZLJEDE PUTNIKA PREMA ODREDBAMA PROTOKOLA<br>ATENSKE KONVENCIJE IZ 2002. GODINE..... | 257 |
| Donata Strbat<br>PRAVNA OSNOVA ČLANSTVA REPUBLIKE HRVATSKE U EUROPSKOJ UNIJI .....                                                                                            | 275 |
| Antal Visegrády<br>JUDICIAL POWER AND JUDICIAL ETHICS .....                                                                                                                   | 295 |
| Mario Vinković, Miranda Gavrić<br>PRESUDE U SLUČAJEVIMA LAVAL I VIKING I PRAVO NA ŠTRAJK – EUROPSKA MOTRIŠTA.....                                                             | 313 |



|                                                                             |     |
|-----------------------------------------------------------------------------|-----|
| Mato Palić, Goran Rac<br>NEJEDNAKO BIRAČKO PRAVO U REPUBLICI HRVATSKOJ..... | 331 |
|-----------------------------------------------------------------------------|-----|

|                                                             |     |
|-------------------------------------------------------------|-----|
| Dragan Zlatović<br>OGLEDI IZ EUROPSKOG ŽIGOVNOG PRAVA ..... | 341 |
|-------------------------------------------------------------|-----|

## Prijevod

|                                                                                                                        |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Mira Lulić<br>DEKLARACIJA UJEDINJENIH NARODA O PRAVIMA DOMORODAČKIH NARODA<br>(REZOLUCIJA OPĆE SKUPŠTINE 61/295) ..... | 369 |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

## Prikazi

|                                                                                                                                                                                 |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Ljubica Kordić<br>25. KONGRES MEĐUNARODNE UDRUGE ZA FILOZOFIJU PRAVA I SOCIJALNU FILOZOFIJU<br>PRAVO, ZNANOST, TEHNOLOGIJA, FRANKFURT, NJEMAČKA, 15-20. KOLOVOZ 2011. ....      | 389 |
| Rajko Odošbaša, Ivana Barković Bojanić, Đuro Medić<br>PRIKAZ RADA ZNANSTVENE KONFERENCIJE O TEORIJSKOJ EKONOMIJI<br>NA EKONOMSKOM FAKULTETU U ZAGREBU (28.-29. 11. 2011.) ..... | 393 |



Samir Vrabec, dipl. pravnik

Izvorni znanstveni rad

UDK 342.36/.37(4)

## SUKCESIJA DRŽAVNOGA POGLAVARA U SUVREMENIM EUROPSKIM MONARHIJAMA

### Sažetak:

*U radu se analizira suvremeno ustavnopravno uređenje sukcesije krune u europskim monarhijama (Kraljevina Belgija, Kraljevina Danska, Kraljevina Nizozemska, Kraljevina Norveška, Kraljevina Španjolska, Kraljevina Švedska, Ujedinjeno Kraljevstvo Velika Britanija i Sjeverna Irska; u pregled nisu uključene Kneževine Andorra, Liechtenstein i Monako, te Veliko Vojvodstvo Luxemburg). Daje se opći povijesni pregled i pregled razvoja ovoga instituta u Velikoj Britaniji. Ovaj institut uvjetovan je geneaološkim stablom vladajuće monarhijske obitelji i nizom dodatnih kriterija, koji u pojedinim državama, nisu sukladni standardima zabrane diskriminacije i jednakosti građana u demokratskom društvu. Hereditarna monarhija je diskriminirajući oblik državne vladavine per se gdje u modernom demokratskom društvu koje promiče jednakost (šansi), slučajnost rođenja u određenoj obitelji nekoga izravno postavlja za državnoga poglavara. Gledano s ovoga aspekta svaka rasprava o diskriminaciji u pogledu instituta sukcesije monarha je suvišna. No, ako hereditarna monarhija već postoji kao ustavna i politička zadatost, postavlja se pitanje opravdanosti ustavnih odredaba o nejednakosti spolova u redu prvenstva u sukcesijskom nizu, o vjeroispovijesti monarha i ostalih osoba u sukcesijskom nizu, te o isključivanju izvanbračne djece iz sukcesijskoga niza. Ovakve su ustavne odredbe u izravnoj suprotnosti s međunarodnim konvencijama na ovome polju koje su ove države ratificirale. "Sporne" ustavne odredbe s aspekta cjelokupne društvene zajednice impliciraju da općeprihvaćene društvene vrijednosti nemaju svoj ustavni izraz u državnom poglavaru koji tu državnu zajednicu treba personificirati. Analiziraju se mogućnosti ustavnih reformi u pogledu diskriminatornih odredaba u sukcesiji krune u Španjolskoj, Velikoj Britaniji i sandinavskim monarhijama.*

### Ključne riječi:

sukcesija, državni poglavar, monarh, monarhija, apsolutna primogenitura, abdikacija, regent, regentstvo, akcesija, monarhova prisega

## UVOD

Kada postavimo pitanje što je sukcesija monarha (ili prijestolja, krune, trona) u ustavnopravnom uređenju suvremenih europskih monarhija tada bi odgovor glasio kako je to mehanizam pomoću kojega se utvrđuje tko će biti novi monarh u trenutku smrti dotadašnjeg monarha, njegove abdikacije ili izumiranja vladajuće dinastije, odnosno tko će vršiti monarhove prerogative



u slučaju njegove fizičke ili psihičke nesposobnosti. Suvremeno ustavnopravno uređenje ovoga mehanizma zapravo je definirano geneaološkim stablom vladajuće monarhijske loze u pojedinoj monarhiji uz postavljanje još nekih dodatnih kriterija. Ono treba dati odgovor na pitanje - ako bi monarh umro (ili abdicirao, postao nesposobnim) u ovome trenutku, tko bi stupio na upražnjeno prijestolje, odnosno vršio njegove prerogative? Odgovor na ovo pitanje, a koje taj mehanizam treba dati jest: prijestolonasljednik.<sup>1</sup> Postavljanjem dodatnog niza pitanja hipotetske naravi koji mogu imati niz varijacija - ako bi u ovome trenutku umro i monarh i prijestolonasljednik ili ako bi umro monarh, a prijestolonasljednik bio maloljetan ili ... tko bi stupio na upražnjeno prijestolje? - i davanjem odgovora stvara se sukcesijski niz osoba koje udovoljavajući kriteriju srodstva i još nekim dodatnim kriterijima, ako se to ukaže potrebnim mogu stupiti na položaj državnoga poglavara ili vršiti njegove prerogative. Ovako sažeto izgleda sukcesija monarha.

Kao građani države republikanskog uređenja mogli bismo se zapitati o relevantnosti ovoga instituta, što *argumentum a minori ad maius* dovodi do srži stare, možda više ne centralne, ali još uvijek postojeće politološke rasprave o optimalnom obliku političkog uređenja državne zajednice i razmatranja *pro et contra* u korist republike ili monarhije, a koje pitanje je danas osobito aktualno i živo u državama članicama Comonwealtha (osobito Australija, Kanada i Novi Zeland).<sup>2</sup> Rečena rasprava zbog svoje složenosti mogla bi biti predmetom posebnoga rada pa pitanja kao npr. jesu li europske monarhije i monarhijske obitelji danas samo objektom zanimanja žutih rubrika i tabloida ili još uvijek imaju određenu društvenu relevantnost u nastavku ne razmatramo.<sup>3</sup> Mi u ovome radu razmatramo sukcesiju krune u suvremenim europskim monarhijama kao njihovu ustavnopravnu realnost. Dok je većina instituta vezanih uz državnoga poglavara uvjetno rečeno zajednička i monarhu i predsjedniku države<sup>4</sup>, upravo je ovaj institut njihova glavna razdjelnica. Dok je smrt predsjednika republike tijekom mandata razlog za održavanje izvanrednih izbora za novoga predsjednika, smrt monarha je redoviti put za početak 'mandata' novoga monarha. Svojevrsni pandan sukcesiji monarha bili bi dakle instituti izbora ili zamjenjivanja predsjednika države, ali koji su opet bitno različiti od sukcesije monarha.

Stoga želimo upoznati stručnu javnost s institutom koji iz naše republikanske ustavnopravne vizure izgleda pomalo "egzotično".

Za slučajeve potrebe popunjavanja upražnjenoga prijestolja u današnjim europskim ustavnim, parlamentarnim monarhijama<sup>5</sup> smatramo da je najprikladnije koristiti naziv **sukcesija mo-**

1 Treba razlikovati dva moguća tipa prijestolonasljednika: 1. zakonitog (engl. *heir apparent*) i 2. vjerojatnog (engl. *heir presumptive*). Razlika se nalazi u tome što mjesto zakonitog prijestolonasljednika u redosljedu stupanja na prijestolje ne može biti dovedeno u pitanje rođenjem nekoga tko bi se u tom redosljedu mogao postaviti iznad njega. Za vjerojatnog prijestolonasljednika vrijedi *a contrario*.

2 Vidi npr. u Williams, Hugh, *Monarchy Or Republic?: A Worldwide Perspective*, Trafford Publishing, 2006; Spellman, W. M., *Monarchies 1000-2000*, Reaktion Books, 2001., poglavlje 7 *Monarchy and State in Twenty-First Century*, str. 269 - 277; Cox, Noel, Miller, R., *Monarchy or Republic?*, in Miller (ed), *New Zealand Government and Politics* (5th edn Oxford University Press, Melbourne, 2010); Simonton, Dean Keath, *Kings, queens, and sultans: Empirical studies of political leadership in European hereditary monarchies* u Feldman, Ofer, Valenty, Linda O., *Profiling political leaders: cross-cultural studies of personality and behavior*, Greenwood Publishing Group, 2001., str. 97 - 111; Burt, Francis, *Monarchy or Republic - It's all in Mind*, 24 U.W. Austl. L. Rev. 1 (1994); Keohane, Nannerl O., *Virtuous Republics and Glorious Monarchies: Two Models in Montesquieu's, Political Taught*, Political Studies, Volume 20, Issue 4, 1972., str. 383-396;

3 Vidi više u npr. *Monarchies: What Are Kings and Queens For?*, editors Tom Bentley, James Wilsdon, Demos Collection, issue 17, 2002.

4 npr. poslovi ceremonijalnog i reprezentativnog karaktera, poslovi arbitra i medijatora u odnosima zakonodavne i izvršne vlasti, poslovi vezani uz zakonodavstvo i poslovi "zakonodavnog" karaktera (promulgacija, veto, uredbe u izvanrednim situacijama), poslovi vezani uz sudstvo i poslovi "sudbenog" karaktera (davanje pomilovanja), poslovi vezani uz diplomatske odnose

5 Kneževina Andorra, Kraljevina Belgija, Kraljevina Danska, Veliko Vojvodstvo Luxemburg, Kneževina Monako, Kraljevina



**narha.** Naime, u parlamentarnim monarhijama ovo pitanje uređuje se na različite načine: u dije-lu ustava u formalnom smislu koji se odnosi na državnog poglavara i/ili posebnim aktom ustav-nopravnog značenja. Bilo da je riječ o jednom ili drugom načinu uređivanja ovoga instituta, za njega se u ovim aktima gotovo uvijek koristi naziv sukcesija.<sup>6</sup> Iz ovoga terminološkoga okvira iz-dvaja se samo Act of Settlement iz 1701. god. koji i danas predstavlja važeći ustavnopravni izvor za rješavanje sukcesije na britanskom prijestolju, koji je iznimka samo po svom nazivu, dok se u njegovu tekstu također koristi izraz sukcesija.<sup>7</sup> Kako riječ sukcesija, između ostalih, etimološki sadrži i značenje u smislu redoslijeda nasljeđivanja, a kako je hereditarna sukcesija položaja dr-žavnog poglavara prisutna pretežno u suvremenim monarhijama to ovaj izraz smatramo najpri-kladnijim za ove slučajeve.<sup>8</sup>

Ustavnopravno reguliranje sukcesije monarha kakvo u poredbenom pregledu susrećemo da-nas svoje izvorište može naći u pravilima koja datiraju još iz srednjega vijeka, a čija se osnova do danas nije bitno promijenila.<sup>9</sup> Ta osnova sastoji se u shvaćanju o nasljednom redu osoba koje mogu stupiti na upražnjeno prijestolje. Takvo shvaćanje bilo je rezultat povijesnog prevladavanja izborne monarhije nasljednom, a u nasljednoj monarhiji napuštanjem patrimonijalnoga shvaća-nja državne vlasti i uvođenjem nasljeđivanja prijestolja prema načelu primogeniture.

Nizozemska, Kraljevina Norveška, Kraljevina Španjolska, Kraljevina Švedska, Ujedinjeno Kraljevstvo Velika Britanija i Sjeverna Irska. Država Vatikanskoga Grada kao izborna teokratska monarhija se ne može uvrstiti u ovu skupinu monarhija. Kneževina Liechtenstein formalno pripada ovoj klasifikaciji, ali samo uvjetno, jer su nakon

6 referendum održanog 2003. god. značajne ustavne ovlasti pridržane princu. Državni poglavar Kneževine Andorre su svakodobni biskup Urgellske biskupije i predsjednik Republike Francuske. Ustavne odredbe o sukcesiji u Velikom Vojvodstvu Luxemburg, te Kneževinama Andorra, Liechtenstein i Monako nisu razmatrane u ovome radu.

U Engleskoj od najranijega vremena od kada se ovo pitanje uređuje aktima parlamenta nose u svome nazivu izraz 'sukcesija' - Act of succession (1485) - Statutes of the Realm, II, 499: 1 Henry VII, c. I.; First Act of Succession (1534) - Statutes of the Realm, III, 471 f.: 25 Henry VIII, c. 22.; Third Act of Succession (1543) - Statutes of the Realm, III, 955: 35 Henry VIII, c. 1.; Succession Act (1604) - Statutes of the Realm, IV, 1017 f.: 1 James I, c. I. U Švedskoj jedan od četiri organska zakona (švedski: *grundlagar*) koji čine švedski Ustav jest i akt o sukcesiji iz 1809. god. koji se u originalu na švedskom jeziku nosi naziv *Successionsordningen*. Danski akt o sukcesiji iz 1953. god u originalu nosi naziv *Tronfølgelov*, a koji bi se mogao prevesti Zakon (danski Tron = kruna, prijestolje, følge = nastavak, slijed, lov = zakon) o sukcesiji prijestolja. U čl. 57 st. 1 Ustava Španjolske iz 1978. godine navodi se: "*La sucesión en el trono* seguirá el orden regular de primogenitura y representación..." - (Bold Italic dodao i u prijevodu autora): Sukcesija prijestolja će slijediti pravilni redoslijed prvorodenja i reprezentacije...

7 "...and to maintain a certainty in the *succession* thereof...therefore, for a further provision of the *succession* of the crown in the Protestant line... be it enacted and declared..." - iz teksta Act of Settlement-a, vidi prijevod na hrvatski jezik u Kurtović, Šefko, Hrestomatija opće povijesti prava i države, 1. knjiga, autor, Pravni fakultet, Zagreb, 1999.

8 Kao kuriozitet moguće je navesti svojevrsno obiteljsko "nasljeđivanje" položaja državnog poglavara (u republici) u SAD-u koje se dogodilo u njihovoj dosadašnjoj povijesti dva puta: 1. John Adams, otac (1735.-1826., mandat 1797.-1801.) i John Quincy Adams, sin (1767.-1848., mandat 1825.-1829.) i 2. George Bush, otac (1924- , mandat 1989.-1993.) i George W. Bush, sin (1946 - , mandat 2001.-2009. ). Mogućnost nasljeđivanja položaja državnog poglavara naravno nije isključena niti u republikama, ali s totalitarističkim sustavom vladavine. Vidi više u npr. Billingsley, Anthony, Political Succession in the Arab World: Constitutions, Family Loyalties and Islam, Routledge, 2009.; Lim, Jae-Cheon, Kim Jong Il's Leadership of North Korea, Taylor & Francis, 2009., str. 52 - 55

9 Tako u Sokol, Smiljko, Smerdel, Branko, Ustavno pravo, Informator, Zagreb, 1995., str. 19: "Upočeno i donekle pojednostavljeno rečeno, u pravilu sve do građanskih revolucija i rušenja apsolutnih monarhija ustav u materijalnom



## 1. OPĆI POVIJESNI PREGLED SUKCESIJE MONARHA

Razmatrajući oblike monarhija kroz povijest čini se da je izborna monarhija stariji oblik, koji je prethodio i iz kojega se razvila nasljedna monarhija.<sup>10</sup>

Osnovna karakteristika izborne monarhije jest da se u njoj sukcesija monarha provodi putem izbora novoga vladara. Kada je povijesno nastao oblik izborne monarhije teško je reći sa sigurnošću. Jednim od *ratia* nastanka države bilo je i vojno organiziranje i discipliniranje pripadnika plemenske zajednice kako bi pružila sigurnost svojim članovima prema unutra, a osobito prema van.<sup>11</sup> Tako u počecima nasljedne monarhije i potomci prethodnoga vladara dolaze na prijestolje izborom, a ne na temelju nasljednog prava. Dugotrajnom praksom i ponavljanjem uvođi se kao običaj, a negdje i sankcionira poveljama i statutima izbor novoga vladara iz reda srodnika (potomstva) prijašnjega. Međutim i nasljedna monarhija je kao i izborna imala svojih dobrih strana u pogledu sukcesije monarha, ali su se pojavili i neki njezini ozbiljni nedostaci<sup>12</sup>. Njezin najveći nedostatak je što nasljedni monarsi prijestolje i upravljanje državom počinju izjednačavati sa svojim vlasništvom, pa se u slučaju njihove smrti pitanje nasljeđivanja prijestolja rješava kao i svako drugo pitanje, uvjetno rečeno, "nasljednog prava" (jer se o njemu kao nekoj zasebnoj grani prava u srednjem vijeku naravno ne može govoriti). Riječ je o tzv. *patrimonijalnom shvaćanju države i monarhijske vlasti* u njoj<sup>13</sup> prema kojoj se pravo zapovjedanja gotovo potpuno izjednačava s pravom vlasništva.<sup>14</sup> Nasljednici preminuloga vladara dijelili su državni teritorij kao i svaki drugi dio ostavine svojega prethodnika. Osobito je ovo bio običaj i praksa pod utjecajem germanske tradicije u franačkoj državi.<sup>15</sup> Kao posljedica ovakve prakse pojavilo se s jedne strane komadanje država i njihovog teritorija - koliko je vladar imao nasljednika toliko je novih državica moglo nastati, a s druge strane prilikom sklapanja brakova između članova monarhijskih obitelji vladari su dijelove svojih država davali kao miraz svojim kćerima. Na ovaj način nestajale su ili se teritorijalno povećavale i smanjivale pojedine države, ili spajanjem pojedinih dijelova nastajale nove pri čemu je stanovništvo prema narodnoj pripadnosti (pojam "narod" na ovome mjestu

<sup>10</sup> smislu sadržajno se svodio na relativno mali broj normi kojima se utvrđivalo da sva vlast u državi pripada monarhu i da je on nasljedan."

Premda se ovo ne može tvrditi s apsolutnom sigurnošću ovakav se zaključak može izvesti iz primjera stare rimske države, (tako Bleicken J.: "Kraljevstvo je, dakle, postalo jednogodišnjom službom. Činovnika koga je svake godine trebalo postaviti - on se vjerojatno zvao *praetor maximus* - formalno je svake godine imenovao njegov preteča, ali je ipak skupština svih poglavara rodova (*senat*) imala presudan utjecaj na biranje te ličnosti." - u Povijest svijeta, Naprijed, Zagreb, 1977., str. 237) kao i franačke države (tako Kurtović, Š.: "Još su Cezar i Tacit germanskog plemenskog vođu nazivali kraljem (*rex*). Taj naziv ostaje i kasnije, kad ovaj sve više i postaje kralj, iako su i zadnji

<sup>11</sup> franački kraljevi (9. st.) smatrali da su oni još uvijek vode i predstavnici svog plemena...Kralj je izabrani plemenski vođa..." - u Opća historija države i prava, I knjiga, Narodne novine, Zagreb, 1990., str. 143).

vidi teorije o postanku i biti države u Perić, Berislav, Država i pravni sustav, Narodne novine, Zagreb, 1992., str. 9-43

<sup>12</sup> Kao dobre strane nasljedne monarhije u teoriji se navode: uvijek i unaprijed se zna tko će naslijediti prijestolje u slučaju smrti vladara, ovime su isključeni sukobi pretendena na prijestolje. Loše strane ovoga oblika monarhije je da prijestolonasljednikom može biti i poslovno (maloljetnost) ili psihofizički nesposobna osoba i tzv. patrimonijalno shvaćanje države

<sup>13</sup> O teorijama i koncepcijama suvereniteta kojima se objašnjavala i opravdavala monarhijska vlast vidi u Sokol, Smerdel, Ustavno pravo, Informator, Zagreb, 1995., str. 117 i Bačić, Arsen, Ustavno pravo, teorija i interpretacija, PF u Splitu, Split, 1995., str. 155.

<sup>14</sup> "Prema tome shvatanju vlast zapovjedanja jeste jedno pravo slično pravu svojine, čiji je nosilac kralj kao takav." - Duguit, L., Preobražaji javnog prava, Beograd, 1929., str. 7

<sup>15</sup> Karlo Martel je prije svoje smrti 741. god., Franačku podijelio na dva majordomata dvojici svojih sinova, Karlomanu i Pipinu. Kako navodi prof. Kurtović: "...rimska ideja o cjelovitosti i kontinuitetu države neovisno od osobe vladara, Karlu (Velikom, op. S.V.) još nije bila bliska: on je još za života državu podijelio svojim sinovima..." - u Kurtović, Šefko, op. cit., str. 135. Isto tako je i sin Karla Velikog Ludvig Pobožni 817. god. Franačku (pošto je



u kontekstu srednjega vijeka navodimo samo uvjetno) ostajalo razdvajano, dijeljeno i povezivano bez geografsko-jezičnog smisla.

Pokazalo se, dakle, potrebnim ukloniti navedene nedostatke da bi se zadržalo teritorijalno i narodno jedinstvo određene države, a ipak ujedno i omogućiti nasljeđivanje prijestolja vladarevom potomstvu. Ovom zahtjevu udovoljio je *sustav agnatskog nasljeđivanja prijestolja prema načelu primogeniture*<sup>16</sup> - vladara nasljeđuje njegov najbliži i najstariji krvni srodnik.

Prednosti primjene ovoga oblika sukcesije monarha dovele su do njegovog širokog prihvatanja i ustaljivanja u najvećem broju država. Praktičnost ovoga sustava očitovala se u tome što je prijestolonasljednik bio unaprijed određen i poznat čime su isključivane borbe pretendenata na prijestolje, prijestolonasljednik je bio isključivi nasljednik prijestolja čime je državni teritorij ostajao jedinstven, te je ovim sustavom isključivana mogućnost postojanja *interregnuma*. Naime, za razliku od izborne monarhije u kojoj od smrti prethodnoga do izbora novoga monarha formalno ne postoji vladar, u konceptu ovoga sustava položaj monarha nikada nije upražnjen - *Rex non moritur*!<sup>17</sup> Uslijed pokazanih prednosti ovaj sustav se u početku ustaljuje običajnim putem, a interes za njegovo pravno reguliranje postupno pokazuju državni poglavari izdavanjem statuta i povelja kojima uređuju ovo pitanje.<sup>18</sup>

Uopćeno gledajući scenariji nasljeđivanja krunice prema ovome sustavu su mogli biti sljedeći. Pitanje nasljeđivanja krunice je bilo najmanje dvojbeno kada su iza umrloga kralja ostajali muški nasljednici u uspravnoj liniji (*linea recta*). Situacija bi se razriješila u korist u uspravnoj liniji nasljeđivanja najbližeg i najstarijeg muškog nasljednika (sinovi ispred unuka, najstariji sin ispred mladih). S obzirom na društveni sustav vrijednosti i shvaćanja srednjega vijeka, pa i do novijega doba dvojba je povijesno nastajala u onom trenutku kada nakon vladareve smrti ne bi postojao niti jedan muški nasljednik u uspravnoj liniji, već "samo" kćer(i). Ova situacija je u ranom razdoblju razvoja europskih monarhija, otvarala mjesto pitanju može li kraljeva kći naslijediti krunu ili to ipak treba biti netko od muških nasljednika u pobočnoj liniji (*linea transversa*). U raznim povijesnim slučajevima i različitim europskim državama često su jedine preostale ženske nasljednice isključivane iz sukcesije prijestolja pozivanjem na tzv. *Salicijsko pravo* - *Lex Salica*.<sup>19</sup> Ukoliko nakon vladareve smrti nije uopće bilo nasljednika u uspravnoj liniji srodstva bio je otvoren put raznim pretenzijama srodnika pobočne linije.<sup>20</sup> Valja naglasiti kako je ovaj sustav omogućavao nasljeđivanje prijestolja i od strane maloljetnog prijestolonasljednika. Zbog svojih prednosti ovaj oblik sukcesije monarha zadržan je uz određene izmjene i dopune do današnjih dana.

16 samo Ludvig nadživio svoga oca, pa je tako Franačka za kratko uspjela ostati nepodijeljena) podijelio svojim trima sinovima Lotaru, Karlu Čelavom i Ludvigu.

Uz ovaj naziv u literaturi se upotrebljavaju još i izrazi prvorodenje, prvorodstvo, senioritet.

17 Kralj (nikada) ne umire!; franc. Le roi ne meurt jamais! Le roi est mort! Vive le roi!; engl. The King is dead! Long live the King!

18 Na europskome povijesnom prostoru od velikog je utjecaja bila Zlatna bula Karla IV. iz 1356. god. kojom je Njemačko-rimsko Carstvo prema pravno uređeno kao izbornu u svojoj zbilji uređeno kao nasljedno kraljevstvo - prema Heidrich, J. u Povijest svijeta, Naprijed, Zagreb, 1977., str. 377

19 *Lex Salica* - kodifikacija sačinjena u doba Klovovika (476. - 496.) za područje zemalja koje su naseljavali salijanski Franci (zbog tadašnjeg partikularizma i personaliteta prava) u kojoj jedna od odredaba utvrđuje kako salijansku zemlju (*terra Salica*) ne može naslijediti žena već samo muškarci koji su braća. Nigdje se u toj kodifikaciji nije spominjala monarhija, ali povijesnim se tečajem počelo krivo pretpostavljati kako se pitanje nasljeđivanja krunice upravo njom uređivalo. Tako je izraz salicijsko pravo u kasnijem europskom povijesnom razvoju postao sinonim za isključivanje žena iz nasljedstva i sukcesije položaja po ženskoj strani u kraljevskim i plemićkim obiteljima. Vidi

20 više u Favier, Jean, Dictionnaire de la France médiévale, Fayard, Paris, 1993.; Drew, Katharine Fisher, Laws of the Salian Franks, University of Philadelphia Press, Philadelphia, 1991.

O krvnom srodstvu kao pretpostavki nasljeđivanja vidi u Gavella, Nikola, Nasljedno pravo, Informator, Zagreb, 1990



Ovim općim povijesnim razmatranjem sukcesije monarha ne tvrdimo da smo "pokrili" sve povijesne primjere i probleme vezane uz sukcesiju monarha. Treba imati u vidu problematiku razmatranja zbiljskih, povijesnih situacija, različitih u svom sadržaju i vremenu u kojima su se dogodile i pokušaja da se iz njih izvedu apstraktne, tipizirane situacije. Stoga, pustimo da povijesni pregled uređenja sukcesije monarha u Velikoj Britaniji jasnije oslika ovu problematiku od općeteorijskih pregleda.

## 2. POVIJESNI PREGLED USTAVNOPRAVNOG UREĐENJA SUKCESIJE MONARHA U ENGLESKOJ/ VELIKOJ BRITANIJ

U Engleskoj je povijest sukcesije kraljevske obitelji obilježena Aktima Parlamenta u kojima je utvrđivan redoslijed nasljeđivanja krunice.<sup>21</sup> Drugo je pitanje jesu li ti akti samo sankcionirali postojeću faktičnu situaciju (dakle, imali samo deklaratorni karakter), no ostaje činjenica da je ovo pitanje u Engleskoj vrlo rano prestalo biti uređeno samo običajnim pravom. Najbolji povijesni primjer za to je početak vladavine kuće Lancaster na engleskome prijestolju 1399. god. pošto je svrgnut Richard II. Henry IV. je bio zapravo uzurpator, no njegovi savjetnici su ga uputili da svoje pretenzije na krunu ne temelji pravom osvajanja (što nitko ne bi mogao negirati) već da ovu činjenicu "zavije u pravno ruho".<sup>22</sup> Kako navodi prof. Kurtović: "Parlament je taj put još naglašeni-je nego 70-ak godina ranije, kad je Edwarda II. prisilio na abdikaciju, pokazao da raspolaže krunom: za kralja je izabrao Henrya IV. iz kuće Lancaster umjesto onih koji su po načelu srodstva i nasljeđa bili bliži kruni".<sup>23</sup>

Značenje uređenja sukcesije krunice aktima parlamenta, a ne običajnim pravom i isključivom voljom vladara pokazao se upravo tijekom sukcesijskih problema u dinastiji Tudora. Počeci uređenja sukcesije krunice kako ju zatičemo u Velikoj Britaniji na snazi i danas mogu se u svom začetku "zahvaliti" Henryju VIII. i njegovu ustanovljenju (premda bez izravne veze s reformacijskim strujanjima na Kontinentu<sup>24</sup>) Engleske crkve. Već je i u popularnoj kulturi opće mjesto o šest žena Henryja VIII. i raskidanju veza s Rimom zbog neishođenja dozvole za razvod braka s Katarinom Aragonskom.<sup>25</sup> Henry je, današnjim rječnikom a prema opisima engleskih povjesničar-

21 Clark, George, *English History - A Survey*, Oxford University Press, London, 1971., str. 212

22 30. rujna 1399. god. je u Westminster Hall-u čitana tzv. *Gravinima* – popis Richardovih povreda prava lordova sadržanih u trdeset i tri članka. Pošto je skup svjetovnih i duhovnih lordova (budući da nije naznačio kralj, te da nije imenovan Speaker ovaj skup nije formalno bio parlament) utvrdio da je Richard "potpuno nevrijedan i nekoristan da kraljuje i vlada kraljevstvom" Henry IV. je postavio pitanje polaganja prava na krunu, te je uz suglasnost svih lordova i uz vođenje ceremonije od strane Thomasa Arundela, nadbiskupa canterburyskog ustoličen za kralja. Thomas Arundel je prilikom krunjenja održao propovijed kojom je naglasio argumente prema kojima je Edmund Mortimer, *heir presumptive*, zbog maloljetnosti nepodoban za prijestolje. Vidi podrobnije u Bevan, Bryan, Henry IV., St. Martin's Press, New York, 1994., str. 64 – 66; usp. Lingard, John, *A history of England: from the first invasion by the Romans*, Volume III, J. Harding, Philadelphia, 1827., str. 216 – 220

23 Kurtović, Šefko, op. cit., str. 187

24 "Henrik VIII. nije prihvatio Lutherov nauk, štoviše napisao je knjigu protiv njega...Henrik je prihvatio reformaciju samo kao reorganizaciju, kao odvajanje od Rima, tj. njegov anglikanizam je imao ponajviše izgleda: zadržati episkopalnu (hijerarhijsku) duhovnu organizaciju, ali njenu piramidu zadržati na nacionalnoj razini." – Kurtović,

25 Šefko, *Opća historija države i prava*, II. knjiga, Narodne novine, Zagreb, 1990., str. 11; napisavši trakt protiv Luthera Henry VIII. je od pape Lea X. dobio naslov Branitelj vjere, a koju titulu britanski suveren i danas nosi – usp. Oman, W. Charles, *A History of England*, New World Book Manufacturing, Hallandale, (prvi put tiskano 1902.), ponovni otisak 1972., str. 290.

Ovo je povijesno tradicionalno navođen termin, međutim on u kanonskom pravu ne postoji. Henry je zapravo tražio poništenje braka, dakle, kao da brak nikada nije niti postojao jer ga je smatrao nezakonitim i suprotnim starozavjetnoj odredbi iz Levitskog zakonika: "Čovjek koji bi se oženio ženom svoga brata – golotinju bi svoga brata otkrio – i to je nečisto. Neka ostanu bez poroda." (Lev. 20, 21),



ra<sup>26</sup>, bio prava zvijezda (ili u skladu sa suvremenim hrvatskim jezikom - *top celebrity*) svoga doba. Kako s Katarinom Aragonskom pored kćeri Mary nije imao druge djece, Henry je bio potpuno obuzet željom za muškim nasljednikom. Isključivao je svaku mogućnost da krunu ostavi bolešljivoj djevojci. Posljednji povijesni presedan ženske sukcesije do tada, bio je neuspjeli pokušaj stupanja na prijestolje Matilde, kćeri Henryja I. 1141. god. Je li Henry VIII. imao u vidu iskustvo prethodnih sukcesija engleske krune koje su dovele i do Ratova ruža, završetkom kojih su se Tudori uspjeli na englesko prijestolje, pa nije želio riskirati ponavljanje građanskog rata i sudbinu dinastije, je li bio vođen samo osobnim razlozima, ili je društvena situacija bila takva da bi reformacija u Engleskoj pustila korijene i bez izravnog utjecaja krune, predmet je rasprave engleske historiografije koja se bavi razdobljem Tudora.<sup>27</sup>

Donošenjem Supremacy of the Crown Act - a<sup>28</sup> 1534. god., na Otoku će se čvrsto ukorijeniti protestantizam, a u povijesnim događajima koji slijede, pojednostavljeno promatrano, odvijali su se politički (i konfesionalni) sukobi pripadnika političkih elita toga vremena, a koji su se odražavali u osobama koje su stupale na prijestolje od kojih su neke učvršćivale snagu Engleske crkve i protestantizma (Edward VI i Elizabetha I.), a neke su pokušavale Englesku vratiti pod okrilje Rima (Mary I). Premda bi možda bilo prepočetno tvrditi kako je pitanje sukcesije bilo isključivo vezano uz vjerske rasprave u Engleskoj od pol. 16. do poč. 18. st., pored krvnoga srodstva i spola, konfesionalna pripadnost nasljednika krune igrala je ključnu ulogu.

Za svoga života Henry VIII. je putem Parlamenta redosljed sukcesije krune mijenjao tri puta. Prvim Aktom o sukcesiji iz 1534. god. utvrđuje se presedan da se o pitanjima sukcesije konzultira Parlament. Ovim aktom (budući da je njegov brak s Katarinom Aragonskom proglašen nevažećim) proglašava se kako će prijestolje naslijediti zakoniti nasljednici iz njegovoga (tada drugoga) braka s Anne Boleyn, sinovi, a zatim kćeri, a ako u tome braku ne bi bilo djece prijestolje bi naslijedili "zakoniti nasljednici Njegova Veličanstva".<sup>29</sup> U skladu s ovim aktom, budući da do tada Henry nije imao muškog nasljednika, Elizabetha (kći iz braka s Anne Boleyn) je postala zakoniti prijestolonasljednik (*heir apparent*). Mary (kći iz braka s Katarinom Aragonskom) bi svo-

budući da je Katarina Aragonska bila prethodno u braku s Arthurom, princom od Walesa koji je nakon pet mjeseci od sklapanja braka preminuo. Stoga se Henry VIII. oženio Katarinom tek kada je stupio na prijestolje te prethodno zatražio papino tumačenje. Ova zapreka premoštena je bulom pape Julija II.

26 "...zgodan, obdaren velikom snagom, prvoklasni natjecatelj u svim muškim stvarima, darovan mnogim uspjesima..., i s dječakim entuzijazmom za viteške ideale..." u Innes, Arthur D., *England Under the Tudors*, Kessinger Publishing, (prvi puta tiskano 1905.) ponovni otisak 2004., str. 55; "Sve što je nacija znala o njemu je da je bistar, zgodan mladić, vješt u konjaništvu i lovu, ali jednako vješt i s knjigama i lutnjom. Od početka je bio zaokupljen popularnošću..." u Oman, W. Charles, op. cit., str. 283

27 Tako Innes i Elton u motivima Henryja VIII. za provođenje Engleske reformacije naglašavaju pretežito osobne razloge, ali iz potpuno suprotnih pozicija: Elton naglašava da je Henry bio ekstremni i beskompromisni egoist potpuno uvjeren u vlastitu pravičnost, te da ni samom sebi nije priznao da želi riješiti problem sukcesije ili si pribaviti novu, privlačniju ženu, već je istinski bio uvjeren u nezakonitost svoga braka s Katarinom; Innes pak smatra da je Henry bio vođen samo "željom da udovolji nedozvoljenoj strasti", a da je druge motive pronalazio samo kako bi "opravdao samoga sebe samome sebi". - Elton, Geoffrey Rudolph, *England under the Tudors*, Routledge, Abingdon, (prvi puta tiskano 1955.), 1991., str. 101; Innes, Arthur D., op. cit., str. 101. Većina autora smatra kako se u pozadini povijesnih promjena tako širokih razmjera nisu mogli nalaziti samo osobni, slučajni faktori. Pendrill kao glavnoga zastupnika prve skupine mišljenja navodi već spomenutoga Eltona (1955.), a za drugu skupinu mišljenja kao paradigmatičkog ističe Dickensa, *The English Reformation* iz 1964. - vidi više u Pendrill, Colin, *The English Reformation: crown power and religious change, 1485-1558*, Heinemann, Oxford, 2000., str. 58 - 60. Za sažeti pregled bibliografije o razdoblju Tudora s obzirom na zastupanje različitih denominacijskih gledišta (rimokatoličko, anglikansko, protestantsko i 'umjereno' protestantsko) engleskih povjesničara vidi u Elton, Geoffrey Rudolph, op. cit., str. 99 u biljeski 2.

28 Ovim aktom koji predstavlja službeni početak Engleske reformacije i prekid veza s Rimom, utvrđuje se kako je kralj i nasljednici krune "jedina vrhovna glava na zemlji" Engleske crkve (*Anglicana Ecclesia*).

29 First Act of Succession (1534) - Statutes of the Realm, III., 471 f. 1; 25 Henry VIII., c. 22. u *Sources of English Constitutional History - A selection of documents from A. D. 600 to the present*, edited and translated by Carl Stephenson and Frederick George Marcham, Harper & Row, New York, Evanston and London, 1937., str. 310



je pravo na krunu mogla ostvariti dakle samo smrću Elizabete. Nakon što je Henry sklopio brak s Jane Seymore Parlament donosi 1536. god. Drugi Akt o sukcesiji kojim se uspostavlja pravo na nasljeđe krune od strane potomstva iz ovoga braka, a djeca iz prethodnih brakova (Mary i Elizabeth) proglašavaju nezakonitim i isključuju iz sukcesije krune. Ovaj akt je bitan zbog još dvije stvari: prvo, Parlament je dao Henryju VIII. pravo da ukoliko ne bude imao zakonitih nasljednika iz ovoga braka, svojim patentom ili oporukom izabere nasljednika-cu. Drugo, Henry je mogao svojom oporukom utvrditi oblik vlade u slučaju maloljetnosti njegova nasljednika. Nakon što se Henryju rodio, sin Edward 1537. god. donosi se Treći akt o sukcesiji 1543. god. Ovim aktom utvrđuje se sukcesijski redoslijed: krunu u prvom redu nasljeđuje Edward i sva njegova buduća djeca, zatim Mary i njezini zakoniti nasljednici, a zatim Elizabeta i njezini zakoniti nasljednici. Ovaj akt je Mary i Elizabeth vratio u sukcesijski niz, ali ih nije proglasio Henryjevom zakonitom djetecom.<sup>30</sup> Međutim, kontrola sukcesije krune od strane monarha i takvo njezino sankcioniranje od strane parlamenta, a pogotovo mogućnost da kralj oporukom ostavi prijestolje kome to on želi u slučaju da nema zakonitih nasljednika imala je i svoje protivnike, što se osobito pokazalo tijekom pobune Pilgrimage of Grace 1536. god.<sup>31</sup> Oporuka Henryja VIII. potvrdila je sukcesijski redoslijed kako je utvrđen Trećim aktom o sukcesiji, ali se njome uvjetuje pozicija Mary i Elizabeth u sukcesijskom nizu ako bi se udale bez suglasnosti savjetnika koje je Henry imenovao da vrše poslove regentstva zbog maloljetnosti njihova polubrata Edwarda.<sup>32</sup> Henryja VIII. je naslijedio njegov maloljetni sin Edvard VI., no kako su se odredbe Henryjeve oporuke pokazale neprovedivima u stvarnosti, Engleskom su vladala dva lorda protektora (regenta). Mladi Edvard odgajan je za protestantskog vladara, no u petnaestoj godini obolio je od sušice i ubrzo umro. Prije njegove smrti lord protektor Northumberland je pokušao osigurati protestantsku sukcesiju krune i svoj utjecaj uvjerivši Edvarda da sastavi dokument (Devise) kojime krunu treba naslijediti njegova rođakinja Jane Grey (njezina baka po majčinoj strani je bila sestra Henryja VIII.) koja je bila udana za protektorovoga sina.<sup>33</sup> Ovakav potez temeljio se na shvaćanju da je svojom oporukom Henry VIII. uspostavio presedan da kralj može samostalno odrediti prijestolonasljednika. S druge strane Edward nije uzeo u obzir da je takvo pravo Henryja VIII.-og proizlazilo iz ovlasti koju mu je davao Drugi akt o sukcesiji donesen od strane Parlamenta, te da on kao maloljetnik ne može sastaviti valjanu oporuku. Sve su ovo bili razlozi koji su doveli do širokog shvaćanja o neustavnosti Edwardovog (Northumberlandovog) pokušaja provedbe sukcesije krune. Stoga je, čim je saznala za smrt polubrata Mary izjavila prigovor *Privy Council*-u kako je ona jedina prava nasljednica krune, te postaje prvom kraljicom-vladaricom (*queen regnant*)<sup>34</sup> na prijestolju Engleske. Ovime je

30 Third Act of Succession (1543.) - Statutes of the Realm, III, 955: 35 Henry VIII., c. 1. u Sources of English Constitutional History, str. 320

31 vidi više u Clark, George, op. cit., str. 206

32 Will of Henry VIII (1546) - Rymer, *Foedera*, XV, 110-15. u Sources of English Constitutional History, str. 323 - 325. Svojom oporukom Henry VIII. nije utvrdio postojanje jednoga regenta, već tijelo od 16 članova mješovitog sastava kao neku vrstu izvršnog vijeća i tijelo od 12 članova sa čisto savjetodavnom ulogom - "...this is interesting as an early attempt,...at preventing the undue concentration of power in any hand.", Clark, George, op.cit., str. 212

33 U engleskoj historiografiji u novije vrijeme se javljaju i tvrdnje kako je Edward VI. samoinicijativno, uslijed svoga strogoga vjerskog odgoja i želje za očuvanjem protestantske crkve, sastavio dokument kojim bi u sukcesiji krune zaobišao svoju polusestru Mary zbog njezine rimokatoličke vjere.

34 Praksa kraljevske obitelji u Velikoj Britaniji razlikuje tri tipa kraljice: 1. kraljica-vladarica (engl. *queen regnant*) - žena koja zbiljski vlada i koja je izravno u sukcesijskom nizu naslijedila prethodnoga vladara (npr. sadašnja kraljica Elizabeta II); 2. kraljica-pratilja (engl. *queen consort*) - kraljeva žena, žena koja se udala za muškarca koji je izravno u sukcesijskom nizu naslijedio prethodnoga vladara ili je već bio kralj u trenutku vjenčanja (npr. Lady Elizabeth Bowes-Lyon koja se udala za princa Alberta koji je 1936. god.



potvrđeno ustavno pravilo da **Parlament sudjeluje i odlučuje o sukcesiji engleske krune**. Nakon njezine smrti više se u Engleskoj neće pojavljivati pitanje mogućnosti nasljeđivanja krune od strane žene ili po ženskoj liniji srodstava, ali samo ako nema izravnih muških nasljednika. Niti Mary nije mogla odoliti pokušaju da iz sukcesije isključi svoju polusestru Elizabetu koja je kao i Edward VI. bila čvrstih protestantskih uvjerenja. Međutim, Parlament i u ovome slučaju nije želio zaobići sukcesijski niz kojega je zajedno s Henryjem VIII. utvrdio u Trećem aktu o sukcesiji. Zbog straha da bi u slučaju Maryne smrti, a budući da nije imala djece, zemlja mogla ući u građanski rat, i još gore mogućnosti da bi Filip II. Španjolski, kao njezin suprug mogao polagati pravo na englesko prijestolje, Parlament je neprestano inzistirao na utvrđivanju prijestolonasljednika. Kada je Mary umrla 1558. god. na prijestolju ju je bez ikakvih osporavanja od strane Parlamenta i na miran način naslijedila Elizabeta.<sup>35</sup>

Dok je (ženski) spol prijestolonasljednika kao problem u provedbi sukcesije krune, zahvaljujući presedanima u razdoblju Tudora prestao biti ustavnopravnim pitanjem, jedno drugo pitanje u razdoblju vladavine Stuarta<sup>36</sup> (koje je i do tada igralo značajnu ulogu u sukcesiji, ali upravo u ovome razdoblju kulminiralo u sprezi s borbom između Parlamenta i kraljeva za uspostavom ustavne monarhije), vodit će do uređivanja sukcesije engleske krune kakvo je na snazi i danas: konfesionalna pripadnost prijestolonasljednika. Naime, restauracijom i dolaskom Charlesa II. na prijestolje 1660. god. započet će bitka ili bolje reći, nastaviti će se borba koju je započeo Charles I., između Parlamenta i Charlesa II. oko kraljevih prerogativa i uspostavljanja suvereniteta Parlamenta, a osobito osiguravanja protestantske sukcesije na engleskom prijestolju. Naime, Parlament je predložio u svibnju 1679. god. tzv. Exclusion Bill kojim je iz sukcesije krune želio isključiti Charlesova mlađeg brata Jamesa, vojvodu od Yorka koji je otvoreno ispovijedao rimokatoličku vjeru i zagovarao apsolutističku vladavinu. Charles II. koji nije imao nasljednika, čvrsto se u pogledu ovoga pitanja postavio prema Parlamentu u korist svoga brata smatrajući da samo on na temelju kraljevskih prerogativa može odlučivati o svojem nasljedniku, te je raspustio Parlament zbog predlaganja ovoga akta. Parlament je u novom sazivu 1680. god. još dva puta predložio Exclusion Bill, te ga je Charles ponovno raspustio i nije ga sazivao sljedeće četiri godine.<sup>37</sup> Iznenadnom smrću Charlesa II., 1685. god. na prijestolje stupa njegov brat James II. s kojim dolazi i do ponovnog jačanja katoličkog utjecaja, a time i straha njegovih podanika da katolička reakcija koja se rasplamsala na kontinentu ne prijeđe i na Otok. Suočen sa širokim otporom svojih podanika, a poučen iskustvom svoga oca bježi iz Engleske. U ovom povijesnom primjeru najbolje vidimo značenje instituta sukcesije državnoga poglavara za ustavnopravno ustrojstvo djelovanja državnih institucija - "Bijeg Jamesa II. je ostavio zemlju bez zakonite vlasti, i naposljetku su nasljednici 'zajedničkog vijeća kraljevstva', visoko plemstvo, shvatili kako se moraju sastati da bi uzeli udio u situaciji i improvizirali mehanizam za ponovnu uspostavu vlasti".<sup>38</sup> Parlament

postao kralj George VI.); 3. kraljica-udova (engl. *queen dowager*) - kako samo ime kaže to je udovica preminuloga kralja (npr. kraljica Mary nakon smrti Georga V. 1936. god.)

35 Clark, George, *English History - A Survey*, Oxford University Press, London, 1971., str. 198-224

36 Elizabetu je 1603. na engleskom prijestolju naslijedio kralj Škotske James VI. Stuart čime su ova dva kraljevstva ušla u personalnu uniju. Od tada i započinje dvostruko brojanje kraljeva na engleskom prijestolju: npr. James VI. i I. (šesti u Škotskoj i prvi u Engleskoj). Nakon realne unije 1707. god. prednost u brojanju se daje prema broju engleskih, a ne škotskih kraljeva određenoga imena, pa tako npr. William IV. (a ne prema škotskom brojanju III.), Edward VII. (a ne I.)

37 Vidi više u *The Exclusion Bills and the Revival of Royal Power* u Knappen, M. M., *Constitutional and Legal History of England*, Harcourt, Brace and comp., New York, 1942., str. 445 - 446; usp. Hallam, Henry, *The Constitutional History of England*, Vol. II, A. C. Armstrong and Son, New York, 1846., str. 183 - 187; Jones, J. R., *The First Whigs: The Politics of the Exclusion Crisis, 1678-1683*, Oxford University Press, London, 1961.

38 Chrimes, S. B., *English Constitutional History*, Oxford University Press, London, 1978., str. 116



koji je za tu priliku formiran donio je dvije rezolucije<sup>39</sup> koje su otvorile put da se za engleske vladare pozovu i proglase 1689. god. William III. Oranski i njegova žena Mary (daljnji rođak i kći Jamesa II.), oboje protestanti. Kao rezultat pobjede Parlamenta spram koncepta apsolutnoga monarha na engleskom prijestolju William III. donosi 1689. god. Bill of Rights kojim se jamče prava i slobode njegovih podanika i uređuje sukcesija kruna.<sup>40</sup> Ono što je bitno naglasiti za naše razmatranje na ovome mjestu jest da se ovim aktom uređuje kako se **sukcesija prijestolja više ne temelji samo na nasljednom pravu i može biti izmijenjena od strane Parlamenta**. Zbog toga se Jamesu II. i njegovim nasljednicima uskraćuje pravo na prijestolje, ali, kako bi se učvrstila protestantska sukcesija kruna<sup>41</sup>, i svima koji su rimokatolici ili sklope brak s osobom rimokatoličke vjere.<sup>42</sup> Također se utvrđuje kako će krunu u slučaju da William i Mary ne budu imali nasljednika naslijediti "njezino kraljevsko visočanstvo princeza Ana od Danske i nasljednici njezinog tijela". Kako bi se zadržala protestantska sukcesija kruna Parlament 1701. god. donosi Act of Settlement. Ovaj akt je donesen još za života Williama III. i uređuje sukcesijski niz: William III. (tadašnji kralj), zatim princeza Ana od Danske (kasnija kraljica i njezino potomstvo od kojih je posljednji već umro), zatim nasljednici Williama III (koji ih nije imao), a zatim Princeza Sophia, izbornica i vojvotkinja od Hanovera, te "*nasljednici njezina tijela koji su protestanti*".<sup>43</sup> Ovim aktom se potvrđuje diskvalifikacija neprotestanata iz sukcesijskog niza uspostavljena u Bill of Rights, a kojom je obuhvaćen Jamesa Edwarda Stuart, brat Mary II. i Ann.<sup>44</sup> Kako je smrću jedinog preživjelog djeteta kraljice Ane, Sophia postala najbliža osoba protestanske vjeroispovijesti u sukcesiji za englesku krunu, a strah Parlamenta od pretenzija Anina rimokatoličkog brata Jamesa Edwarda rastao, radi provedbe Act of Settlement-a donesen je Sophia Naturalization Act 1705. god. Naime, Sophia, unuka Jamesa I., nije rođena u Engleskoj, pa ovim aktom princeza Sophia i "potomstvo njezina tijela...imaju biti naturalizirani i imaju se smatrati...rođenim podanicima Engleske", ali su od učinaka ovoga akta isključeni Sophijini potomci rimokatoličke vjere.<sup>45</sup> Pored dodijeljenog engleskog državljanstva, a radi brzog preuzimanja kruna u slučaju Anine smrti, zagovaran je i Sophijin dolazak u Englesku, čemu se Ana usprotivila, pa je i sam akt morao biti vrlo pažljivi-

39 "1) Kralj James II. je, poduzevši rušenje ustava svoga kraljevstva prekidanjem izvornog ugovora između kralja i naroda, i, prema savjetu pokvarenih jezuita i drugih grijesnih osoba, prekršivši temeljne zakone, i povukavši se iz kraljevstva, abdicirao od Vlade, i prijestolje je stoga upražnjeno, i

2) Iskustvo pokazuje kako je nesposobno sa sigurnošću i dobrobiti ovoga protestantskog kraljevstva da mu vlada papinski princ." - u Chrimes, S. B., op. cit., str. 117

40 "An act declaring the rights and liberties of the subject and settling the succession of the crown..." - Bill of Rights (1689) - Statutes of the Realm, VI, 142 f.: I William & Mary, st. 2, c. 2. u Sources of English Constitutional History, str. 599

41 "And the said crown and government shall from time to time descend to and be enjoyed by such person or persons, being Protestants..." - Bill of Rights (1689) - Statutes of the Realm, VI, 142 f.: I William & Mary, st. 2, c. 2. u Sources of English Constitutional History, str. 604

42 "And whereas it hath been found by experience that it is inconsistent with the safety and welfare of this Protestant kingdom to be governed by a popish prince or by any king or queen marrying a papist, the said lords spiritual and temporal and commons do further pray that it may be enacted that all and every person and persons that is, are, or shall be reconciled to, or shall hold communion with, the see or Church of Rome, or shall profess the popish religion, or shall marry a papist shall be excluded and be forever incapable to inherit, possess, or enjoy the crown and government of this realm..." - ibidem

43 Act of Settlement (1701) - Statutes of the Realm, VII, 636 f.: 12-13 William III, c. 2. u Sources of English Constitutional History, str. 610-612

44 Pored ovih odredaba Act of Settlement donosi i neke odredbe zanimljive sa stajališta povijesnog razmatranja razvoja nekih instituta ustavnoga prava: njime se po prvi put uvodi institut ministarskog supotpisa, određuje se da se suci imenuju doživotno i da kralj ne može obustaviti postupak impeachmenta

45 Sophia Naturalization Act (1705) - Statutes of the Realm, 4 & 5 Anne, c.16 u Statutes of the Realm, reprinted Buffalo, New York, edited by Hein, William S., vol. 8, 1993., str. 487



vo sročen. Sophija je umrla prije Ane, a njezin najstariji sin je stupio na prijestolje kao George I. čime je započela vladavina Hanoveranaca na britanskom prijestolju.<sup>46</sup>

Ovim aktima je ponovno potvrđeno i utvrđeno temeljno ustavno pravilo koje se odnosi na položaj državnog poglavara u Velikoj Britaniji: "...Engleska kruna je oduvijek bila nasljedna kruna, ali podložna ograničenjima od strane parlamenta...gdje je parlament naglašavao i vršio pravo mijenjanja i ograničavanja sukcesije".<sup>47</sup> Nakon smrti Victorije i preuzimanja krune od strane njezina sina Edvarda VII. na britanskom prijestolju je do danas dinastija Saxony, Saxe-Coburg i Gotha (koja se tijekom I. svjetskog rata preimenovala u Windsor<sup>48</sup>).

Od 1701. god. do danas Parlament je samo jedanput intervenirao u sukcesiju krune kako je utvrđena u Bill of Rights i Act of Settlement i to prilikom abdikacije Edvarda VIII. 1936. god. Naime, kako spomenuti akti ne predviđaju dragovoljnu abdikaciju monarha, koja se u dotadašnjoj povijesti nikada niti nije dogodila, bilo je potrebno donošenje odgovarajućeg akta od strane Parlamenta kao i pridobivanje suglasnosti država članica Commonwealtha kako bi se razriješila ova ustavna kriza.<sup>49</sup> Naime, Statue of Westminster 1931. u preambuli utvrđuje da je za bilo kakvu promjenu legislative koja se odnosi na sukcesiju krune potrebna suglasnost parlamenata svih dominiona. Ovo stoga jer je britanski monarh državni poglavar, "najvažnija i vitalna poveznica"<sup>50</sup>, u još petnaest suverenih država (*Commonwealth Realms*). Posljednjih godina u britanskoj javnosti, u pogledu sukcesije krune, razmatrana je mogućnost abdikacije Elizabethe II. i Charlesa, Princa od Walesa u sukcesiji u korist njegova starijega sina Williama.<sup>51</sup>

Najavom vjenčanja princa Williama, drugoga po redu u sukcesijskom nizu ponovno su se otvorila pitanja reforme sukcesije krune o čemu raspravljamo pred kraj ovoga rada.<sup>52</sup>

46 Budući je za vladavine kraljice Ane (mlada sestra kraljice Mary II. ) uspostavljena realna unija sa Škotskom od 1707. god. možemo govoriti o sukcesiji prijestolja Velike Britanije.

47 Blackstone, William, Commentaries on the laws of England, The Lawbook Exchange, New Jersey, ponovni otisak 2007., str. 193 - 194

48 Vidi Proklamaciju Georga V od 17. srpnja 1917. god. o promjeni prezimena nasljednika kraljevske obitelji u muškoj liniji u prezime Windsor - <http://www.heraldica.org/faqs/windsor.html> . Ova proklamacija nema zakonsku snagu kao akti parlamenta, te ne obvezuje osobe koje prema sukcesijskom nizu trebaju postati sljedeći monarh, dakle, ne predstavlja presedan, pa bi u načelu svaki sljedeći princ od Walesa mogao promijeniti naziv dinastije i prezime kraljevske obitelji.

49 Declaration of Abdication Act (1936.) uređuje: 1. kruna prelazi na Edvardova brata, princa Alberta koji postaje George VI., 2. potomci Edwarda VIII. isključuju se iz sukcesije krune, 3. na Edvarda i njegove potomke ne primjenjuje se Royal Marriages Act. O abdikacijskoj krizi unutar Commonwealtha vidi više u The Abdication of King Edward VIII: The Role of Dominions u Mansergh, Nicholas, Survey of British Commonwealth Affairs, Oxford University Press, London, 1952., str. 41 - 48

50 Coates, Colin MacMillan, Majesty in Canada: essays on the role of royalty, Dundurn Press Ltd., Toronto, 2006., str. 12

51 Vidi npr. Prince William to share Queen's duties: Treasury document reveals secret plan to make him the 'Shadow King', Owen, Glen, Daily Mail, 13. prosinca 2009.; Prince William rejects jumping the line to the throne, Sweeney, Claire, The Times, 28. studenog 2010.

52 U sklopu šire debate koju je 2000. god. pokrenio Guardian pozivajući na referendum o budućnosti monarhije, a nakon prijedloga škotskog Parlamenta u prosincu 1999. god. za ukidanjem Act of Settlement-a, 2001. god. laburistički zastupnik Kevin McNamara je predložio *private member bill* kojim bi se ukinula zabrana nasljeđivanja krune rimokatolicima. Pregled debate vođene na inicijativu Guardiania vidi <http://www.guardian.co.uk/monarchy/settlement/0,620630,00.html>.



### 3. POREDBENI PREGLED USTAVNOPRAVNOG UREĐENJA SUKESIJE U SUVREMENIM EUROPSKIM MONARHIJAMA

Sukcesija monarha kakvu poredbenim pregledom susrećemo danas u ustavima i ustavnim aktima suvremenih monarhija relikv je pravila koja smo razmotrili u prethodnim točkama, ali čija se osnova do danas nije promijenila. Ta osnova sastoji se u shvaćanju o nasljednom redu osoba koje mogu stupiti na upražnjeni prijestol. Ono što je povijesnim tijekom promijenjeno jest položaj i značenje monarha u sustavu vlasti i shvaćanja o nasljednosti prijestolja.<sup>53</sup>

Premda se ne može reći da su u pogledu sukcesije krune u ranom razdoblju razvoja europskih monarhija postojala neka čvrsto utvrđena pravila, ipak je postojao običajnim putem uvriježen nasljedni red krune s obzirom na krvno srodstvo s prethodnim vladarom. Kako su se monarhije počele uređivati kao ustavne monarhije, neke ranije, a neke kasnije, samim time, i uređivanje nasljeđivanja prijestolja postalo je predmetom ustavnopravnog uređenja između monarha i njegovih podanika (neovisno o tome radi li se o ustavnoj povelji ili ustavnom paktu i tko ih zbiljski donosi<sup>54</sup>).

Kada govorimo o načinu uređenja ovoga instituta imamo na umu jesu li ustavnopravne norme kojima se uređuje sukcesija državnoga poglavara okupljene na jednome mjestu (ustavu u formalnom smislu) ili razasute u više ustavnopravnih izvora u pojedinoj državi.<sup>55</sup>

U današnjim europskim monarhijama ovaj institut je uređen na različite načine.

U Nizozemskoj, Belgiji, Norveškoj i Španjolskoj ustavnopravne norme vezane uz institut sukcesije monarha okupljene su u njihovim ustavima (u formalnom smislu), a sežu još u 19. st.<sup>56</sup>, izuzev Ustava Kraljevine Španjolske iz 1978. god.

53 "Ako je ranije država bila kraljeva stvar, danas je pitanje krune državna stvar. Moderni ustavi ne dozvoljavaju transfer monarhijskih prava temeljem ugovora ili testamenta." - u Bačić, Arsen, Ustavno pravo, teorija i interpretacija, Pravni fakultet u Splitu, Split, 1995., str. 270.

54 O diobi ustava u formalnom smislu prema načinu donošenja vidi više u Sokol, Smerdel, Ustavno pravo, Informator, Zagreb, 1995., str. 20; usp. Stefanović, Jovan, Ustavno pravo FNR Jugoslavije i komparativno, Školska knjiga, Zagreb, 1956., str. 21-29

55 U ovome radu korišteni su tekstovi ustava i ustavnih akata država u poredbenom pregledu na engleskom jeziku, prevedeni i objavljeni od strane njihovih predstavničkih ili drugih državnih tijela:

Ustav Kraljevine Belgije - [http://www.dekamer.be/kvvcr/pdf\\_sections/publications/constitution/grondwetEN.pdf](http://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/publications/constitution/grondwetEN.pdf) - tekst ustava na engleskom jeziku preveden i objavljen od strane Predstavničkog doma Federalnog Parlamenta, 2009.;

56 Ustav i Akt o sukcesiji Kraljevine Danske - [www.eu-ophlysningsen.dk/euo\\_en/facts/constitution/](http://www.eu-ophlysningsen.dk/euo_en/facts/constitution/) - tekst ustava i akta o sukcesiji na engleskom jeziku preveden i objavljen od strane Folketinga, 1999.; Ustav Kraljevine Nizozemske - [www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/publicaties-pb51/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands-2008/07br2008g109.pdf](http://www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/publicaties-pb51/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands-2008/07br2008g109.pdf) - tekst ustava na engleskom jeziku preveden i objavljen od strane Ministarstva unutarnjih i kraljevskih poslova, ustavnih i legislativnih stvari i Ministarstva vanjskih poslova, 2008.;

Ustav Kraljevine Norveške - <http://www.stortinget.no/en/In-English/About-the-Storting/The-Constitution/The-Constitution/> - tekst ustava na engleskom jeziku preveden i objavljen od strane Stortinga, 2008.;

Ustav Kraljevine Španjolske - [www.senado.es/constitu\\_i/indices/consti\\_ing.pdf](http://www.senado.es/constitu_i/indices/consti_ing.pdf) - tekst ustava na engleskom jeziku preveden i objavljen od strane Senata Cortes Generales;

Instrument vladanja Kraljevine Švedske - [http://www.riksdagen.se/templates/R\\_Page\\_6307.aspx](http://www.riksdagen.se/templates/R_Page_6307.aspx),

Akt o sukcesiji Kraljevine Švedske - [http://www.riksdagen.se/templates/R\\_PageExtended\\_6311.aspx](http://www.riksdagen.se/templates/R_PageExtended_6311.aspx) - tekstovi na engleskom jeziku prevedeni i objavljeni od strane Riksdaga;

Akti Parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva - <http://www.legislation.gov.uk/>

Ustav Kraljevine Belgije iz 1831. god., Ustav Kraljevine Nizozemske iz 1815. god. i Ustav Kraljevine Norveške iz 1814. god.. Norme kojima se uređuje sukcesija, kao naravno i drugi dijelovi ustava ovih država do danas su doživjeli niz promjena, izuzev norveškog Ustava koji nakon promjene 1884. god. kojom se uvodi parlamentarizam do danas nije imao promjena, te se smatra najstarijim europskim ustavom koji je i danas (bez bitnih promjena) na snazi.



U Danskoj se sukcesija prijestolja uređuje dijelom ustavnopravnim normama koje se nalaze u Ustavu iz 1849. god., a njihov bitan dio nalazi se u posebnom ustavnopravnom izvoru - Aktu o sukcesiji krune.<sup>57</sup>

U Švedskoj koja nema ustav u formalnom smislu<sup>58</sup> ova materija je uređena ustavnopravnim normama koje se dijelom nalaze u Aktu o sukcesiji iz 1810. god., a dijelom u Instrumentu vladanja iz 1974. god.

U Velikoj Britaniji prednost muških ispred ženskih nasljednika u sukcesiji krune proizlazi iz općih pravila Common Law-a o pravu vlasništva, dok su druga pitanja uređena nizom akata parlamenta: Bill of Rights 1688, Coronation Oath Act 1688, Act of Settlement 1701., Act of Union 1706 i 1800, Royal Marriages Act 1772, Accession Declaration Act 1910, Statute of Westminster 1931 i Regency Acts 1937 to 1953.

Osnova uređivanja sukcesije krune predstavljaju odredbe o vladajućoj dinastiji, načinu računanja nasljednog reda osoba i uvjetima kojima one moraju udovoljiti kako bi se našle u sukcesijskom nizu i mogle stupiti na prijestolje (rođenje u zakonitom braku, pripadnost državnoj crkvi ili određenoj konfesiji).

Pored navedenoga u ustavnim aktima i odredbama ustava koje se odnose na monarha uređuju se pitanja u neposrednoj vezi sa sukcesijom:

- potreba prijestolonasljednika/ce da ishodi dozvolu za sklapanje braka od strane monarha i/ili parlamenta
- ograničavanje napuštanja zemlje,
- razrješavanje pitanja akcesije monarha u drugoj državi,
- abdikacija,
- maloljetnost monarha,
- nesposobnost monarha da izvršava svoje ustavne ovlasti,
- izumiranje loze (nepostojanje prijestolonasljednika koji udovoljava uvjetima sukcesije).

U nastavku razmatramo rješenja ovih pitanja u poredbenom pregledu uz napomenu da ih se u ustavnim aktima i ustavima koje razmatramo ne može susresti kumulativno kao što je to gore učinjeno.

### 3.1. Vladajuća dinastija, metode utvrđivanja sukcesijskoga niza i uvjeti koje prijestolonasljednici moraju ispunjavati

Nasljedni red osoba koje se uzimaju u obzir prilikom sukcesije najčešće se u ustavima i ustavnim aktima izrijeком uvjetuje pripadnošću povijesnim plemićkim dinastičkim obiteljima.

Tako nizozemski ustav određuje da je tron nasljedan i da će ga nasljeđivati zakoniti potomci kralja Wiliama I., princa od Orange - Nassau.<sup>59</sup> Švedski Akt o sukcesiji određuje da je sukcesi-

<sup>57</sup> Ustavnopravna pozicija Akta o sukcesiji je zanimljiva. Naime, Ustav Kraljevine Danske u čl. 2. izrijeком određuje da se kraljevske ovlasti nasljeđuju u skladu s Aktom o sukcesiji (*TronfølgeLov*) od 27. ožujka 1953. god. Akt o sukcesiji iz 1953. god. je, nakon što je prošao proceduru za promjenu ustava (izglasana promjena 2006. god., novi saziv parlamenta ponovno izglasao identičnu promjenu u veljači 2009. god., održan referendum o promjeni akta

<sup>58</sup> U lipnju 2009. god.) izmjenjen 12. lipnja 2009. god., dok je čl. 2. Ustava ostao nepromijenjen, dakle upućuje na odredbe o sukcesiji krune koje više nisu na snazi.

Švedski ustav sastoji se od četiri organska zakona (švedski *grundlagar*): Instrumenta vladanja (*Regeringsformen*) iz 1974. god., Akta o sukcesiji (*Successionsordningen*) iz 1810. god., Akta o slobodi tiska (*Tryckfrihetsordningen*) iz 1776. god. i Temelnoga Zakona o slobodi izražavanja (*Yttrandefrihetsgrundlagen*) iz 1991. god. Poseban status

<sup>59</sup> ima i zakon o djelovanju švedskog parlamenta - Poslovnik Riksdaga (*Riksdagsordningen*) iz 1974. god., ali se on ne



ja trona položena u muškim i ženskim potomcima kralja Karla XVI. Gustava i krunskog princa Johana Baptista<sup>60</sup>, a danski akt o sukcesiji kako će tron nasljeđivati potomci Kralja Christiana X. i Kraljice Alexandrine<sup>61</sup>. Španjolski ustav utvrđuje da je kruna nasljedna za nasljednike Don Juan Carlos-a I. Burbonskog, zakonitog nasljednika povijesne dinastije<sup>62</sup>, a belgijski da su kraljeve ustavne ovlasti nasljedne preko izravnih, prirodnih i zakonitih nasljednika Frederika od Saxony - Coburga<sup>63</sup>. Act of Settlement iz 1701. god. koji je i danas važeći ustavnopravni izvor sukcesije monarha u Velikoj Britaniji određuje kako će prijestolje Engleske naslijediti izbornica i vojvotkinja udova od Hanovera Sofija i "nasljednici njezina tijela".<sup>64</sup>

U pogledu utvrđivanja sukcesijskoga niza u ustavima i ustavnim aktima koje razmatramo primjenjuju se dva sustava utvrđivanja nasljednika kruna. No, načelo krvnog srodstva i načelo rođenja u zakonitoj bračnoj zajednici usvajaju svi.<sup>65</sup> Uopćeno govoreći to bi značilo da vladara nasljeđuju njegovi krvni srodnici u uspravnoj liniji srodstva ispred pobočne linije, a u istoj liniji,

bližeg stupnja srodstva ispred daljnijega. Međutim, kada se u istom stupnju iste linije srodstva nađu prijestolonasljednici različitoga spola (prinčevi i princeze) rješenja pitanja tko je tada na višem stupnju u sukcesijskom nizu, granaju se u dva smjera: primjena načela primogeniture neovisno o spolu prijestolonasljednika (tzv. **apsolutna, kognatska ili jednaka primogenitura**<sup>66</sup>) i primjena načela prednosti najstarijega muškoga prijestolonasljednika ispred ženskih (tzv. **mješovito - ženska primogenitura**<sup>67</sup>). Apsolutnu primogenituru za sukcesiju prijestolja nije primjenjivala niti jedna monarhija do 1980. god.

Mješovito - žensku primogenituru ili primogenituru s prednošću muških potomaka danas određuju ustavi Španjolske i Velike Britanije. Tako španjolski ustav izrijekom navodi kako muški nasljednici u istome stupnju srodstva imaju prednost pred ženskima. Ukoliko bi bilo nekoliko muških i ženskih nasljednika u istome stupnju srodstva, najstariji muški nasljednik bit će na najvišem mjestu u sukcesijskom nizu.<sup>68</sup>

Primogenitura s prednošću muških nasljednika prijestolja primjenjivala se u svim europskim monarhijama do 1980. god. kada je započeo ustavni "val jednakosti" monarhijskih potomaka s obzirom na spol. Ovaj val započela je švedska monarhija 1980. god. s promjenom Akta o sukcesiji iz 1810. god., kojom se utvrđuje da pravo na sukcesiju prijestolja Švedske imaju muški i žen-

može okvalificirati kao organski zakon.

čl. 24. Ustava Kraljevine Nizozemske

60 čl. 1. Akta o sukcesiji (*Successionsordningen*)

61 čl. 1. Akta o sukcesiji (*Tronfølgelov*)

62 čl. 57. st. 1. Ustava Kraljevine Španjolske

63 čl. 85. st. 1. Ustava Kraljevine Belgije

64 "... najsjajnija princeza Sofija, izbornica i vojvotkinja udova od Hanovera...i nasljednici njezinog tijela koji su protestanti..." - Act of Settlement (1701.) - Statutes of the Realm, VII, 636 f.: 12-13 William III, c. 2. u Sources of English Constitutional History, str. 610-612

65 Pri tome se rođenje u zakonitoj bračnoj zajednici (koja pored što je sklopljena uz sve pretpostavke koje se propisuju za građanski brak mora udovoljavati i dodatnim ustavnim preskripcijama dobivanja formalne dozvole a sklapanje braka od strane trenutnog vladara i/ili parlamenta) uređuje na dva načina: 1. izrijekom (Tako npr. u čl. 5. st. 1. danskog Akta o sukcesiji (*Tronfølgelov*)- "Samo će djeca rođena u zakonitom braku imati pravo nasljeđivanja prijestolja."; čl. 6. st. 1. Ustava Kraljevine Norveške); 2. posredno - nigdje se u tekstu ustava ne spominje rođenje u zakonitoj bračnoj zajednici, ali se iz odredbi koje isključuju iz sukcesijskog niza osobu koja je sklopila brak bez dozvole vladara i/ili parlamenta, može zaključiti kako to vrijedi i za djecu te osobe.

66 Djeca trenutnog monarha uživaju jednaka prava prilikom stupanja u sukcesijski niz neovisno o spolu, pri čemu stariji imaju prednost pred mladima.

67 Žena može naslijediti prijestolje ako nema žive braće i ako pokojna braća nisu imala potomaka ili ako uopće nije imala braće.

68 čl. 57. st. 1. Ustava Kraljevine Španjolske



ski nasljednici uspravne linije srodstva, stariji srodnici ispred mlađih.<sup>69</sup> Na isti način sukcesiju su zatim uredili Nizozemska promjenom ustava 1983. god., Norveška promjenom ustava 1990. god., Belgija promjenom ustava 1991. god., te Danska 2009. god. promjenom akta o sukcesiji iz 1953. god.

U Nizozemskoj i Belgiji promjenama ustava 1983. i 1991. godine nije došlo do promjena u sukcesijskom nizu uslijed promjene pravila o sukcesiji prema načelu jednake primogeniture.<sup>70</sup> Nizozemski ustav utvrđuje da najstarije dijete u istoj liniji srodstva u sukcesiji ima prednost. Zanimljiva je odredba koju ne susrećemo u drugim monarhijama koje su predmet našega razmatranja da se sukcesijski niz ograničava do trećeg stupnja krvnog srodstva. Ovo ima za posljedicu da se u sukcesijskom nizu za nizozemsku krunu nalazi mali broj osoba kojih je trenutno jedanaest, dok se taj broj primjerice u sukcesijskom nizu za britansku krunu kreće oko 4973.<sup>71</sup>

Promjena švedskog akta o sukcesiji 1980. god. dovela je do promjene redosljeda članova kraljevske obitelji u sukcesijskom nizu.<sup>72</sup>

Norveški ustav iz 1814. god. (uz izmjene iz 1884. god.) je sve do promjene 1990. god. primjenjivao agnatsku primogenituru (*Lex Salica*), koja u potpunosti isključuje žene iz sukcesijskog niza za prijestolje, kada je ona promjenjena u jednaku primogenituru. No, za razliku od Švedske gdje je ova promjena retroaktivno utjecala na promjenu mjesta članova kraljevske obitelji u sukcesijskom nizu, norveški ustav je predvidio odredbu kojom se to izbjegava. Njome se određuje da će se na rođene prije 1971. god. primjenjivati odredba čl. 6. ustava kako je donešena 1905. god., a za one rođene prije 1990. god. muški će imati prednost pred ženama.<sup>73</sup>

Koliko je pitanje sukcesije monarha značajno za funkcioniranje ustavnoga i političkog sustava monarhija govore i dva sljedeća primjera. Pojedini ustavi sadrže odredbe *nasciturus pro iam nato habetur* u slučaju ako je u trenutku kraljeve smrti njegova žena trudna radi utvrđivanja mjesta još nerođenoga prijestolonasljednika u sukcesijskom nizu.<sup>74</sup> Norveški ustav određuje da kada se rodi princeza ili princ koji trebaju naslijediti norvešku krunu, o njihovu imenu i datumu rođenja treba izvijestiti Storting (parlament), te ona trebaju biti unešena u zapisnik sjednice u tjeku.<sup>75</sup>

69 čl. 1. Akta o sukcesiji (*Successionsordningen*)

70 Nizozemska kraljica Beatrix ima tri sina: Willem-Alexander (rođ. 1967.), Friso (rođ. 1968.) i Constantijn (rođ. 1969.), a svi unuci i unuke su rođeni poslije 1983. god. Belgijski kralj Albert II ima dva sina i kćer: Philippe (rođ. 1960.), Laurent (rođ. 1963. god.) i Astrid (rođ. 1962. god.), a djeca princeze Astrid koja su rođena prije 1991. god. su sin Amedeo (rođ. 1986. god.) i kćer Maria Laura (rođ. 1988.).

71 Prema Reitwiesner, William Addams, Persons eligible to succeed to the British Throne as of 1 Jan 2001 - <http://www.wargs.com/essays/succession/2001.html>, 01.11.2010.

72 Princ Carl Philip (rođ. 1979. god.), sin švedskog kralja Carla XVI. Gustafa, rođen je kao prijestolonasljednik i taj status je imao sedam mjeseci, kada je 01. siječnja 1980. god., njegov status preuzela njegova starija sestra princeza Victoria (rođ. 1977. god.) koja je i sadašnja švedska prijestolonasljednica.

73 čl. 6. st. 5. Ustava Kraljevine Norveške - ovom odredbom je zadržan redosljed u sukcesijskom nizu u norveškoj kraljevskoj obitelji kakav je bio u trenutku promjene ustava, a koji bi se bitno izmijenio da ona nije predviđena. Tom odredbom se zapravo iz sukcesijskog niza isključuju sestre kralja Haralda V. (rođ. 1937. god.): princeza Ragnhild

74 (rođ. 1930. god.) i princeza Astrid (rođ. 1932. god.) jer je prema odredbi ustava iz 1905. god. bilo moguće nasljeđivanje krune samo od strane muških nasljednika. Također, sin kralja Haralda V., Krunski princ Haakon (rođ. 1973.) na temelju drugoga dijela ove odredbe nalazi se u sukcesijskom nizu ispred svoje starije sestre princeze Märthe Louise (rođ. 1971. god.). Bez postojanja ove odredbe, uvidom u godine rođenja članova kraljevske obitelji i primjenom čl. 6. st. 1. ustava Harald bi trebao ustupiti krunu princezi Ragnhild, a Märthe Louise bi postala Krunska princeza kao zakoniti prijestolonasljednik ispred princa Haakona.

čl. 26. Ustava Kraljevine Nizozemske; čl. 6. st. 2. Ustava Kraljevine Norveške

75 čl. 6. st. 4. Ustava Kraljevine Norveške



Pored pripadnosti dinastičkoj obitelji i rođenja u zakonitoj bračnoj vezi, pojedini ustavi i ustavni akti izrijekom kao uvjet mogućnosti nasljeđivanja krune navode i konfesionalnu pripadnost osobe koja treba stupiti na prijestolje.

U Velikoj Britaniji budući monarh mora ispunjavati nekoliko uvjeta prije i prilikom stupanja na prijestolje koji proizlaze iz niza odredbi Statute Law-a. Tako od svih ustavnih akata Act of Settlement sadrži već spomenute najizravnije i po svom tonu za suvremene prilike upitno prikladne odredbe preuzete iz Bill of Rights iz 1689. god. prema kojima budući britanski vladar ne smije biti rimokatoličke vjere, niti stupiti u brak s osobom navedene vjeroispovijesti.<sup>76</sup> Kako bi dokazao ispunjavanje ovih uvjeta monarh mora prilikom krunidbe ili prilikom otvaranja prvoga parlamenta po njegovu stupanju na prijestolje, a koji od ovih događaja prije nastupa, svečano izjaviti da je vjeran protestant.<sup>77</sup> Prilikom krunidbe monarh polaže prisegu u kojoj između ostalog potvrđuje da će štititi uređenje Anglikanske crkve. Također, na prvom sastanku Privy Council-a nakon preuzimanja krune, monarh daje i posebnu prisegu kojom potvrđuje zaštitu prezbiterijske Škotske crkve.<sup>78</sup> Britanski monarh temeljem odredbi Act of Settlement preuzimanjem krune mora se i pričestiti (primiti sakrament Svete Večere) u Anglikanskoj crkvi, što prema mišljenjima britanskih autora ne znači da ujedno mora biti i članom iste, ali se to u današnjim prilikama presumira.<sup>79</sup>

Švedski Akt o sukcesiji (*Successionsordningen*) određuje da će kralj uvijek ispovijedati čistu evangeličku vjeru augsburške vjeroispovijesti, te da će princeze i prinčevi kraljevske obitelji biti odgajani u toj vjeri. Bilo koji član kraljevske obitelji koji ne ispovjeda ovu vjeru bit će isključen od prava na sukcesiju.<sup>80</sup>

U odnosu na spomenute, danski i norveški ustav sadrže po svome izričaju nešto blaže odredbe. Danski ustav određuje kako će kralj biti članom Evangeličke-Luteranske Crkve<sup>81</sup>, a norveški ustav da će kralj u svako doba ispovijedati Evangeličku-Luteransku vjeru, te ju održavati i štiti.<sup>82</sup> Ovdje treba obratiti pozornost na izričaje norveškog ustava "Kralj će u svako doba ispovijedati..." i švedskog Akta o sukcesiji "Kralj će uvijek ispovijedati..." u smislu isključenja mogućnosti da prijestolonasljednik u trenutku stupanja na prijestolje bude ove vjeroispovijesti, a nakon što bude proglašen kraljem prijeđe (konvertira) na neku drugu.

76 "...every person...who shall...hold communion with the...Church of Rome, or shall profess the popish religion, or shall marry a papist, shall be subject to such incapacities as in such case...that whosoever shall hereafter come to the possession of this crown shall join in communion with the Church of England as by law established" - Act of

77 Settlement (1701) - Statutes of the Realm, VII, 636 f.: 12-13 William III, c. 2. u Sources of English Constitutional History, str. 610-612 Vrijeme i obvezu davanja izjave propisuju Bill of Rights i Act of Settlement, a tekst izjave propisan je u Accession Declaration Act iz 1910. god.

78 Obveza davanja prisege prilikom krunidbe proizlazi iz odredbi Coronation Oath Act iz 1689. god. Obveza davanja prisege u pogledu zaštite Škotske crkve uređena je u Act of Union iz 1706.

79 Bogdanor, Vernon, The Monarchy and the Constitution, Oxford University Press, Oxford, 1995., str. 44. U prilog rečenome Bogdanor navodi primjere Georga I i Georga II koji su bili luterani. Povijesni ratio ovoga zahtjeva bio je također isključiti rimokatolike, ali i pripadnike drugih crkvi iz sukcesije krune. Međutim, to danas više nije nužno slučaj u pogledu drugih protestantskih denominacija. Prema kanonskom pravu Anglikanske crkve od 1972. god. pristupanje primanju svete večere je dozvoljeno svakoj krštenoj osobi koja je pričješćena u crkvi koja ispovjeda doktrinu Svetoga Trojstva i u svojoj zajednici uživa ugled. Ovo bi značilo da britanski monarh može biti gotovo svake priznate protestantske vjere, izuzev Kvekeri i Unitarijanaca. Vidi detaljnije u Maer, Lucinda, The Act of Settlement and the Protestant Succession, Parliament and Constitution Centre, House of Commons Library, 2011., str. 7

80 čl. 4. Akta o sukcesiji (*Successionsordningen*)

81 čl. 6. Ustava Kraljevine Danske

82 čl. 4. Ustava Kraljevine Norveške



Premda nizozemski ustav to nigdje izrijekom ne propisuje, tradicionalno se smatra i očekuje da je monarh član nizozemske reformirane (kalvinske) crkve.<sup>83</sup> I u Španjolskoj ustav također ne propisuje monarhovu vjeroispovijest, ali se podrazumijeva da je monarh rimokatoličke vjere.

### 3.2. Prijestolonasljednikovo ishodaenje suglasnosti za sklapanje braka

U poredbenom pregledu, odredba koju smo zapazili kao najprisutniju jest ona koja se odnosi se na obvezu osoba koje su mogući nasljednici krune za ishodaenjem dozvole (suglasnosti) za sklapanje braka.

Tako je prema nizozemskom ustavu za sklapanje braka osobama koje se nalaze u sukcesijskom nizu potrebna dozvola u obliku posebnog akta donešenog na zajedničkoj sjednici obaju domova Parlamenta<sup>84</sup>, u Danskoj dozvolu za sklapanje braka daje kralj u Državnom vijeću

(vlada)<sup>85</sup>, u Švedskoj vlada na zahtjev kralja<sup>86</sup>, u Belgiji sam kralj ili osoba koja vrši njegove prerogative<sup>87</sup>, a u Španjolskoj kralj i parlament<sup>88</sup>. Samo nizozemski ustav i danski Akt o sukcesiji izrijekom predviđaju potrebu da i kralj treba suglasnost Parlamenta/Stortinga za sklapanje braka, dakle za situaciju ako bi na prijestolje stupio kao neženja. Štoviše, nizozemski ustav određuje presumpciju abdikacije u slučaju kraljevog sklapanja braka bez suglasnosti u obliku posebnog akta Parlamenta.<sup>89</sup>

U Velikoj Britaniji pitanje prijestolonasljednikova ishodaenje suglasnosti za sklapanje braka je uređeno *Royal Marriages Act*-om iz 1772. god.<sup>90</sup>, koji je i trenutno važeći ustavnopravni izvor za rješavanje ovoga pitanja. Njime se određuje da svi potomci kralja Georga II., osim tadašnjeg kralja (Georga III.) i potomaka princeza koje su se udale u strane obitelji (izvan Velike Britanije), trebaju ishoditi kraljevsku suglasnost koja mora biti potpisana i označena Velikim pečatom ("signified under the Great Seal"). Tako dana kraljevska suglasnost mora biti upisana u zapisnik *Privy Council*-a, prije nego što se brak sklopi. Akt sadržava i klauzulu prema kojoj članovi kraljevske obitelji koji imaju 25 godina ili su stariji, a nisu dobili suglasnost monarha za sklapanje braka, mogu o namjeri da se vjenčaju bez monarhove suglasnosti obavijestiti *Privy Council*. Ako u roku od 12 mjeseci od ove obavijesti oba doma Parlamenta ne izraze svoje protivljenje, brak može biti zakonito sklopljen. Situacija je jasna u slučaju suglasnosti za osobe do 25 godina. Bez suglasno-

83 Ovaj zahtjev proizlazi iz povijesne povezanosti današnje kraljevske kuće Orange Nassau, s njezinim osnivačem - William I Tihi (1533 - 1584) koji je predvodio pobunu protiv Španjoske koja je rezultirala nastankom Ujedinjenih Provincija 1648. god. Kako se na prijestolje ne bi mogli vratiti španjolski vladari, to je također u ustavnoj tradiciji ustanovljena zabrana sklapanja braka članova sukcesijskog niza za prijestolje s osobama rimokatoličke vjere. Upravo sestre današnje kraljice Beatrix, Irene i Cristina, isključene su iz sukcesije jer nisu dobile suglasnost Parlamenta za sklapanje braka s rimokatolicima. Irene je 1963. tajno konvertirala na rimokatoličku vjeru, a 1964. je sklopila brak s

84 Carlosom Hugom Bourbon - Parma koji je bio pretendent na španjolsku krunu, što pokazuje kako gore spomenuta tradicija ima svoju "opravdanost".

čl. 28. st. 3. Ustava Kraljevine Nizozemske

85 čl. 5. st. 3. Akta o sukcesiji (*Tronfølgelov*)

86 čl. 5. Akta o sukcesiji (*Successionsordningen*)

87 čl. 2. Ustava Kraljevine Belgije

88 čl. 57. st. 4. Ustava Kraljevine Španjolske

89 čl. 5. st. 2. Akta o sukcesiji (*Tronfølgelov*); čl. 28. st. 1. Ustava Kraljevine Nizozemske

90 Parlament ga je donio na zahtjev kralja Georga III kojega je smetala činjenica da je morao sklopiti brak zbog interesa dinastije, dok su se njegova dva brata oženili bez njegove dozvole za žene koje on nije smatrao prikladnima. - vidi više u Cretney, S. M. *The Royal Marriages Act 1772: A Footnote*, *Statute Law Rev* (1995) 16(3), str. 195-199



sti monarha njihov brak će se smatrati ništavim. U ustavnopravnoj praksi se do sada nije pojavio problem sukoba monarha i Parlamenta ako bi monarh uskratio dozvolu osobi koja je navršila 25 godina, a Parlament propustio izraziti svoje neslaganje. Dakle, u ovom slučaju osoba u sukcesijskom nizu bi mogla sklopiti valjani brak, unatoč protivljenju monarha. Prema mišljenju vodećih britanskih ustavnopravnih autora ovakav scenarij nije moguć jer akt davanja suglasnosti za sklapanje braka nije osoban, već ga monarh daje uz savjet Prvoga ministra koji za ovo pitanje ima podršku svoje većine u Parlamentu.<sup>91</sup> Dakle, osobe koje se nalaze u sukcesijskom nizu za britansko prijestolje ne mogu sklopiti brak koji bi bio pravno valjan u Velikoj Britaniji ako ne postoji suglasnost monarha, odnosno smatra se kao da takav brak niti nije bio sklopljen, ali zadržavaju svoje mjesto u sukcesijskom nizu, a djeca iz te 'zajednice' neće imati pravo nasljeđivanja prijestolja.<sup>92</sup> Ovo rješenje pozicije prijestolonasljednika koji je sklopio brak bez suglasnosti jedinstveno je u odnosu na ustavna rješenja drugih europskih monarhija. Za razliku od Velike Britanije ustavne odredbe monarhija koje su predmet našeg razmatranja utvrđuju kako osobe koje se nalaze u sukcesijskom nizu u slučaju sklapanja braka bez dobivene suglasnosti gube pravo na nasljedstvo prijestolja, kao i djeca rođena u tom braku, ali brak postoji i valjan je. Samo belgijski ustav izriječno ne spominje ustavnopravnu poziciju djece iz takvoga braka.

Sve do 2005. god. u Velikoj Britaniji niti jedan pripadnik kraljevske obitelji nije sklopio civilni brak. Kada su Charles, princa od Walesa i Camille Parker Bowles najavili sklapanje braka u matičnom uredu u Engleskoj pojavilo se pitanje je li to uopće ustavnopravno moguće. Naime, svo englesko zakonodavstvo o braku izriječno isključuje pripadnike kraljevske obitelji od mogućnosti sklapanja braka u građanskom obliku, te su i sva tumačenja državnih tijela do tada bila u tom smjeru. Čak je i vlada Tonyja Blaira priznala da je riječ o ustavnopravnom 'nepoznatom teritoriju' i da je ishod u slučaju pravnog osporavanja valjanosti toga braka neizvjestan. Ovo pitanje je riješeno u skladu s odredbama Wedding Act 1949: povodom jedanaest prigovora matičnom uredu u kojemu je brak trebao biti sklopljen odlučivao je direktor Glavnog državnog registra (Register General) koje su mu proslijeđene od strane superintendanta matičnog ureda koji mora izdati potvrdu kako bi se moglo pristupiti ceremoniji. Kako prema mišljenju Register General nije bilo zapreka za sklapanje braka, dozvola je izdana i brak sklopljen.<sup>93</sup> Međutim, 2006. god. zahvaljujući Freedom and Information Act 2000 u javnost je dospio memorandum vlade Johna Mayora kojim se izričito zabranjuje članovima kraljevske obitelji sklapanje braka u matičnim uredima. Princ Charles jest postupao u skladu sa savjetom Lorda Falconera, lorda kancelara u Blairovoj vladi koji je zastupao stav da u skladu s Human Right Act nema zapreka civilnom braku, ali nije naveo da je ovo njegovo mišljenje izravno suprotno savjetu prethodnih vlada.<sup>94</sup> Niz ustavnih stručnjaka je optužio Vladu da su ovakvim postupanjem doveli u pitanje valjanost braka Princa od Walesa, ali i njegovu buduću sukcesiju na kraljevski položaj.<sup>95</sup>

91 Bogdanor, Vernon, *The Monarchy and the Constitution*, Oxford University Press, Oxford, 1995., str. 57

92 Ovakvo uređenje sklapanja braka članova britanske kraljevske obitelji stvara reperkusije i u odnosu na druge države članice Commonwealtha o čemu vidi više u Pelletier, Benoit, *The Constitutional Requirements for the Royal Morganatic Marriage*, 50 McGill L.J. 265 (2005)

93 Kronologiju, mjerodavne statute i mišljenja ustavnopravnih autora i državnih tijela vidi u Maer, Lucinda, *Royal Marriages – Constitutional Issues*, Parliament and Constitution Centre, House of Commons Library, 2008.

94 Royal Marriage; Lords Hansard Written Statements 24 Feb 2005: Column WS87 (50224–51) -[http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200405/ldhansrd/v0050224/text/50224-51.htm#50224-51\\_heado](http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200405/ldhansrd/v0050224/text/50224-51.htm#50224-51_heado)

95 Ministers were told that civil wedding would not be legal, *The Times*, 09. lipnja. 2006. -<http://business.timesonline.co.uk/tol/business/law/article673202.ece>



U pogledu sukcesije u Velikoj Britaniji zanimljivo je i navesti pitanje u pogledu tumačenja odredbe Act of Settlement-a koja sadrži izraz "*biti vjenčan Papistom*". Prema shvaćanju nekih autora ovaj izraz bi trebalo tumačiti u smislu trenutno postojećeg braka s osobom rimokatoličke vjere. U skladu s ovim tumačenjem npr. muškarac čija je pokojna supruga bila rimokatolkinja bi se ipak mogao (ponovno) naći u sukcesijskom nizu. S druge strane, doslovno tumačeći ovaj izraz svaka osoba koja jest ili je ikad bila u braku s osobom rimokatoličke vjere gubi pravo na sukcesiju krunu. Posljednje navedeno tumačenje je stav vodećih britanskih ustavnopravnih autora, no ujedno postoji i stav da djeca iz toga braka ne gube nužno pravo na pozicioniranje u sukcesijskom nizu, ako su protestantske vjeroispovjesti.<sup>96</sup> Ovaj stav ipak ne bi vrijedio za slučaj da supružnik osobe u sukcesijskom nizu konvertira na rimokatoličku vjeru nakon sklapanja braka. Tada bi položaj osobe u sukcesijskom nizu ostao nepromijenjen, jer u trenutku sklapanja braka ova zapreka nije postojala. Ovo potvrđuje do sada jedini ovakav slučaj od donošenja Act of Settlement: Vojvoda od Kenta je zadržao svoju poziciju u sukcesiji krunu nakon što je njegova supruga 1994. god. s anglikanske konvertirala na rimkatoličku vjeru.<sup>97</sup>

### 3.3. Izbivanje (odsustvo) monarha (prijestolonasljednika) iz države

Ustavi i ustavni akti sadrže i stanovite odredbe kojima se uvjetuje izbivanje monarha ili članova kraljevske obitelji iz zemlje suglasnoću predstavničkoga tijela, te određuju tko u takvim situacijama zamjenjuje kralja u vršenju poslova državnoga poglavara.

Tako Act of Settlement određuje da nitko tko dođe u posjed krunu neće moći bez pristanka parlamenta napustiti dominione Engleske, Škotske ili Irske.<sup>98</sup> Dolaskom Georga I na britansko prijestolje 1714. god. stvorena je personalna unija između Velike Britanije i Hanovera. George II. je kao i njegov otac zbog državnih poslova u Hanoveru često izbivao iz Velike Britanije, pa je Parlament 1728. god. donio akt kojim imenuje njegovu suprugu Karolinu regentom do kraljeva povratka u zemlju.<sup>99</sup> Catherin Parr, posljednja žena Henryja VIII., koji ju je imenovao regentom tijekom njegova izbivanja zbog rata s Francuskom 1544. god. uspostavila je presedan jake žene na prijestolju, te se smatra da je poslužila i kao uzor Elisabeth I.<sup>100</sup> Personalna unija Britanije i Hanovera je prekinuta 1837. smrću Williama IV. bez zakonitih potomaka. Kada je Victoria naslijedila svojega ujaka Williama IV. na britanskom prijestolju bila je tek mjesec dana napunila osamnaest godina, neudana i bez djece. Sljedeći u sukcesiji za britansku krunu je bio njezin ujak Ernst August koji je Williama IV. naslijedio u Hanoveru gdje je otputovao kako bi preuzeo krunu. Kako bi se u slučaju Victorijine smrti, a do njezina vjenčanja i rođenja zakonite djece prijestolonasljednik nalazio izvan države bilo je potrebno riješiti problem djelovanja vlasti do njegova povratka u zemlju s obzirom na transportne uvjete toga vremena. U tu svrhu Parlament je donio akt koji za razliku od ostalih akata o regentstvu nije predviđao imenovanje regenta i regentskog vijeća već imenovanje *Lords Justices*, na čijem čelu bi canterburyski nadbiskup i Lord Chief Justice u vrlo

96 Bogdanor, Vernon, op. cit., str. 55

97 BBC News - Duchess of Kent joins Catholic church - [http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/january/14/newsid\\_2530000/2530695.stm](http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/january/14/newsid_2530000/2530695.stm)

98 "...that no person who shall hereafter come to the possession of the crown shall go out of the dominions of England, Scotland, and Ireland without the consent of parliament..." - Act of Settlement

99 Regency During the King's Absence Act (1728. god.)

100 Vidi više u Lindsey, Karen, *Divorced, Beheaded, Survived: A Feminist Reinterpretation of the Wives of Henry VIII*, Perseus Books, Reading, 1995., str. 188 - 189



ograničenom opsegu mogli vršiti monarhove prerogative do dolaska prijetolonasljednika u zemlju.<sup>101</sup> O trenutnoj legislativi u Velikoj Britaniji u pogledu ove situacije koja se uređuje zajedno sa situacijama maloljetnosti i nesposobnosti prijestolonasljednika pišemo u nastavku rada.

Prema norveškom ustavu ako kralj izbiva iz kraljevstva, (osim ako ne zapovijeda na bojištu!), i stoga ne može obnašati svoje poslove, prijestolonasljednik će ako je punoljetan biti privremeni obnašatelj kraljevih ovlasti, a ako to nije slučaj tada će Državni savjet (vlada) voditi poslove kraljevstva. Ukoliko bi kralj izbio iz države bez suglasnosti Stortinga dulje od šest mjeseci smatra se da se odrekao prava na krunu, dakle, da je abdicirao.<sup>102</sup>

Danski ustav određuje da će se obnašanje kraljevih ovlasti uslijed njegova izbivanja (te još i iz razloga maloljetnosti i bolesti) urediti posebnim statutom.<sup>103</sup>

Prema švedskom Aktu o sukcesiji nasljednici prijestolja ne smiju poduzeti putovanje u inozemstvo bez znanja i pristanka kralja.<sup>104</sup>

### 3.4. Akcesija država uslijed stjecanja položaja monarha sukcesijom u drugoj državi

Act of Settlement određuje da u slučaju da vladarom Engleske postane neki strani vladar bez pristanka Parlamenta Engleska neće sudjelovati u ratu koji se ne bi ticao obrane njezinih dominiona i teritorija.<sup>105</sup> Kao što smo već u nekoliko navrata spomenuli sukcesija engleske krune je 1714. god. prešla na hanoveransku dinastiju čime je nastala personalna unija između Velike Britanije i Hanovera, pa je unošenje ove odredbe u Act of Settlement bilo vođeno političkom vidovitošću. Razlog raskida unije 1837. god. je bio što po propisima tadašnjeg hanoveranskog ustava Victoria nije mogla naslijediti prijestolje Hanovera, izuzev ako ni u pobočnim linijama srodstva ne bi bilo muških nasljednika krune. Prema britanskom ustavu, ako nema muških nasljednika u uspravnoj liniji srodstva, ženski nasljednici u uspravnoj liniji imaju prednost ispred muških u pobočnoj liniji (već smo naveli da je Williama IV. u Britaniji naslijedila nećakinja Victoria, a u Hanoveru brat Ernst August). Iz sličnih razloga došlo je do raskida personalne unije između Nizozemske i Luksemburga koja je postojala od 1815. god. do 1890. god.<sup>106</sup> U Velikoj Britaniji ove odredbe imaju svoj smisao i danas ima li se u vidu položaj engleske kraljice Elizabete II. kao nominalnoga državnoga poglavara niza država i zavisnih teritorija u sklopu Commonwealtha.<sup>107</sup>

Prema švedskom Aktu o sukcesiji prinčevi i princeze iz kraljevske obitelji ne mogu postati vladarima strane države bilo izborom, sukcesijom ili brakom bez suglasnosti kralja i Riksdaga.<sup>108</sup>

101 Lord Justices Act (1837. god.), punoga naziva: *An Act to provide for the Appointment of Lords Justices in the Case of the next Successor to the Crown being out of the Realm at the Time of the Demise of Her Majesty*

102 čl. 11. st. 1. i čl. 41. Ustava Kraljevine Norveške

103 čl. 9. Ustava Kraljevine Danske

104 čl. 7. švedskog Akta o sukcesiji (*Successionsordningen*)

105 "...that, in case the crown and imperial dignity of this realm shall hereafter come to any person not being a native of this kingdom of England, this nation be not obliged to engage in any war for the defence of any dominions or territories which do not belong to the crown of England without the consent of parliament..." - Act of Settlement

106 Stefanović, Jovan, *Ustavno pravo FNR Jugoslavije i komparativno*, Školska knjiga, Zagreb, 1956., str. 301

107 Vidi više u Boyce, Peter, *The Queen's other realms: the Crown and its legacy in Australia, Canada and New Zealand*, Federation Press, 2008; Twomey, Anne, *The Australian Crowns - Changing the Rules of Succession* (June, 02 2009). Quadrant, Vol. 53, No. 6, pp. 44-47, 2009; Sydney Law School Research Paper No. 09/49. - <http://ssrn.com/abstract=1413042>; Cox, Noel, *Law of Succession to the Crowns in New Zealand*, 7 Waikato L. Rev. 49 (1999)

108 čl. 8. Akta o sukcesiji (*Successionsordningen*)



Danski ustav određuje kako kralj neće vladati drugim državama osim uz suglasnost parlamenta.<sup>109</sup>

Kako bi belgijski kralj mogao vladati i u nekoj drugoj državi oba doma parlamenta koji o ovome pitanju mogu raspravljati samo ako je sjednici nazočno dvije trećine svih zastupnika, moraju donijeti rezoluciju dvotrećinskom većinom navedenog kvoruma.<sup>110</sup>

Slično je i prema norveškom ustavu, gdje kralj ne može prihvatiti drugu krunu bez suglasnosti Stortinga, za koju je potrebna dvotrećinska većina glasova zastupnika.<sup>111</sup>

Do sada smo razradili ustavne odredbe u poredbenom pregledu pomoću kojih se ustanovljuje tko će u sukcesijskom nizu i uz ispunjavanje kojih uvjeta postati novi monarh. Sada mijenjamo kut našega promatranja i promatramo institut sukcesije monarha sa stajališta trenutka kada ona nastupa i do kakvih situacija može dovesti, te kako su te situacije ustavnopravno riješene.

Razlozi koji dovode do nastupa sukcesije monarha jesu njegova *smrt*, *abdikacija* i *nesposobnost za obnašanje njegovih prerogativa*.

**Smrt monarha** (nasilna ili prirodna) kao biološka činjenica jasan je razlog za sukcesiju, ovdje posebne opaske nisu potrebne.

**Abdikaciju** kao razlog provođenja sukcesije po njezinom ustavnopravnom učinku možemo izjednačiti sa smrću monarha. Riječ je o svojevrsnoj "ostavci" monarha kojom se on odriče svojega položaja državnoga poglavara. Pri tome načine ovoga "odricanja" od prijestolja možemo u političkoj praksi susresti u tri oblika:

- abdikacija na koju je monarh prisiljen silom - povijesni slučajevi svrgavanja i uzurpacije prijestolja u prošlosti
- abdikacija "kada se smatra da je monarh abdicirao" - događaj izjednačen i deklariran kao abdikacija monarha<sup>112</sup>
- abdikacija o kojoj je monarh dobrovoljno odlučio - jasno je da je ovaj naziv uvjetan, jer u konačnici ne bi pristao abdicirati da ne postoje određene političke ili pravne okolnosti koje su ga na to naveli<sup>113</sup>

Uz **nesposobnost za obnašanje kraljevih ovlasti** (koju ustavnopravni izvori terminološki često navode u užem smislu bolesti) neki ustavi dodaju i izbivanje iz zemlje ili širu formulaciju spriječenosti.

Nastupom ovih razloga empirijski i normativistički promatrano u poredbenom pregledu moguće su slijedeće situacije:

1. U trenutku smrti ili abdikacije monarha prijestolonasljednik je u skladu s ustavnom preškrpicijom punoljetan i trenutkom sukcesije on je novi monarh koji može obnašati sve pripadajuće mu ustavne prerogative.
2. U trenutku smrti ili abdikacije monarha prijestolonasljednik je u skladu s ustavnom preškrpicijom maloljetan i trenutkom sukcesije on jest monarh, ali zbog svoje maloljetnosti ne može obnašati svoje ustavne prerogative.

109 čl. 5. Ustava Kraljevine Danske

110 čl. 87. st. 1. i 2. Ustava Kraljevine Belgije

111 čl. 11. st. 2. Ustava Kraljevine Norveške

112 npr. engleski Parlament je bijeg Jamesa II iz zemlje protumačio kao da je ovaj abdicirao. Ustav Kraljevine Nizozemske u čl. 28. st.

1. određuje da će se smatrati da je kralj abdicirao ukoliko sklopi brak bez suglasnosti parlamenta. Ustav Kraljevine Švedske u čl. 5. određuje da će parlament odlučiti hoće li se smatrati da je kralj abdicirao kada ga vlada izvjesti da je kralj neprekidno spriječen za obnašanje svojih dužnosti ili ih propušta obnašati u roku od šest mjeseci.

113 npr. abdikacija britanskoga kralja Edvarda VIII 1936. god.



3. Nastupom nesposobnosti monarha za obnašanje ustavnih prerogativa ex definitio monarh ne može obnašati svoje ustavne prerogative, ali u sukcesijskom nizu postoje zakoniti i/ili vjerojatni prijestolonasljednici koji opet mogu biti maloljetni ili punoljetni
4. U trenutku smrti, abdikacije ili nesposobnosti monarha ne postoje prijestolonasljednici (izumiranje vladajuće dinastije).

U slučaju odvijanja događaja kao u prvoj situaciji naša razmatranja o sukcesiji krune ovdje se zaustavljaju. Zanimljivo je da se u poredbenom pregledu ustava monarhija koje smo uzeli u razmatranje ustavotvorci ne zadovoljavaju općim odredbama o dobnoj granici za stjecanje poslovne sposobnosti ili biračkoga prava koje postoje u njihovom građanskom i izbornom pravu već ustavnim odredbom izrijeком utvrđuju u kojoj godini života je prijestolonasljednik sposoban preuzeti obnašanje kraljevskih prerogativa (premda se ove dobne granice uglavnom poklapaju). Samo španjolski ustav nema odredbu kojom se izrijeком utvrđuje kada je kralj postaje punoljetan, a norveški ustav određuje da će se to pitanje urediti posebnim zakonom.<sup>114</sup> U Nizozemskoj, Belgiji, Danskoj, Švedskoj i Velikoj Britaniji prijestolonasljednik stječe punoljetnost u osamnaestoj godini.<sup>115</sup>

U slučaju preostalih situacija u svim monarhijama dolazi do uspostave regentstva do punoljetnosti prijestolonasljednika, prestanka monarhove nesposobnosti/spriječenosti odnosno izbora novoga monarha. Kako je rješavanje ovih situacija ustavnopravno uređeno u poredbenom pregledu razmatramo u nastavku.

### 3. 5. Maloljetnost prijestolonasljednika u trenutku provođenja sukcesije krune

Maloljetnost prijestolonasljednika je činjenica koja dobiva na značenju tek u trenutku kada on treba stupiti na upražnjeno prijestolje, odnosno u slučaju kada monarha treba zamijeniti u obnašanju njegovih ustavnih prerogativa zbog nesposobnosti (bolesti, izbivanja, spriječenosti), ali ne i biti novim monarhom. Radi jasnoće naglašavamo: i kada je maloljetan prijestolonasljednik je "sposoban" biti novim monarhom, međutim za obnašanje monarhovih ovlasti sposoban je tek od trenutka svoje punoljetnosti.

U situaciji u kojoj je monarh koji je sukcesijom stupio na prijestolje maloljetan, ustavi i ustavni akti monarhijskih država predviđaju uspostavljanje regentstva. U takvim slučajevima dakle postoji (maloljetna) osoba koja je državni poglavar, ali do njezina punoljetstva prerogative monarha vrši regentstvo u ime krune. Ustavi ovu situaciju uređuju od samo naznaka da će se o tome donijeti posebna odluka od strane parlamenta, dok drugi sadrže vrlo precizne odredbe o osnivanju regentstva.

U suvremenim ustavnim monarhijama zasebno se regulira skrbništvo (tutorstvo) nad maloljetnim monarhom i regentstvo. Razlika između skrbništva i regentstva postojala bi s obzirom promatra li se maloljetni monarh kao javnopravna institucija ili privatna osoba. Neki autori koriste termine zamjenjivanja vladara u javnopravnom smislu (regentstvo) i zamjenjivanja u privatnopravnom smislu (skrbništvo). Regentstvo je javnopravni institut zamjenjivanja maloljetnoga monarha u obnašanju njegovih ustavnih ovlasti. Skrbništvo je privatnopravni institut putem kojega skrbnik brine o privatnoj imovini, obrazovanju i odgoju šticećenika koji je u ovom slučaju ma-

<sup>114</sup> čl. 8. Ustava Kraljevine Norveške

<sup>115</sup> čl. 33 Ustava Kraljevine Nizozemske, čl. 91. st. 1 Ustava Kraljevine Belgije, čl. 7. Ustava Kraljevine Danske, pogl. 5. čl. 2. st. 1. Instrumenta vladanja kraljevine Švedske - do 1995. u Švedskoj je kralj postajao punoljetan u 25. godini



loljetni monarh.<sup>116</sup> Ova razlika usvojena je u suvremenoj ustavnopravnoj doktrini. U prošlosti to nije bio slučaj s obzirom na poistovjećivanje države i osobe monarha (patrimonijalno shvaćanje države i državne vlasti). Poredbenim pregledom ustavnopravnog uređenja ovoga pitanja može se zaključiti kako se ovi instituti u suvremenim monarhijama dosljedno razlikuju i uređuju.

Ovo pitanje najkraće regulira danski ustav koji određuje da će se pitanje obnašanja suverenosti ovlasti u slučaju maloljetnosti kralja urediti Statutom.<sup>117</sup>

U Velikoj Britaniji posljednji maloljetni monarh bio je Edward VI. koji je imao devet godina kada je postao prvi rođeni protestantski engleski kralj o čemu smo već prije pisali u ovome radu. Sve do 1937. god. u legislativi sukcesije krune monarsi i Parlament su eventualni prelazak krune na maloljetnog prijestolonasljednika rješavali aktima koji su vrijedili samo za konkretni slučaj i predviđali imenovanje regenta i/ili regentskog vijeća.<sup>118</sup> Kada je George VI. nenadano stupio na prijestolje 1936. god., njegova starija kćerka Elizabeta nije bila punoljetna. Umjesto da kao i u dotadašnjoj ustavnoj praksi monarh i Parlament donesu ad hoc akt o regentsvu, Parlament je 1937. god. donio akt koji je trebao trajnije riješiti ovo područje za sve buduće slučajeve bez potrebe za donošenjem provizornih rješenja. Kako je to težak zadatak u anglosaksonskom kazualnom sustavu dokazuju izmjene i dopune ovoga akta iz 1943. i 1953. god.<sup>119</sup> Regency Act 1937 predviđa imenovanje Regenta koji će biti osoba koja je napunila dvadeset i jednu godinu, britanski je podanik s prebivalištem u Velikoj Britaniji, slijedeći je po redu u sukcesijskom nizu i udovoljava uvjetima predviđenima u Act of Settlement. Ukoliko bi osoba koja nije mogla postati regentom zbog nenavršenih dvadeset i jedne godine, napunila potrebne godine starosti tijekom trajanja regentstva, ona postaje regentom umjesto dotadašnjega. Kako Regency Act 1937 propisuje da se regentstvo uspostavlja ukoliko monarh u trenutku stupanja na prijestolje nema osamnaest godina, proizlazilo je da je "lakše" postati monarh nego regent. Ova nelogičnost ispravljena je Regency Act-om 1953 kada je dobna granica za regenta spuštena s dvadeset i jedne na osamnaest godina. Kako bi u slučaju eventualne kraljičine smrti, a do punoljetnosti Charlesa, Princa od Walesa 1966. god. regent prema odredbama iz 1937. bila kraljičina sestra Princeza Margareta, Regency Act 1953 je regentom imenovao Princa Phillipa, Vojvodu od Edinburgha, jer bi on u takvom slučaju svakako bio skrbnik svome sinu, a koja odredba naravno od 1966. god. nema nikakvo značenje. Zanimljivo je da Regency Act 1937 propisuje da je maloljetnom, vjenčanom monarhu ili monarhu koji je proglašen privremeno nesposobnim, skrbnik supruga ili muž ako su punoljetni, dok je maloljetnom, nevjenčanom monarhu skrbnik njegova majka, ako je živa, bez ikakvog spominjanja oca. U vršenju monarhiovih prerogativa regent ne smije potvrditi akt koji mijenja redosljed sukcesije krune, kao ni akt kojim se jamči očuvanje protestantske vjere i organizacija Škotske crkve<sup>120</sup>, a prije ulaska u službu regenta mora položiti prisegu ispred Privy Council-a.

Švedski Instrument vladanja određuje da će, u slučaju kada kralj umre ili abdicira, a prijestolonasljednik je maloljetan, Riksdag postaviti regenta koji će obnašati dužnosti državnoga poglavara "do daljnjega". Riksdag će istodobno postaviti i zamjenika regenta. Za regenta i zamjenika

116 "Danas je potpuno van spora da su namesništvo i starateljstvo odnosno skrbništvo u slučaju vladaočeve maloljetnosti dve po svojoj prirodi različite pravne ustanove. Naime u prvom slučaju u pitanju je zamenjivanje vladaoča u pogledu uprave državom, a u drugom slučaju u pogledu uprave njegovim privatnim imanjem koje je potpuno različito od državnog, odnosno staranje o vaspitanju vladaočevu, dakle staranje o njegovoj ličnosti" - Đisalović, Radivoj V., Namesništvo - studija iz uporednog prava, doktorska disertacija, Novi Sad, 1940., str. 281

117 čl. 9. Ustava Kraljevine Danske

118 Minority of Successor to Crown Act 1751, Minority of Heir to the Crown Act 1765, Regency Act 1830, 1840 i 1910

119 Regency Act 1937, Regency Act 1943 i Regency Act 1953 se u literaturi i praksi navode kao "Regency Acts 1937 to 1953"

120 Protestant Religion and Presbyterian Church Act 1707



regenta postaviti će se članovi kraljevske obitelji prema redoslijedu koji zauzimaju u sukcesijskom nizu. Ako ne bi bilo osoba iz kraljevske obitelji koje bi udovoljavale uvjetima da budu postavljene za regenta i zamjenika regenta, parlament će na prijedlog vlade imenovati privremenog regenta. Ako se ni tada ne bi pronašla odgovarajuća osoba za obnašanje ove dužnosti privremenim regentom će biti imenovan 'speaker' (predsjednik parlamenta), a ako je on spriječen, jedan od njegovih zamjenika (potpredsjednika parlamenta).<sup>121</sup>

Norveški ustav vrlo precizno propisuje postupak uspostave i obnašanja regentstva. Ako kralj umre, a prijestolonasljednik je maloljetan, Državno vijeće (vlada) će odmah sazvati sjednicu Stortinga. Ukoliko bi Državno vijeće propustilo to odmah učiniti, a od smrti kralja proteknu četiri tjedna nastaje "bezuvjetna dužnost Vrhovnog suda" da uredi sazivanje Stortinga. Do sjednice Stortinga na kojoj će se urediti obnašanje vlasti tijekom kraljeve maloljetnosti prerogative monarha izvršava Državno vijeće u skladu s ustavom. Storting će provesti izbor regenata (množina op. a.) koji će obnašati kraljeve dužnosti tijekom njegove maloljetnosti, a kada njihovo vođenje poslova prestane oni moraju kralju i Stortingu podnijeti izvješće o istima. Premda izričito ne spominje skrbništvo norveški ustav sadrži odredbu o nadzoru nad obrazovanjem maloljetnoga kralja koje će ako su oba njegova roditelja mrtva, a niti jedan od njih nije o tome

ostavio nikakve pisane upute, urediti Storting.<sup>122</sup>

Prema odredbama belgijskog ustava ako je nakon kraljeve smrti prijestolonasljednik maloljetan oba dom parlamenta će se sastati na zajedničkoj sjednici u svrhu uređenja regentstva i skrbništva. Domovi se sastaju bez sazivanja, najkasnije deset dana od kraljeve smrti. Ako su domovi parlamenta raspušteni prije nego što se dogodila kraljeva smrt, a u aktu o raspuštanju je sazivanje novoformiranih domova predviđeno u vremenu nakon isteka spomenutih deset dana raspušteni domovi će se vratiti u zasjedanje do formiranja novih domova. U Belgiji prema izričitoj odredbi ustava za regenta može biti postavljena samo jedna osoba koja svoju službu može početi obnašati tek kada položi zakletvu. Od trenutka kraljeve smrti do polaganja regentove zakletve kraljeve ustavne ovlasti obnaša, u ime belgijskoga naroda, Vijeće ministara (vlada).<sup>123</sup>

Nizozemski ustav određuje da će u slučaju kraljeve maloljetnosti skrbništvo biti uređeno aktom parlamenta kojom prilikom će se sastati oba doma parlamenta kako bi raspravili ovo pitanje. Parlament će također svojim aktom u istom sastavu imenovati regenta i utvrditi pravila koja se tiču službe regenta.<sup>124</sup>

Španjolski ustav određuje da će u slučaju kraljeve maloljetnosti, njegov otac ili majka, a ako njih nema, najstariji kraljev rođak koji je na najvišem mjestu u sukcesijskom nizu odmah preuzeti poslove regentstva. Ako ne bi postojala osoba koja bi u skladu s gore rečenim mogla biti regent, regentstvo će uspostaviti parlament, a sastojat će se od jedne, tri ili pet osoba koje moraju biti punoljetni španjolski državljani. Pored regentstva španjolski ustav vrlo precizno uređuje skrbništvo nad maloljetnim monarhom. Skrbnik maloljetnog kralja će biti imenovan u oporuci preminuloga kralja uz uvjet da je punoljetan i Španjolac rođenjem(!). Ako skrbnik nije imenovan u oporuci otac ili majka maloljetnoga kralja će biti njegovi skrbnici dok god ne sklope novi brak (dok god su udovac ili udovica). Ako njih nema, parlament će imenovati skrbnika, ali funkcije re-

121 pogl. 5. čl. 4. st. 1. i 2., čl. 6. st. 1. i 2. Instrumenta vladanja kraljevine Švedske

122 čl. 39., 40., 43., 45., 46. i 47. Ustava Kraljevine Norveške

123 čl. 90. st. 1. i 2., čl. 92., čl. 94. Ustava Kraljevine Belgije

124 čl. 34. i 37. st. 2. i 4. Ustava Kraljevine Nizozemske



genta i skrbnika ne može obnašati ista osoba osim u slučaju ako je to otac, majka ili izravni predak maloljetnog kralja.<sup>125</sup>

Iz ovoga poredbenog pregleda iznosimo neke sumarne zaključke:

- svi razmatrani ustavi određuju da imenovanje regenta i uređenje obnašanja poslova regentstva obavlja parlament, samo španjolski ustav određuje da će parlament imenovati regenta tek ako ne postoji neki od njegovih roditelja ili rođaka koji tu dužnost može početi obnašati odmah nakon smrti prijašnjega kralja, dakle bez posebne odluke parlamenta
- samo španjolski i švedski ustav izrijekom navode da će za regenta (u Švedskoj i zamjenika regenta) biti imenovani članovi kraljevske obitelji s obzirom na mjesto koje imaju u sukcesijskom nizu
- regentsvo može biti inokosno (Belgija, Španjolska, Švedska, Nizozemska) ili kolegijalno (Norveška, Španjolska-ako parlament imenuje tri ili pet regenata)
- obnašanje kraljevih ustavnih prerogativa od trenutka kraljeve smrti do sjednice Stortinga na kojoj će se urediti regentstvo, odnosno do polaganja regentove zakletve norveški i belgijski ustav povjeravaju vladi (Državnom vijeću, Vijeću ministara)
- samo danski i švedski ustav ne uređuju i ne spominju izrijekom kao poseban institut skrbništvo nad maloljetnim kraljem;

Prema postupku koji se provodi i koji za rezultat također ima uspostavu regentstva, gore raspravljenome slično se ustavnopravno rješavaju i situacije nesposobnosti monarha za vršenje ustavnih ovlasti i izumiranje vladajuće dinastije.

### 3.6. Nesposobnost (spriječenost) monarha za vršenje ustavnih ovlasti

Poredbenim razmatranjem može se uočiti da ustavi monarhija koje smo uzeli u razmatranje ovakvu situaciju prilično "unificirano" reguliraju uz veću ili manju iscrpnost u regulaciji samoga postupka utvrđivanja monarhove nesposobnosti.

U ranijoj povijesti Engleske običajnim putem se ustalilo da se u slučaju privremene nesposobnosti ili izbjivanja monarha iz zemlje imenuje Državno vijeće koje bi vršilo prerogative monarha. Kako su se u njega imenovali članovi kraljevske obitelji, ali i pripadnici visokog plemstva, ovo je dovodilo do sukoba oko prava na regentstvo. Najpoznatiji slučaj nesposobnosti monarha u Velikoj Britaniji da obavlja svoje ovlasti jest regentska kriza 1788. god. povodom bolesti Georga III.<sup>126</sup> U ovome slučaju se pokazala sva problematičnost nastupanja privremene nesposobnosti monarha: nemogućnost dobivanja potvrde za akt o regentstvu od strane onespособljenog monarha kao i borba vodećih političara toga vremena oko samoga sadržaja akta, odnosno ovlasti regenta koje bi imale izravni utjecaj na poziciju tadašnjih političkih stranaka.<sup>127</sup> Regency Bill 1789 je dospio u Dom lordova i ondje stao u proceduri zbog poboljšanja kraljeva stanja, ali je pogorša-

<sup>125</sup> čl. 59. st. 1., 3., 4., 5. i čl. 60. Ustava Kraljevine Španjolske

<sup>126</sup> Vidi više u Hibbert, Christopher, *George III: A Personal History*, Basic Books, New York, 1998. str. 282 – 288

<sup>127</sup> William Pitt Mladi, Prvi ministar, se zalagao za uspostavu regentstva, jer bi inače morao dati ostavku, ali je inzistirao da kraljev sin George, Princ od Walesa može preuzeti regentstvo tek uz suglasnost i prema uvjetima koje odredi Parlament. Charles James Fox je bio u dobrim odnosima s princem, te je u slučaju uspostave regentstva očekivao imenovanje za prvoga ministra. Dakle, Pitt i Torijevci su htjeli zadržati kontrolu nad regentom kako vladu ne bi preuzeli Fox i Whigovci. U borbi oko regentstva su zastupali stajališta koja uopće nisu bila inherentna njihovoj političkoj platformi, već su u potpunosti zamijenili uloge: Pitt je zagovarao parlamentarnu supremaciju, a Fox branio kraljevske prerogative. Vidi detaljnije u Watson, J. Steven, *The Reign of George III, 1760-1815*, Clarendon Press, Oxford, 1960., str. 304 – 305; O pozicijama monarha, Parlamenta i parlamentarnih grupa vidi u Derry, John W., *The Regency Crisis and the Whigs 1788-9*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008., str. 67 – 120, 173 – 198



njem kraljeva zdravlja 1810. god. akt o regentstvu potvrđen pravnom konstrukcijom prema kojoj je Parlament odlučio da se na tekst akta postavi Veliki Pečat Kraljevstva (*Great Seal of Realm*) od strane Lorda Kancelara, a bez potpisa kralja, kojega su potpisali za tu svrhu postavljeni Lords Commissioners, čime se smatralo da je na akt dana kraljevska suglasnost (*Royal Assent*).<sup>128</sup> Regency Act 1937 pored maloljetnosti predviđa i slučajeve privremene i trajne nesposobnosti i izbivanja monarha iz države. Potpuna nesposobnost, koji naziv koristi akt, utvrđuje se suglasnošću tri i više od sljedećih osoba: žena ili suprug monarha, Lord Chancellor, Speaker House of Commons, Lord Chief Justice Engleske i Master of the Rolls. Potpuna nesposobnost (*“infirmary of mind or body”*) može postojati privremeno (*“for the time being”*) ili trajno (*“for some definite cause”*). Pisana izjava o početku ili prestanku potpune nesposobnosti monarha mora biti dana od strane tri ili više gore navedenih dužnosnika i potkrjepljena dokazima od strane liječnika, te proslijeđena Privy Council-u. U slučaju potpune nesposobnosti monarha njegove ovlasti vrši regent, za kojega u pogledu uvjeta i ograničenja vrijedi isto što je navedeno za regentstvo u slučaju maloljetnosti monarha. U slučaju bolesti (*“illness”*) koja ne bi vodila do potpune nesposobnosti (*“infirmary of mind or body”*) ili izbivanja iz zemlje monarh može delegirati svoje ovlasti na Counsellors of State. Dakle, kada je riječ o potpunoj, privremenoj nesposobnosti (*“infirmary of mind or body for the time being”*) monarha koju ne bi mogao sam utvrditi, monarhove ovlasti vrši regent, dok u slučaju privremene nesposobnosti (*“illness”*) kada to može sam utvrditi i odlučiti monarh svoje ovlasti može prenijeti na Counsellors of State. Counsellors of State su supružnik monarha i četiri sljedeće osobe u sukcesijskom nizu pod uvjetom da su navršile dvadeset i jednu godinu i da se ne ispunjavaju diskvalifikacije koje vijede i za regenta. Kada je princeza Elizabetha navršila osamnaest godina, čime je ispunila uvjet za preuzimanje krune, prema odredbama Regency Acta 1937 nije kao prijestolonasljednica mogla biti Counsellor of State. Kako bi se ispravila ova neloogičnost Regency Act 1943 spustio je dobnu granicu za Counsellors of State sa dvadeset i jedne na osamnaest godina. Regency Act-om 1953 u krug Counsellors of State, premda se nije nalazila u sukcesijskom nizu, ali zbog naklonosti javnosti, uključena je i Elizabeta, Kraljica Majka. Delegirane ovlasti koje monarh ne može prenijeti na Counsellors of State su raspuštanje Parlamenta, izuzev na izričiti naputak monarha, dodjeljivanje plemićkih naslova i davanje suglasnosti na akte u kojima bi se mijenjale odredbe sadržane u Act of Settlement, a postupati ne mogu pojedinačno već najmanje dvoje od ukupnog broja. Britanski autori ispravno zaključuju kako je ova odredba bez ikakvog ustavnopravnog značenja. Kako je riječ o delegaciji ovlasti tada po definiciji Counsellors of State mogu postupati samo po izraženoj volji i naputku monarha, kao *“instrument preko kojega Suveren prolašava svoju volju”* te su bez smisla pitanja o njihovu ograničavanju i o proceduri u slučaju neslaganja Counsellors of State oko postupanja u vršenju delegiranih ovlasti.<sup>129</sup>

Nizozemski ustav određuje da monarha nesposobnim može oglasiti parlament, ali i on sam se može privremeno odreći obnašanja svojih ovlasti o čemu parlament sastavlja poseban akt. Ako Vijeće ministara smatra da je kralj nesposoban izvršavati svoje prerogative o tome izvještava oba doma parlamenta i predstavlja im preporuku koju je zatražilo od Državnoga Vijeća. Ako se slažu s ovim mišljenjem oba doma u zajedničkoj sjednici zaključuju da je kralj nesposoban izvršavati svoje prerogative i o tome donose posebnu rezoluciju koja se javno obznanjuje prema upu-

<sup>128</sup> Care of King during his illness etc. Act 1811, punoga naziva: *An Act to provide for the Administration of the Royal Authority, and for the Care of His Majesty's Royal Person, during the Continuance of His Majesty's Illness; and for the Resumption of the Exercise of the Royal Authority by His Majesty.*

<sup>129</sup> Bogdanor, Vernon, op. cit., str. 49. O problematici regulacije i primjene instituta nesposobnosti monarha za vršenje prerogativa u Velikoj Britaniji vidi detaljnije u Brazier, Rodney, *Royal Incapacity and Constitutional Continuity: The Regent and Counsellors of State*, *The Cambridge Law Journal*, Vol. 64, No. 2, 2005., str. 352-387



ti Predsjednika zajedničkog zasjedanja i stupa na snagu odmah, te se tim aktom ujedno može urediti i pitanje skrbništva nad kraljem. Činjenica kraljeva povrata sposobnosti za izvršavanjem njegovih prerogativa bit će utvrđena aktom parlamenta o čemu odlučuje parlament na zajedničkoj sjednici, a trenutkom objave ovoga akta kralj će ponovno početi vršiti svoje prerogative. Dok postoji nesposobnost monarha njegove ovlasti obnašat će vjerojatni prijestolonasljednik kao regent ukoliko je punoljetan, a u suprotnom to će činiti Državno vijeće (vlada).<sup>130</sup>

Danski ustav rješavanje ove situacije za koju koristi izraz bolest, upućuje na uređivanje posebnim Statutom.<sup>131</sup>

Belgijski ustav utvrđuje da će ukoliko sâm kralj smatra da je nesposoban za vladanje, te nakon što razmotre tu nesposobnost, ministri sazvati oba doma parlamenta radi uređivanja regentstva i skrbništva.<sup>132</sup>

Ustavi Švedske, Norveške i Španjolske gotovo jednako uređuju ovu situaciju.

Prema norveškom ustavu ukoliko je kralj "toliko bolestan" da ne može obnašati vlast, to će činiti prijestolonasljednik ukoliko je punoljetan u svojstvu privremenog vršitelj kraljevskih ovlasti. Ukoliko je prijestolonasljednik maloljetan, kraljeve ovlasti vršit će Državno vijeće (vlada).<sup>133</sup>

U Švedskoj će u slučaju kraljeve bolesti njegove prerogative preuzeti i obavljati prijestolonasljednik u svojstvu privremenog regenta, također ako je punoljetan. U suprotnome, a ako nema kojega drugoga člana kraljevske obitelji koji bi mogao biti regentom, parlament će imenovati speakera (predsjednika Riksdaga), odnosno u njegovu odsustvu jednoga od njegovih zamjenika (potpredsjednika Riksdaga) privremenim regentom.<sup>134</sup>

Španjolski ustav na sličan način određuje da će kada parlament utvrdi kraljevu nesposobnost, prijestolonasljednik odmah započeti s obnašanjem regentstva ukoliko je punoljetan, a u suprotnom se primjenjuje postupak kao i u slučaju maloljetnosti kralja.<sup>135</sup>

Iz ovoga poredbenog pregleda iznosimo neke sumarne zaključke:

- inicijativa za utvrđivanje nesposobnosti monarha u pretežitom broju ustavnih monarhija prepušta se vladi, a konačna odluka o njegovu oglašavanju nesposobnim parlamentu
- kada se utvrdi nesposobnost monarha za obnašanjem ustavnih ovlasti u pretežitom broju ustavnih monarhija njihovo obnašanje preuzima regent u osobi prijestolonasljednika, ukoliko je punoljetan
- ukoliko je prijestolonasljednik koji bi trebao biti regentom maloljetan, regentstvo će obnašati slijedeći u sukcijskom nizu punoljetni član kraljevske obitelji (Švedska, Španjolska), a ako nema osobe koja bi udovoljavala tome uvjetu regentstvo će obnašati predsjednik parlamenta (u Švedskoj), odnosno regentstvo od jedne, tri ili pet osoba kojega imenuje Parlament (u Španjolskoj)
- ukoliko je prijestolonasljednik koji bi trebao biti regentom maloljetan, regent neće biti iz reda kraljevske obitelji, već će regentstvo obnašati vlada (Nizozemska, Norveška)

<sup>130</sup> čl. 35., 36. i 37. st. 3. Ustava Kraljevine Nizozemske

<sup>131</sup> čl. 9. Ustava Kraljevine Danske

<sup>132</sup> čl. 93. Ustava Kraljevine Belgije. Iz ovakve stipulacije bi proizlazilo da niti jedno drugo državno tijelo, osim samoga kralja ne može ustanoviti postojanje njegove nesposobnosti.

<sup>133</sup> čl. 41. Ustava Kraljevine Norveške. Ne koristi se izraz regent već dosl. privremeni vršitelj kraljevskih ovlasti

<sup>134</sup> pogl. 5. čl. 3. i 6. st. 1. i 2. Instrumenta vladanja kraljevine Švedske

<sup>135</sup> čl. 59. st. 2. Ustava Kraljevine Španjolske



### 3.7. Izumiranje monarhijske loze / nepostojanje niti jedne osobe u sukcesijskom nizu koja bi mogla biti prijestolonasljednik

Koliko god hipotetski zvučalo, svi monarhijski ustavi propisuju postupak u kojem će se izabrati novi monarh, ukoliko bi nastupile ovakve situacija.

U prvoj situaciji ne postoji niti jedan živi nasljednik koji bi udovoljavao uvjetima sukcesije. U drugoj situaciji postoje (živi) 'nasljednici', ali su isključeni iz sukcesije krune jer ne ispunjavaju neke od uvjeta ili nisu poštovali ograničenja kojima je potrebno udovoljiti kako bi zadržali mjesto u sukcesijskom nizu (npr. nisu članovi državne crkve, sklopili su brak bez dozvole bivšega monarha i parlamenta, potomci su monarha koji je abdicirao).<sup>136</sup> U konačnici i u prvoj i u drugoj situaciji ne postoji osoba koja bi mogla naslijediti krunu, pa ustavi u tom slučaju određuju da se pristupa izboru novoga monarha od strane parlamenta. Nije isključeno da osoba koja je izgubila pravo sudjelovanja u sukcesiji bude izabrana za monarha u slučaju ne postojanja niti jednoga nasljednika koji bi udovoljavao uvjetima sukcesije.<sup>137</sup>

Nizozemski ustav predviđa da u slučaju da kada se čini da uopće neće biti prijestolonasljednika, ovoga predloži kralj. Ovaj prijedlog bi predstavio sam kralj ili bi bio predložen u ime kralja parlamentu nakon čega bi domovi parlamenta bili raspušteni. Novoformirani parlament bi kao jedno tijelo raspravio i odlučio o prijedlogu. U drugom slučaju, ukoliko kralj umre ili abdicira, a nema prijestolonasljednika u sukcesijskom nizu, niti ga je kralj predložio, parlament će biti raspušten. Novoformirani parlament će se sastati na zajedničkoj sjednici kako bi donio odluku o imenovanju novoga kralja u roku od četiri mjeseca od kraljeve smrti ili abdikacije. Prijestolonasljednik će u oba slučaja biti imenovan ako je 2/3 onih koji su glasovali biti za taj prijedlog. Do izbora novoga kralja parlament aktom imenuje regenta.<sup>138</sup> Belgijski ustav predviđa mogućnost da kralj imenuje svojega nasljednika u slučaju nepostojanja prijestolonasljednika uz suglasnost oba doma parlamenta prema postupku u kojem niti jedan dom parlamenta ne može o ovome raspravljati ako nije nazočno 2/3 svih njegovih članova, a odluka mora biti donešena uz 2/3 većinu. U slučaju da kralj ne imenuje svoga nasljednika prijestolje se smatra upražnjenim. Oba doma parlamenta će se u tom slučaju sastati kao jedno tijelo privremeno osnivajući regentstvo i zasjedati dok se ne sazove novi saziv parlamenta, što mora biti učinjeno u roku od dva mjeseca, koji će zasjedajući kao jedno tijelo osigurati trajno popunjavanje prijestolja.<sup>139</sup>

Ustav Danske određuje kako će u slučaju upražnjenosti prijestolja, a prijestolonasljednik ne postoji, Folketing izabrati kralja i urediti buduću sukcesiju prijestolja.<sup>140</sup>

Španjolski ustav određuje da će se, ako sve linije u sukcesijskom nizu izumru, za sukcesiju pobrinuti parlament "na način koji je najbolji za interese Španjolske".<sup>141</sup>

Norveški ustav određuje da ako nema princeze ili princa u sukcesiji krune, kralj može predložiti prijestolonasljednika Stortingu koji zadržava pravo izbora novoga kralja, ako ne prihvati kraljev prijedlog. Ako kraljevska linija izumre, a prijestolonasljednik nije predložen, novu kralji-

<sup>136</sup> Isključenje iz sukcesijskog niza se u slučaju abdikacije i sklapanja braka bez dozvole/suglasnosti prema odredbama svih monarhijskih ustava proteže i na potomke osoba koje su poduzele ove radnje. Čl. 29. Ustava

<sup>137</sup> Kraljevine Nizozemske određuje da jedna ili više osoba mogu biti isključene iz nasljedne sukcesije aktom parlamenta ukoliko to zahtijevaju izuzetne okolnosti. npr. Ustav Kraljevine Belgije u čl. 85. st. 3. određuje da bivšim nasljednicima krune mogu, od strane kralja ukoliko o tome postoji suglasnost oba doma parlamenta, biti ponovno uspostavljena njihova izgubljena prava.

<sup>138</sup> Čl. 30. st. 1. i 2., čl. 37. st. 1. t. e) Ustava Kraljevine Nizozemske

<sup>139</sup> Čl. 86., čl. 87. i čl. 95. Ustava Kraljevine Belgije

<sup>140</sup> Čl. 9. Ustava Kraljevine Danske

<sup>141</sup> Čl. 57. st. 3. Ustava Kraljevine Španjolske



cu ili kralja će izabrati Storting. Do donošenja ove odluke kraljeve ovlasti će privremeno izvršavati Državno vijeće (vlada).<sup>142</sup>

Švedski ustav određuje da će u slučaju izumiranja kraljevske obitelji Riksdag postaviti regenta i njegova zamjenika do donošenja odluke o ovoj situaciji.<sup>143</sup>

Iz ovoga poredbenog pregleda iznosimo neke sumarne zaključke:

- pretežiti broj monarhijskih ustava omogućava monarhu, da u slučaju izumiranja kraljevske obitelji, predloži prijestolonasljednika koji prijedlog ne obvezuje predstavnička tijela
- kada kralj umre ili abdicira, a prijestolonasljednik ne postoji, njegove ovlasti do izbora novoga vladara obnaša od parlamenta postavljeni regent ili vlada (Norveška)
- o izboru novoga vladara odlučuju oba doma predstavničkoga tijela, odnosno parlament se raspušta, a novoformirani parlament čiji domovi za tu potrebu zajednički zasjedaju, donosi odluku o izboru novoga vladara kvalificiranom većinom u za to predviđenom ustavnom roku

I kako bismo zaključno u pogledu daljne sukcesije nakon što je ona provedena izborom novoga monarha (a time i monarhijske dinastije) zapravo zatvorili krug navodimo odredbu nizozemskog ustava koja određuje da postavljenoga (izabranog) kralja nasljeđuju njegovi zakoniti nasljednici u skladu s nasljednom (hereditarnom) sukcesijom, te se na njega analogijom

primjenjuju sva pravila koja vrijede za istu.<sup>144</sup>

### 3.8. Stupanje na prijestolje, intronizacija i monarhova prisega

Logika nasljedne monarhije temelji se na pretpostavci o neprekinutosti postojanja državnoga poglavara: u trenutku smrti prijašnjega monarha, prijestolonasljednik postaje novi monarh. Međutim, svi ustavi određuju obvezu monarha na davanje prisege pred parlamentom ili vladom u čijim tekstovima se u prvom redu obvezuje na poštivanje i zaštitu ustava i ustavnog poretka zemlje čiji je državni poglavar. U tom smislu mogli bismo učiniti razliku između 'stupanja na prijestolje' gdje samom činjenicom smrti svojega prethodnika, prijestolonasljednik postaje državni poglavar i 'intronizacije' kao posebne ceremonije monarhova polaganja prisege pred odgovarajućim državnim tijelima i njegova posjedanja na prijestolje po prvi put, a koja se može održavati i tijekom odgovarajuće vjerske ceremonije. Od svih današnjih europskih monarha samo je britanska kraljica Elizabeta II okrunjena. Krunidba, kao i svi ostali njoj pripadajući rituali su u povijesti monarhija imali svoj poseban mistični ceremonijalno-sakralni *ratio* koji je s modernizacijom i sekularizacijom države izgubio na svome značaju, ali im se ni danas ne može zanijekati stanovitosti privlačnost.<sup>145</sup> Kraljevska krunidba koja je sadržavala niz rituala (poput predstavljanja monarha, pomazanja posvećenim uljem, posjedanjem na tron i polaganja krune na monarhovu glavu) u prošlom stoljeću je zamijenjena skromnijim i jednostavnijim ceremonijama intronizacije. Prilikom intronizacije, kruna i ostale regalije su fizički prisutne (uglavnom se izlažu pored prijestolja), ali se ne polaže na glavu monarha.

142 čl. 7. i čl. 48. Ustava Kraljevine Norveške

143 pogl. 5. čl. 4. st. 1. Instrumenta vladanja Kraljevine Švedske

144 čl. 31. Ustava Kraljevine Nizozemske

145 O smislu i značaju krunidbe kao posebnog državno-vjerskog rituala vidi više u Coronations: medieval and early modern monarchic ritual, Bak, János M. (editor), University of California Press, Los Angeles, 1990; Jones, William, Crowns & coronations: a history of regalia, Chatto & Windus, 1902. Većina autora u ovoj zbirci radova naglašava sudjelovanje javnosti u monarhijskim ritualima kao snažnu poveznicu društva.



Međutim, razmatranjem ustavnih odredaba o prisegi monarha mogli bismo zaključiti kako stupanje na prijestolje i preuzimanje kraljevskih prerogativa ne nastupaju uvijek istodobno s trenutkom smrti prethodnog monarha, te se mogu uočiti čak tri različita pristupa ovome pitanju.

Prema prvome monarhova prisega je čin kojega je monarh prema ustavu dužan izvršiti, ali je deklaratornog karaktera u odnosu na njegovo stupanje na prijestolje i preuzimanje kraljevskih ovlasti. Tako norveški ustav određuje da će kralj čim preuzme vlast, dati prisegu pred Stortingom, a ako Storting tada ne zasjeda, dat će pisanu prisegu Državnom vijeću (vladi) koju će svečano ponoviti na prvom sljedećem zasjedanju Stortinga.<sup>146</sup> Norveški kralj Harald V., je 1991. god., nakon što je u Stortingu položio prisegu, posvećen u katedrali u Trondheimu u vjerskoj ceremoniji bez krunisanja koju su vodili luteranski biskupi Trondheima i Osla. Nizozemski ustav određuje da će nakon što preuzme kraljevske prerogative kralj dati prisegu i biti inauguriran u glavnome gradu, Amsterdamu, na javnoj i zajedničkoj sjednici obaju domova parlamenta.<sup>147</sup>

Od 1815. god. inauguracija nizozemskih monarha se održava u Nieuwe Kerk ("Nova Crkva")<sup>148</sup> koja je do 1979. god. bila u službi Nizozemske Reformirane crkve gdje je 1980. god održana i inauguracija kraljice Beatrix. Premda se odvijala u crkvi, cjelokupna ceremonija nije imala vjerska obilježja i odvijala se u skladu s navedenom ustavnom preskripcijom za davanje prisega pa je stoga za intronizaciju nizozemskih monarha prikladnije koristiti izraz inauguracija.

Prema drugome pristupu monarhova prisega je deklaratornog karaktera u pogledu njegova stupanja na prijestolje, ali je konstitutivnog karaktera za preuzimanje kraljevskih ustavnih ovlasti (prerogativa). Prema danskom ustavu, kralj će prije nego što stupi na prijestolje pred Državnim vijećem (vladom) sačiniti pisanu Deklaraciju da će vjerno poštivati ustav. Kada kralj zbog izbivanja ili kojega drugoga razloga nije u mogućnosti potpisati spomenutu Deklaraciju odmah nakon što je stupio na prijestolje, njegove ovlasti će, osim ako statutom nije drukčije određeno, obnašati Državno vijeće, dok ne potpiše navedenu Deklaraciju.<sup>149</sup> Kraljicu Margaretu je 1972. god. nakon njezina prvoga predsjedanja Državnim vijećem i potpisivanja spomenute deklaracije, predsjednik vlade predstavio okupljenim građanima s balkona palače Christianborg u Copenhagenu bez dodatnih ceremonija. Španjolski ustav propisuje da će kralj, nakon što bude proglašen pred Cortes Generales, dati prisegu kojom se obvezuje na vjerno obavljanje svojih dužnosti, poštivanje ustava i zakona, te poštivanje prava građana i jedinica samouprave.<sup>150</sup> Intronizacija Juana Carlosa održana je 22. studenog 1975. god. u Cortes Generales, a pet dana kasnije kralj je introniran i u kraljevskoj crkvi sv. Jeronima u Madridu u ceremoniji pod nazivom Misa Sv. Duha.

Prema trećem pristupu monarhova prisega je konstitutivnog karaktera za njegovo stupanje na prijestolje i preuzimanje pripadajućih mu ustavnih ovlasti. Prema belgijskom ustavu kralj može stupiti na tron samo nakon što prisegne pred oba doma Parlamenta. Također, prema jednoj drugoj odredbi od trenutka kraljeve smrti pa do davanja prisega od strane prijestolonasljednika, kraljeve ustavne ovlasti, u ime belgijskoga naroda, obnaša Vijeće Ministara (vlada).<sup>151</sup> Albert II. je 1993. god. u Parlamentu nakon što je sjeo na tron dao prisegu čime je postao šesti Kralj Belgijanaca.

<sup>146</sup> čl. 9. Ustava Kraljevine Norveške

<sup>147</sup> čl. 32. Ustava Kraljevine Nizozemske

<sup>148</sup> Crkva u Amsterdamu na trgu Dam odmah pored Kraljevske palače, u kojoj se odvijaju sve službene državne ceremonije

<sup>149</sup> čl. 8. Ustava Kraljevine Danske

<sup>150</sup> čl. 61. st. 1. Ustava Kraljevine Španjolske

<sup>151</sup> čl. 90. st. 2. i čl. 91. st. 2. Ustava Kraljevine Belgije



Od svih monarhija u našem pregledu Velika Britanija je jedina zadržala ceremoniju krunidbe novoga monarha. Elizabeta II. je postala britanska kraljica u veljači 1952. god., a krunidba je izvršena u lipnju 1953. god. Nakon smrti prethodnog monarha započinje niz ceremonija i prisega koje novi monarh mora položiti u skladu s odredbama niza akata Parlamenta. Odmah po smrti monarha u Palači sv. Jakova se sastaje Accession Council koji se sastoji od svih članova Privy Council-a, gradonačelnika i gradskih otaca Londona, te visokih povjerenika kraljevstava Commonwealtha. Zadaća je Accession Council-a proglašenje novoga monarha koja je deklaratornog karaktera, jer niti identitet novoga monarha niti njegovo stupanje na prijestolje ne ovise o radnjama Vijeća. Ovaj proglas se zatim čita na javnim, tradicionalnim mjestima u većim gradovima Britanije, a osobito u Londonu, Edinburghu, Cardiffu i Belfastu.<sup>152</sup> O prisegama koje je novi britanski monarh dužan dati smo već pisali: 1. odmah po proglašenju ispred Privy Councila – o zaštiti i poštivanju ustrojstva Prezbiterijalne crkve u Škotskoj, 2. na otvaranju novoga zasjedanja Parlamenta nakon stupanju na prijestolje ili prilikom krunidbe, što nastupi prije – izjava kojom potvrđuje da je vjerni protestant (*Accession Declaration*) i 3. prisega koju daje tijekom krunidbe kojom se obvezuje na zaštitu ustrojstva Anglikanske protestantske crkve (*Coronation Oath*). Novi monarh tradicionalno nazoči Accession Privy Council-u, tako da odmah po proglašenju daje i prisegu o zaštiti Škotske crkve. Kako se Elizabeta II. prilikom smrti njezina oca Georga VI. nalazila u službenom posjetu Keniji, Accession Council se morao radi spomenute prisega sastati još jedanput. Izjavu, kojom "ispovijedam, svjedočim i izjavljujem da sam vjeran protestant i da ću u skladu s pravim namjerama akata za očuvanje protestantske sukcesije trona mogega kraljevstva, štititi i održavati najbolje što je u mojoj moći u skladu s pravom...", su George V. i Elizabeta II. dali prilikom otvaranja Parlamenta, a George VI. tijekom krunidbe.<sup>153</sup> Krunidba Elizabete II. je održana u srpnju 1953. god. u Westminster Abbey u Londonu pod vodstvom canterburyskog nadbiskupa s biskupima Anglikanske crkve. Uz niz ceremonija koje su simbolizirale kraljičinu 'svjetovnu vlast' (predstavljanje mamuza i mača, te preuzimanje mača od strane kraljice, predstavljanje i držanje žezla s križem u desnoj ruci) i 'duhovnu vlast' (predstavljanje Biblije, pomazanje posvećenim uljem od strane canterburyskog nadbiskupa, predstavljanje i držanje žezla s golubom u lijevoj ruci), Kraljica Elizabeta II. je okrunjena, blagoslovljena i intronirana.<sup>154</sup> Prilikom krunidbe kraljica je položila prisegu (*Coronation Oath*) da će vladati svojim kraljevstvima, posjedima i teritorijima u skladu s njihovim zakonima i običajima, očuvati Protestantsku reformiranu vjeru u Ujedinjenom Kraljevstvu, te očuvati i održati ustrojstvo, doktrinu, bogoštovlje, disciplinu i vlast Engleske crkve.<sup>155</sup> Tekst prisega koju je dala Elizabeta II. je nešto izmijenjen

<sup>152</sup> Prema The official website of the British Monarchy - <http://www.royal.gov.uk/RoyalEventsandCeremonies/Accession/Accession.aspx>

<sup>153</sup> Ova prisega propisana je Accession Declaration Act-om 1910, kojim je promijenjen tekst prisega na koju je upućivao Bill of Rights kao na "... the declaration mentioned in the statute made in the thirtieth year of the reign of King Charles the Second entitled, An Act for the more effectual preserving the king's person and government by disabling papists from sitting in either House of Parliament". Riječ je o prisezi iz Test Act-a iz 1678. god. koju su morali polagati svi nositelji državnih službi, a kojom se opovrgavaju rimokatoličko vjerovanje u pogledu svete večere, Djevice Marije i svetaca, i održavanja mise, čime su se iz svih državnih službi isključivali rimokatolici. – tekst prisega vidi u Statutes of the Realm, V, 894 f.: 30 Charles II, st. 2, c. 1. u u Sources of English Constitutional History, str. 556. – 557. Kako navodi Lucinda Maer: "Riječi (prisege, op. a.) su 1910. promijenjene prilikom priprema krunidbe Georga V. Kako bi se smanjila odbojnost prema katolicima prisega je promijenjena da bi izražavala pripadnost protestantskoj vjeri umjesto nepripadanja katoličkoj".

<sup>154</sup> Za podrobni opis svih ceremonija, formula i obreda održanih tijekom krunidbe vidi The Form and Order of Service that is to be performed and the Ceremonies that are to be observed in The Coronation of Her Majesty Queen Elizabeth II in the Abbey Church of St. Peter, Westminster, on Tuesday, the second day of June, 1953 u Ratcliff, Edward C., The Coronation Service of Her Majesty Queen Elizabeth II, Cambridge University Press, 1953., str. 35 – 67 ili na <http://www.oremus.org/liturgy/coronation/cor1953b.html>

<sup>155</sup> Obveza polaganja prisega prilikom krunidbe utvrđena je u Act of Settlement 1701 i Accession Declaration Act 1910., a forma polaganja prisega u Coronation Oath Act 1689. Budući da je monarhova prisega postala "oblikovana



u odnosu na onu propisanu Coronation Oath Act-om 1689. Premda nije promijenjena u suštini, Lucinda Maer naglašava kako je važno primijetiti da je do promjene prisege došlo bez ovlasti u aktima Parlamenta.<sup>156</sup> U skladu s novim valom inicijativa za promjenama u legislativi o sukcesiji krune Norman Bonney zagovara promjene u pogledu svih izjava i prisege monarha u isključivo sekularnu i krajnje jednostavnu prisegu, oko koje bi se jedino mogao postići društveni konsenzus, a to je da će monarh - vladati narodima Ujedinjenog Kraljevstva i ostalih kraljevstava u skladu s njihovim zakonima i običajima.<sup>157</sup> U britanskom sustavu vrijedi presumpcija neprekinutosti postojanja državnog poglavara, pa prijestolonasljednik postaje novi monarh u trenutku smrti prethodnoga monarha, bez potrebe za bilo kakvim formalnim procedurama. Međutim, upustimo se u malo "pravne akrobatike". Regency Act 1937 sadržava odredbu prema kojoj se za potrebe postupaka koji zahtijevaju prisegu ili izjavu koju treba uzeti, dati ili potpisati monarh prilikom ili nakon akcesije (stupanja na prijestolje), smatra da je datum na koji je monarh navršio osamnaest godina datum njegove akcesije. Iz ovoga slijedi da maloljetni prijestolonasljednik smrću monarha ne postaje novim monarhom, premda isti akt propisuje da monarhove prerogative, ako je u trenutku akcesije maloljetan, do navršene osamnaeste godine u njegovo ime vrši regent. Iz ovoga bi pak proizlazilo da u slučaju maloljetnosti monarha postoje dva trenutka akcesije: prva, prilikom smrti prethodnoga monarha nakon koje su svi postupci i radnje monarha do punoljetstva valjani, ali poduzeti u njegovo ime od strane regenta i druga, prilikom navršavanja osamnaeste godine života kada može položiti propisane izjave i prisege.

#### 4. USTAVNE ODREDBE O SUKESIJI PRIJESTOLJA I PRAVO O ZABRANI DISKRIMINACIJE

Hereditarna monarhija je diskriminirajući oblik državne vladavine *per se*. U modernom demokratskom društvu koje promiče jednakost (šansi), slučajnost rođenja u određenoj obitelji nekoga izravno postavlja za državnoga poglavara. Gledano s ovoga aspekta svaka rasprava o diskriminaciji u sustavu hereditarne monarhije je suvišna.

Monarh je zbog svoje neizabranosti neovisan, nadstranački, nadinteresni, nepristrani arbitar koji kao takav predstavlja državu-naciju u cjelini, ali činjenica rođenja u određenoj obitelji ne jamči unaprijed i osobu potrebnog kalibra za funkciju državnog poglavara. Izbornost predsjednika republike jamči da će za državnoga poglavara biti izabran najsposobniji od kandidata političkih elita, premda anomalije u izbornim sustavima ne vode nužno uvijek do ovakvih rezultata. Stranački predsjednik republike će u političkom procesu možda dodatno nastojati inzistirati na neovnosti svojega položaja, dok i monarh ima svoje političke preferencije koje će možda pokazati unutar svojega ustavnog prostora. U ovako postavljenoj jednadžbi ne nalazimo nedvojbeno i jasno prevladavanje u korist nasljednog ili izabranog državnog poglavara. Ako bismo se povelili samo republikanskim rezoniranjem, linija argumentacije bi se mogla svesti na slijedeće: prvo, hereditarna monarhija je nespojiva s liberalno-demokratskim konceptom društva i drugo, hereditar-

<sup>156</sup> dvomislenim riječima i izrazima u vezi sa starim zakonima i ustavima koji više nisu poznati" Coronation Oath Act-om je propisana prisega koju će morati polagati svi budući monarsi. Osobito je važno naglasiti da se monarh obvezuje vladati "u skladu sa statutima utvrđenima u Parlamentu i zakonima i običajima istoga", dakle pravo više nije rezultat isključive kraljeve volje, već volje Parlamenta koju potrdjuje kralj – vidi više u Scott, Jonathan, *England's Troubles: Seventeenth-Century English Political Instability in European Context*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000., str. 484.

Maer, Lucinda, Gay, Oonagh, *The Coronation Oath, Parliament and Constitution Centre*, House of Commons Library, 2008., str. 3

<sup>157</sup> Bonney, Norman, *Modernising the Monarchy: The Oaths of Office*, *The Political Quarterly*, Vol. 81 Issue 4, 2010., str. 564 – 570



na monarhija je preživljeni, u svijetu pretežito napušteni oblik vladavine, pa stoga unutar društvene zajednice djeluje 'nazadno', umanjujući značaj modernizacije i jednakosti u demokratskom sustavu. U ustavnom uređenju u kojemu su (ili bi barem trebala biti) osnovna mjerila javne službe meritokracija, politička odgovornost i politički izbor teško je braniti položaj monarha. Međutim, primjeri suvremenih europskih monarhija pokazuju da ovaj oblik vladavine nije "strano tijelo" u njihovim demokratskim društvima. Ovo se osobito može reći za skandinavske i nizozemske monarhiju koje se danas ubrajaju u najrazvijenija društva s visokom razinom socijalne zaštite, promicanja jednakosti građana i vladavine prava. Španjolska monarhija je od ponovnog uspostavljanja 1974. god. u političkom životu djelovala kao progresivna snaga, što se osobito pokazalo 1980. god. prilikom gušenja pokušaja državnog udara.

Dakle, ako se današnje europske monarhije prihvate kao povijesne zadanosti koje bi trebale dijeliti sudbinu društava u kojima se nalaze, te se izuzmu republikanski argumenti, tada je moguće govoriti i o potrebi reformi i modernizacije monarhija. Središnja problematika ovoga pitanja danas jest postizanje ekvilibrija demokratskog deficita monarhije i modernoga pluralnog društva. Na ovome mjestu, naravno, ne govorimo o redefiniranju cjelokupnoga položaja monarhija u društvu, već samo u dijelu koji se odnosi na ustavne odredbe o sukcesiji krune.<sup>158</sup>

Izuzmемо li diskriminirajuću narav ustavnih odredbi o nasljednom redu osoba unutar određene vladajuće obitelji, a s obzirom na njihovu 'problematičnost' u odnosu na opće ustavne i društvene vrijednosti suvremenih europskih monarhija, kao i demokratskih društava općenito, ističu se:

- odredbe o nejednakosti spolova u redu prvenstva u sukcesijskom nizu,
- odredbe o vjeroispovijesti monarha i ostalih osoba u sukcesijskom nizu, i
- odredbe o isključivanju izvanbračne djece iz sukcesijskoga niza

Hereditarna monarhija u povijesti nije apsolutno isključivala žene s pozicije monarha. Kako ističe Karen Green upravo je inzistiranje na hereditarnoj sukcesiji omogućilo nastanak "ženske moći" u monarhijama, dok izabrani vladari Svetoga Rimskog Carstva nikada nisu bile žene.<sup>159</sup> Kao što smo već pisali Švedska je 1980. god. izvršila ustavne promjene koje su u jednak položaj stavili muške i ženske prijestolonasljednike utvrđujući primogenituru kao isključivi kriterij prvenstva u sukcesijskom nizu krune. Ovaj primjer su zatim slijedile Nizozemska (1983. god.), Norveška (1990. god.), Belgija (1991. god.), te Danska 2009. god. promjenom akta o sukcesiji iz 1953. god.

Velika Britanija, Španjolska i Monako su jedine preostale europske monarhije koje primjenjuju primogenituru s prednošću muških nasljednika u kojoj će najstariji ženski prijestolonasljednik postati monarh samo ako nema (žive) braće. U ovim zemljama ovakva sukcesijska pravila rezultat su višestoljetne tradicije: u Velikoj Britaniji izvode se iz pravila common law-a o nasljeđivanju vlasništva, a u Španjolskoj nalaze porijeklo u *Las Partidas* Alfonsa X, Mudrog (El Sabio) iz 1265. god. koje se također odnose na pravila o nasljeđivanju vlasništva. S druge strane, obje države u svome ustavnom poretku sadržavaju propise kojima se zabranjuju različiti oblici diskriminacije, između ostalih i rodna. U Velikoj Britaniji je još krajem 19. st. donesen Married Women's Proper-

<sup>158</sup> Za viđenja razvoja i perspektiva monarhije u pojedinim državama vidi The Dutch constitutional monarchy in a changing Europe, Elzinga, D., J. (editor), Kluwer Legal Publishers, 2007.; The future of the monarchy, Fabian Society (Great Britain). Commission on the Future of the Monarchy, 2003.,

<sup>159</sup> Green, Karen, Broad, Jacqueline, Virtue, liberty, and toleration: political ideas of European women, 1400-1800, Springer, 2007., str. 23



ty Act 1882 kojim je zajamčena samostalnost (udanih) žena u upravljanju vlastitom imovinom u bračnoj zajednici. Velika Britanija ima bogatu legislativu zabrane rodne diskriminacije: Sex Discrimination Act 1975, kojim se štite građani od diskriminacije po osnovi spola ili bračnog stanja na području zapošljavanja, usavršavanja, obrazovanja, zlostavljanja na poslu; Gender Recognition Act 2004 uređuje prava transeksualnih osoba; dodatne promjene u ovo područje donijeli su Equal Pay Act 1970, Employment Act 1989 i Equality Act 2006. U Španjolskoj je s obzirom na patrijarhalne i tradicijske stereotipe o ulozi žene u društvu, legislativa o ovome području novijega datuma, ali je njezin značaj naglašen kroz formu organskih zakona: Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género<sup>160</sup> i Ley Orgánica 3/2007 de 22 de marzo, para la igualdad efectiva de mujeres y hombres<sup>161</sup>. Španjolski ustav u čl. 14. zabranjuje svaki oblik diskriminacije, pa između ostalih navodi i onu prema spolu.<sup>162</sup> Ustavni sud je presudom od 03. srpnja 1997. god. utvrdio kako odredba čl. 57. st. 1. Ustava Kraljevine Španjolske, kojim se propisuje da u nasljeđivanju krune unutar istog stupnja srodstva muškarci imaju prednost pred ženama, nije protuustavna. Način ustavnog uređenja sukcesije krune, ističe se u mišljenju ustavnog suda, ne može se propitivati povodom bilo kojega pravnog lijeka, jer je ona rezultat volje donositelja ustava.<sup>163</sup> Dijelom izborne platforme socijalista (*Partido Socialista Obrero Español*) za parlamentarne izbore 2004. god. bila je i ustavna reforma sukcesije krune kojom bi se uvela apsolutna primogenitura, kao i u ostalim europskim monarhijama (izuzev Velike Britanije). Ovaj prijedlog je bio podržan i od strane konzervativaca (*Partido Popular*). Za vrijeme prvog Zapaterovog premijerskog mandata Vlada je zatražila od Državnog vijeća<sup>164</sup> razmatranje određenih ustavnih promjena, između kojih i u pogledu sukcesije krune. Državno vijeće je donijelo izvješće u kojem se razmatra način provedbe reforme s obzirom na savjet vlade za "izričito očuvanje prava sadašnjeg Princa od Asturije u odnosu na sukcesiju krune Španjolske", a koje pravo obuhvaća "osobe koje se mogu identificirati kao mogući nasljednici u skladu s kriterijima iz čl. 57. st. 1. Ustava", ali se ipak navodi da to pravo "ne treba shvatiti kao apsolutno pravo koje je iznad moguće ustavne reforme". Učinak koji se namjerava postići promjenom ustava jest da pozicija sadašnjeg prijestolonasljednika Filipa (koji ima dvije starije sestre) u sukcesijskom nizu ostane ne-

160 Organski zakon o integriranim mjerama protiv rodnog nasilja

161 Organski zakon o jamstvima jednakosti između muškaraca i žena

162 Čl. 14. Ustava Kraljevine Španjolske: "Španjolci su pred zakonom jednaki i ne mogu biti diskriminirani na bilo koji način s obzirom na rođenje, rasu, spol, vjeru, uvjerenje ili bilo koje drugo osobno ili društveno stanje ili okolnost."

163 Sentencia 126/1997, de 3 Julio de 1997. Tribunal Constitucional – tekst presude vidi - [http://www.boe.es/aeboe/consultas/bases\\_datos/doc.php?coleccion=tc&id=SENTENCIA-1997-0126](http://www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/doc.php?coleccion=tc&id=SENTENCIA-1997-0126). Ustavni sud je u ovoj presudi rješavao pitanje prava nasljeđivanja plemićkih naslova. Naime, kada je Vrhovni sud 1987. god. utvrdio da je prednost muških ispred ženskih nasljednika plemićkih naslova suprotna jamstvima čl. 14. Ustava, uslijedio je niz sudskih sporova starijih sestara protiv sukcesije plemićkog naslova na mlađu braću i dodjeljivanja starih plemićkih naslova ženama. Jurisprudencija Vrhovnog suda o ovome pitanju je preokrenuta navedenom presudom Ustavnog suda koji je zaključio da prednost muškaraca u sukcesiji plemićkih naslova nije diskriminirajuća, niti protuustavna, jer jamstva čl. 14. Ustava nisu primjenjiva u pogledu plemićkih naslova "koji su jedino društveno i pravno bili relevantni u prošlosti, a danas nemaju nikakav pravni značaj u našem sustavu". Činjenica razlike koju donosi plemićka titula nije materijalna, već simbolična, pa nije relevantna u odnosu na načelo jednakosti iz čl. 14. Ustava, zaključio je ustavni sud. Cortes Generales je 2006. god. donio zakon (Ley 33/2006, de 30 de octubre, sobre igualdad del hombre y la mujer en el orden de sucesión de los títulos nobiliarios) kojim se u pogledu nasljeđivanja plemićkih naslova primjenjuje apsolutna primogenitura – vidi tekst zakona - <http://www.boe.es/boe/dias/2006/10/31/pdfs/A37742-37743.pdf>. Kako donošenjem ovoga zakona nije završena priča o jednakosti spolova među osobama "plave krvi" u Španjolskoj pokazuje nedavni razvoj događaja u kojem se dio plemstva ne miri s apsolutnom primogeniturom dok se u kraljevskoj sukcesiji primjenjuje prednost muškaraca – vidi Spanish aristocrats row over rights of succession, guardian.co.uk, 03. siječnja 2011. - <http://www.guardian.co.uk/world/2011/jan/03/spanish-nobility-feud-heritage>

164 Consejo de Estado – najviše savjetodavno tijelo vlade prema čl. 107. Ustava Kraljevine Španjolske



promijenjena, a apsolutna primogenitura bi se počela primjenjivati na njegovu djecu.<sup>165</sup> U međuvremenu vlada je odustala od provedbe ustavne reforme za što se mogu navesti tri razloga. Prvo, promjena ustava je najmanje politički motivirana u pogledu sukcesije krune gdje postoji konsenzus svih aktera na političkoj sceni. "Pandorina kutija" zbog koje se odustalo od ustavnih promjena jest pitanje naziva i statusa regija (Comunidades Autónomas), oko kojega je trenutno nemoguće postići konsenzus, a koje je razmatrano "u paketu" sa sukcesijom, prilagodbama ustavnih odredbi europskim integracijskim procesima i reformi Senata. Drugo, procedura promjene ustava je, a što se i od krutog ustava i očekuje, izrazito zahtjevna i otežana. I treće, rođenjem druge kćeri Princa od Asturije 2006. god. uklonjena je trenutna potreba za promjenom sukcesije krune. Kako je zalaganje za jednakost spolova u sklopu promicanja zaštite prava građana bilo dijelom agende španjolskog predsjedanja Europskom unijom u prvoj polovici 2010. god.<sup>166</sup>, to je za očekivati da će moguća buduća najava muške prinove u obitelji Princa od Asturije aktualizirati i ubrzati ustavnu promjenu sukcesije krune. Ukoliko se ne bi izvršila promjena ustava, a Princ od Asturije bi eventualno dobio sina, jednakost spolova u sukcesiji krune bi morala biti odgođena za još jednu generaciju ili bi se prijelaznim odredbama retroaktivno mijenjao redoslijed prijestolonasljednika, kao što je bio slučaj u Švedskoj.

Osim što je antidiskriminacijska legislativa dijelom domaćeg prava gotovo svih europskih država, ovo područje se poboljšava i putem međunarodnih konvencija, prakse Europskog suda za ljudska prava i legislative Europske unije koje se implementiraju kao dio unutarnjeg prava.

U tom smislu zanimljivo je istaknuti da je Španjolska istaknula rezervu na Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), koju je ratificirala 1984. god., izjavljujući kako "ratifikacija Konvencije od strane Španjolske neće utjecati na ustavne odredbe koje se odnose na sukcesiju španjolske krune".<sup>167</sup> U istom pogledu rezervu je izjavila i Velika Britanija koja je Konvenciju ratificirala 1986. god.<sup>168</sup> Premda su ustavne promjene o jednakosti prijestolonasljednika s obzirom na spol provele nakon ratifikacija rečene konvencije ostale europske monarhije (izuzev Liechtensteina i Monaca) nisu izjavile rezervu ovoga sadržaja.

Europska konvencija o ljudskim pravima u čl. 14. propisuje: "Uživanje prava i sloboda predviđenih ovom konvencijom osigurava se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su **spol**, rasa, boja kože, jezik, **vjeroispovijest**, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, sveza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, **rođenje** ili drugi status".

S obzirom na to da su sve europske monarhije članice Vijeća Europe i Konvencije na prvi pogled je evidentna suprotnost ustavnih odredbi o sukcesiji krune i navedenoga jamstva Konvencije. To bi vrijedilo za španjolske ustavne odredbe o sukcesiji krune u pogledu spola prijestolonasljednika, britanske u pogledu spola i vjeroispovijesti, danske, norveške i švedske u pogledu vjeroispovijesti, a svih u pogledu prava djeteta rođenog u izvanbračnoj zajednici. Gledamo li jamstva Konvencije i "sporne" ustavne odredbe s aspekta povrede prava osoba u sukcesijskom nizu javlja se niz pitanja. Mogu li osobe u sukcesijskom nizu koje su pogođene diskriminatorskim odredbama tražiti zaštitu Europskog suda za ljudska prava ili domaćih sudova zbog povrede čl.

165 Mišljenja i prijedloge Državnog vijeća o reformi sukcesije krune, a osobito u pogledu nomotehničke izvedbe promjene teksta čl. 57. st. 1. Ustava Kraljevine Španjolske vidi u Informe del Consejo de Estado sobre modificaciones de la Constitución Española - [http://estaticos.elmundo.es/documentos/2006/03/27/ce\\_ismdlce-v1.pdf](http://estaticos.elmundo.es/documentos/2006/03/27/ce_ismdlce-v1.pdf)

166 Vidi Spain aims to boost EU gender equality - <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8469654.stm>

167 Vidi <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reservations-country.htm>

168 Tekst rezervacije glasi: "...In the light of the definition contained in Article 1, the United Kingdom's ratification is subject to the understanding that none of its obligations under the Convention shall be treated as extending to the succession to, or possession and enjoyment of, the Throne,..." - ibidem 163



14. Konvencije, kao npr. u Velikoj Britaniji prema odredbama Human Rights Act 1998? Kao prvo, morale bi biti izravno pogođene diskriminirajućim odredbama, tj. pored ostalih uvjeta, ispunjavati uvjet *ratione personae* pristupa sudu, dakle tvrditi da su žrtva diskriminacije, odnosno da su u položaju žrtve. Nadalje, možemo se zapitati postoji li praktični značaj ovoga problema. Najbolji odgovor nalazimo u raspravi Lorda Falconera tijekom debate u Domu Lordova u siječnju 2005. god.: "U sukcesijskom nizu se trenutno nalaze 22 člana kraljevske obitelji nakon Princa od Walesa, od kojih svi mogu naslijediti krunu i na njih ne utječe Act of Settlement. Za samo četiri živa člana kraljevske obitelji se može reći da su pogođeni Aktom, ali oni su iza dvadeset i druge osobe u sukcesijskom nizu. Stoga, tvrditi da Akt ima diskriminirajući učinak znači zanemariti nevjerovatnost da bi netko od tih članova kraljevske obitelji mogao, u praksi, naslijediti krunu."<sup>169</sup>

Gledamo li jamstva Konvencije i "sporne" ustavne odredbe s aspekta cjelokupne društvene zajednice, teško je braniti premisu da općeprihvaćene društvene vrijednosti nemaju svoj ustavni izraz u državnom poglavaru koji tu zajednicu treba personificirati.

Tako u pogledu diskriminatorskih pravila sukcesije krune u Velikoj Britaniji, Fabian Society Commission ističe 2003. god.: "Trenutna pravila o sukcesiji stvaraju temeljno pitanje moderne demokracije. U kontekstu rastuće kulturalne raznolikosti, i očekivanja građanske i socijalne jednakosti, može li institucionalizirana rodna i vjerska diskriminacija više biti prihvatljiva? Mi smatramo da ne može i iz simboličnih i praktičnih razloga, i reforma već odavno kasni."<sup>170</sup> Zajednički odbor za ljudska prava britanskog Parlamenta je povodom prijedloga za izmjenu Act of Settlement i Royal Marriages Act (*Royal Marriages and Succession to the Crown (Prevention of Discrimination) Bill 2008-09*) kojega je podnio liberalni demokrat Evan Harris u Donjem domu, u svom izvješću u siječnju 2010. god. zaključio: "Držimo da su amandmani koji se odnose na kraljevska vjenčanja i sukcesiju Krune mjere kojima osnažuju ljudska prava. Diskriminacija protiv katolika u zakonu o braku je suprotna čl. 14 Europske povelje o ljudskim pravima u svezi s čl. 12 i također nedvojbeno suprotna slobodi vjeroispovijesti katolika zaštićenom čl. 9 EPLJP. Muška primogenitura u zakonu o nasljeđivanju općenito je prema našem viđenju nedvojbeno suprotna čl. 14 EPLJP u svezi s čl. 1 Protokola 1. U skladu s načelima ljudskih prava, predlažemo Vladi prihvaćanje amandmana podnesenih od strane dr. Harrisa o ovome pitanju."<sup>171</sup> Jeffrey Jowell, istaknuti ustavnopravni stručnjak smatra: "Zakon (o sukcesiji krune, op. a.) je u nesuglasju sa sadašnjom kulturom jednakosti, koja je sama po sebi jače ustavno načelo, iako nepisano. To opravdava uklanjanje onih dijelova Act of Settlement koji krše načelo jednakosti."<sup>172</sup>

Dok je laburistička vlada Tonyja Blaira otklanjala prijedloge i pozive parlamentarnih zastupnika i javnosti za uklanjanjem diskriminatorskih odredbi u zakonodavstvu sukcesije krune, činilo se kako će 2009. god. vlada Gordona Browna podržati i provesti ove promjene, od čega je ipak odustala. Trenutna konzervativno – liberalna vlada Jamesa Camerona je u siječnju 2011. god. u raspravi u Domu lordova iznijela stav kako ne namjerava mijenjati Act of Settlement. S druge strane u svim parlamentarnim raspravama predstavnici Vlade su naglašavali službeni stav o protivljenju bilo kojemu obliku diskriminacije, pa tako i onome u Statute Law o sukcesiji krune.<sup>173</sup> Od

169 House of Lords Debate 14 January 2005 c511 citirano u Maer, Lucinda, *Royal Marriages and Succession to the Crown (Prevention of Discrimination) Bill*, Parliament and Constitution Centre, House of Commons Library, 2009., str. 18

170 The future of the monarchy, Fabian Society Commission on the Future of the Monarchy, 2003., str. 48

171 Joint Committee on Human Rights, *Legislative Scrutiny: Constitutional Reform and Governance Bill; Video Recordings Bill*, Fourth Report of Session 2009-10, HL 33/HC 249, 18. siječnja 2010., str. 33

172 Constitutional experts rally behind proposals to revoke 300-year-old ban on Catholic monarchs, guardian.co.uk, 26. rujna 2008. – <http://www.guardian.co.uk/politics/2008/sep/26/constitution.anglicanism?INTCMP=ILCNETTXT3487>

173 Vidi detaljnije u Maer, Lucinda, *The Act of Settlement and the Protestant Succession*, Parliament and Constitution Centre, House of Commons Library, 2011., str. 16 – 20



1979. god. do danas u Parlamentu je podneseno dvanaest prijedloga zakona kojima su se pokušale uvesti promjene u statutarno uređenje sukcesije krunice, ali valja naglasiti kako su to bili isključivo *private members' bills*. Prijedlozi su se kretali u spektru od ukidanja isključivo spolne diskriminacije nasljednika krunice ili isključivo diskriminacije rimokatolika u sukcesiji krunice, do prijedloga koji su objedinjavali oba navedena oblika diskriminacije. Zanimljivo je navesti prijedlog zakona konzervativca Johnatana Sayeeda iz siječnja 2005. god. prema kojemu bi se slijedeći britanski suveren birao u Donjem domu iz reda osoba koje pripadaju užoj kraljevskoj obitelji, te bi tako izabrani suveren bio umirovljen s napunjenih 75 godina života. Samo su tri prijedloga "doživjela" drugo čitanje, kada su povučeni iz procedure.<sup>174</sup>

Dakle, utjecajni odbor Parlamenta utvrđuje da uređenje sukcesije krunice krši Europsku konvenciju o ljudskim pravima, u Parlamentu postoji stalna inicijativa zastupnika za provedbom promjena koje podržavaju i ustavni stručnjaci, a Vlada u raspravama povodom prijedloga zakona otvoreno priznaje da je trenutno zakonodavstvo o sukcesiji krunice diskriminatorno, te da se protivi svakom obliku diskriminacije, pa tako i s obzirom na vjeru i spol. Međutim, još nema naznaka moguće promjene. Zašto? Jednostavno zato što se niti jedna vlada do sada nije željela upustiti u reformu. U parlamentarnim raspravama je naglašavano da ustavna reforma sukcesije krunice nije prikladnom materijom *private members' bill* – a (prijedlog zakona pojedinačnog zastupnika), a neki od njih su i podnijeli kako bi zapravo pokrenuli vladinu inicijativu (u formi *government bill* – a). Samo prijedlog legislative o sukcesiji krunice koji bi imao vladino 'sponzorstvo' ima šanse za uspjeh u Parlamentu. Koji su argumenti Vlade za izbjegavanje reforme? U odgovorima vlade na pitanja i prijedloge zakona o sukcesiji krunice mogu se uočiti dva glavna argumenta: složenost provedbe ustavne reforme i potrebna suglasnost država u sklopu Commonwealtha čiji je državni poglavar britanski suveren. Složenost provedbe ustavne reforme se ne odnosi na otežanu parlamentarnu proceduru ili kvalificirnu većinu koja bi bila potrebna za promjenu, već na potrebu zahvaćanja velikog broja akata parlamenta koji uređuju materiju sukcesije krunice<sup>175</sup>. Kako smo već prije spomenuli Statute of Westminster 1931 u preambuli utvrđuje da je za bilo kakvu promjenu legislative koja se odnosi na sukcesiju krunice potrebna suglasnost parlamenata svih dominiona (trenutno 15 suverenih država, među kojima su i Australija, Novi Zeland i Kanada). U raspravama se također javljaju i dodatna pitanja kao što su pitanje vremena provođenja reforme i samo-ga sadržaja reforme. Naime, uvijek je moguće zagovarati stav da Vlada ima važniju legislativnu agendu od sukcesije krunice, te da se u reformu ne treba upuštati dok za to ne postoji stvarna potreba. Trenutno su prve tri osobe u sukcesijskom nizu muškarci čije vjersko opredjeljenje osigurava protestantsku sukcesiju krunice. S druge strane bolje je pristupiti reformi prije nego u sukcesijski niz stupe osobe koje bi mogle biti 'zahvaćene' ustavnim promjenama. Kako je u svojoj raspravi prilikom stavljanja u proceduru *Succession to the Crown Bill 2010-11*, 18. siječnja 2011. god. naveo predlagatelj, laburist Keith Vaz: "Moguće kćeri Princa Williama neće naslijediti svoga oca budu li imale mlađu braću. Ako je to i bilo prihvatljivo u neko drugo doba, vjerujem da je u sadašnjem trenutku naše povijesti Britanija moderno, egalitarno društvo i to se treba odažavati i u našim sukcesijskim pravilima. Dakle, prije nego se postavi pitanje oko nasljeđivanja prijestolja, ovo trebamo razriješiti sada. Povijest nam je pokazala potrebu za apsolutnom jasnoćom."<sup>176</sup> Složenost "pročišćavanja"

174 Za pregled svih parlamentarnih pokušaja promjene legislative sukcesije krunice vidi detaljnije u Attempts to Amend Crown Succession Since 1979, Parliamentary Information List, Department of Information Services, House of Commons Library, 2011.; usp. Brazier, Rodney, Legislating about Monarchy, The Cambridge Law Journal 66(1), 2007., str. 86 – 105

175 Bill of Rights 1688, Coronation Oath Act 1688, Union with Scotland Act 1707, Union with England Act 1707, Princess Sophia's Precedence Act 1711, Royal Marriages Act 1772, Union with Ireland Act 1800, Accession Declaration Act 1910, Regency Act 1937

176 House of Commons Debate, 18 January 2011, c704 - <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201011/cmhansrd/cm110118/debtext/110118-0001.htm#11011866000001>



niza akata Parlamenta koji zadiru u materiju sukcesije krune negira Robert Blackburn navodeći kako je ustavna reforma iz 2005. god. kojom je promijenjen status Lorda Kancelara i tzv. Law Lords<sup>177</sup> bila daleko složenija, te da je usklađivanje izmjena poreznog zakonodavstva s godišnjim proračunima vlade mnogo gore u pogledu detalja i sveobuhvatnosti.<sup>178</sup> Pravna priroda obveze prema kojoj bi za promjenu sukcesije britanske krune bila potrebna suglasnost svih ostalih monarhija u sklopu Commonwealtha u preambuli Statue of Westminster je za britanske ustavnopravne autoritete također upitna. Robert Blackburn smatra da je ova obveza, upravo stoga što je navedena u preambuli, a ne u normativnom dijelu Statuta, moralna, odnosno pitanje časti, te da predstavlja političku konvenciju, dakle čije kršenje nema pravnih sankcija. Istoga je mišljenja i Vernon Bogdanor, te smatra da britanska unilateralna promjena sukcesije krune ne bi bila nezakonita. Međutim, obojica naglašavaju da ova konvencija ima snažan značaj (Blackburn je izjednačava s međunarodnim ugovorom), te da bi izostanak konzultacija od strane Velike Britanije bio smatran arogantnim i prouzročio ozbiljno negodovanje u monarhijama Commonwealtha, te da ne bi bilo u skladu s prirodom njihova odnosa da između njih postoje različita pravila o sukcesiji krune.<sup>179</sup> Pa kada i vladini argumenti o složenosti procedure i usuglašavanja s ostalim monarhijama u Commonwealthu također nisu, kao što vidimo, previše uvjerljivi, ponovno se može postaviti pitanje zašto još nema naznaka ustavne reforme sukcesije krune u Velikoj Britaniji u 21. stoljeću? Suštinski razlog izbjegavanja ustavne reforme jest status Anglikanske crkve u Engleskoj. Anglikanska crkva je državna, parlamentarna crkva Engleske, a njezin vrhovni upravitelj je engleski monarh (*Supreme Governor*). Britanski monarh, između ostalih, nosi titulu *Fidei Defensor* (*Defender of the Faith*) – Branitelj vjere.<sup>180</sup> Britanski državni poglavar je, dakle, poglavar engleske državne crkve pa je razumljivo inzistiranje na njegovoj protestantskoj vjeroispovijesti i 'primanju sakramenta Svete Večere u Anglikanskoj crkvi' u Act of Settlement i drugim parlamentarnim aktima. Odvajanjem Anglikanske crkve od države (*Disestablishment*), koje bi iziskivalo strukturalne promjene parlamentarnih ovlasti prema crkvi i njezina unutarnjeg ustrojstva, nestala bi i potreba za ustavnopravnim uvjetovanjem vjeroispovijesti monarha. Pored toga, revizija sukcesije krune koja je uređena i u aktima o uniji Engleske i Škotske, kojima se monarh između ostalog obvezuje na zaštitu prezbiterijske škotske crkve, mogla bi otvoriti i pitanje revizije cjelokupnih odnosa unutar Ujedinjenog Kraljevstva, osobito u svjetlu ponovno ustrojenog Škotskog parlamenta (1999. god.) i formiranja manjinske vlade Škotske nacionalne stranke (2007. god.) koja zagovara nezavisnost Škotske. Kako je ovdje riječ o fenomenima sekularizacije i nacionalnog identiteta, koji zadiru u samu strukturu britanskog društva i unitarnog državnog uređenja, i suprotno očekivanjima, ne gube na svom značaju niti u 21. st., postaje jasnijim izbjegavanje ustavne reforme o sukcesiji krune kojom bi se zapravo mogao otvoriti put puno široj reviziji koja zadire u same temelje britanskog ustava. Imajući ovo u vidu, reforma kojom bi se ženski nasljednici krune izjednačili s muškima predstavlja "manje značajan" problem, te bi već vjerojatno bila i provedena s ob-

177 Članovi House of Lords koji su istodobno djelovali u sklopu sudbene funkcije doma u svojstvu sudaca najvišeg žalbenog suda zemlje

178 Blackburn, Robert, *King and Country: Monarchy and the Future* King Charles III, Politico's Publishing Ltd, 2006., str. 126

179 Blackburn, Robert, op. cit., str. 126; Bogdanor, Vernon, op. cit., str. 45 i 269

180 Povijesna ironija (ili ironija povijesti) jest da je ovu titulu 1521. god. papa Leo X. dodijelio Henryju VIII. kao potvrdu njegove *Assertio Septem Sacramentorum* (Obrane Sedam Sakramenata) protiv luterovih učenja, dakle kao branitelju rimokatoličke vjeroispovijesti, a nakon što je ekskomuniciran, Henryju je Engleski parlament 1544. god. dodijelio istu titulu, ali sada kao branitelju od rimokatoličke vjeroispovijesti. Princ Charles je najavio kako nakon stupanja na prijestolje namjerava uzeti titulu *Defender of Faith* (za razliku od sadašnje titule *Defender of the Faith*), čime bi simbolično ukazao da predstavlja građane svih vjeroispovijesti. Kako ukazuje Bogdanor ova promjena bi tražila i promjenu sadašnje legislative jer se monarh kruniše u sklopu anglikanskog bogoslužja. Međutim, nije isključeno da se nakon krunidbe održi ceremonija za pripadnike drugih denominacija i vjera, kao npr. za muslimane i hinduse čim bi se ukazalo na njihovo poštivanje i značaj koji imaju u Ujedinjenom Kraljevstvu.



zirom na povijesno iskustvo da su najznačajnija razdoblja u posljednjih dvije stotine godina obilježila upravo kraljice na engleskom i britanskom prijestolju. Učinjeno razmatranje se na odgovarajući način, iako naravno uzevši u obzir posebnosti svake od nacionalnih crkava i njihova odnosa s državom, može primijeniti i na odredbe danskog, švedskog i norveškog ustava kojima se inzistira na luteranskoj vjeroispovijesti monarha i njegovih nasljednika. Danska crkva (*Den Danske Folkekirke*) je državna, nacionalna crkva na čiji je poglavar u pitanju administrativnih stvari danski monarh, a čije vrhovno legislativno tijelo je Danski parlament (*Folketing*). Na sličan način je organizirana i Norveška crkva (*Den Norske Kirke*). Premda se smatra da je stupanjem na snagu zakona o Švedskoj crkvi<sup>181</sup> i zakona o religijskim zajednicama<sup>182</sup> 2000. god. došlo do razdvajanja Švedske crkve (*Svenska kyrkan*) i države, upravo ustavne odredbe prema kojima monarh (premda nije poglavar crkve, već *primus inter pares*) mora uvijek ispovijedati evangeličku vjeru augsburške vjeroispovijesti upućuju kako ovo razdvajanje nije potpuno. Ovdje se otvara pitanje istodobnog postojanja državne crkve i zaštite i poštivanja vjerskih sloboda građana koji nisu pripadnici državne crkve, koje kako ukazuju neki autori ne moraju nužno biti nespojivi<sup>183</sup>, a u što se u ovom radu nećemo upuštati.

Djeca osobe u sukcesijskom nizu koja su rođena izvan bračne zajednice, u svim europskim monarhijama u pravilu se isključuju iz sukcesije krunice. Premda se ovo pitanje iz današnje perspektive čini samo hipotetskim u povijesti je bilo sasvim prisutno.<sup>184</sup>

Konvencija o pravnom statusu djece rođene izvan braka koja je stupila na snagu 1978. god. u čl. 9 propisuje da će djeca rođena izvan braka imati isto pravo nasljeđivanja oca i majke, te članova očeve i majčine obitelji, kao da su rođena u braku. Velika Britanija je 1976. god. *Legitimacy Act*-om utvrdila, da će djeca rođena u nevažećem braku imati isti status kao zakonita djeca, ako su oba ili jedan od roditelja prilikom odnosa koji je rezultirao njihovim rođenjem opravdano vjerovali da je brak valjan, te da će se ova odredba odnositi na pitanja nasljeđivanja imovine. *Legitimacy Act* 1959 je pak izriekom utvrđivao da će se izjednačavanje statusa djece pored nasljeđivanja imovine odnositi i na "sukcesiju dostojanstva ili titulu časti".<sup>185</sup> Ovime bi djeca rođena u braku sklopljenom suprotno odredbama *Royal Marriages Act* 1772, ako ne i u pogledu titule (a time i položaju u sukcesijskom nizu), tada barem u pogledu imovinskih prava imala isti status kao zakonita djeca. S druge strane, prilikom ratifikacije spomenute Konvencije 1981. god. Velika Britanija je izjavila rezervu prema kojoj se odredbe čl. 9 i 10 Konvencije ne mogu tumačiti u smislu prava izvanbračne djece na sukcesiju krunice ili titulu ili bilo koje pravo nasljeđivanja koje je s njima povezano.<sup>186</sup>

<sup>181</sup> Lag om Svenska kyrkan – u prijevodu na engleski jezik vidi <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/02/78/32/32c1dabb.pdf>

<sup>182</sup> Lag om trossamfund – u prijevodu na engleski jezik vidi <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/02/78/31/04636561.pdf>

<sup>183</sup> Vidi npr. Ahdar, Rex, Leigh, Ian, *Is Establishment Consistent with Religious Freedom?*, (2004) 49 McGill L.J. 635; Gilles, Susan M., *Worldly Corruptions and Ecclesiastical Depredations: How Bad Is an Established Church*, (1992-1993) 42 DePaul L. Rev. 349; Stepan, Alfred C., *Religion, Democracy, and the "Twin Tolerations"* - (2000) 11:4 *Journal of Democracy* 37

<sup>184</sup> Prihvaćeni običaj engleskog dvora je da su priznata izvanbračna djeca kraljeva dobivala prezime Fitzroy. Najpoznatiji slučaj "izvanbračnog pretendenta" na englesko prijestolje jest tzv. Monmouth Rebellion koju je prevodio James Scott, prvi vojvoda od Monmoutha, izvanbračni sin Charlesa II. koji je inače iza sebe ostavio još sedmero izvanbračne djece. Široko rašireno mišljenje belgijske javnosti, jest da kralj Albert II. ima izvanbračnu kćer, vidi npr. *Illegitimate daughter aims poisoned art at Belgian king*, *The Sunday Times*, 30. ožujka 2008. - <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article3646417.ece>

<sup>185</sup> Za tekst *Legitimacy Act* 1959 vidi [http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1959/73/pdfs/ukpga\\_19590073\\_en.pdf](http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1959/73/pdfs/ukpga_19590073_en.pdf), *Legitimacy Act* 1976 vidi <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1976/31>. *Legitimacy Law Act* 1959 je stavljen izvan pravne snage *Family Law Reform Act* 1987

<sup>186</sup> Za status Konvencije vidi <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=085&CM=8&DF=&CL=ENG>; tekst rezervacije vidi <http://www.qub.ac.uk/schools/SchoolofLaw/Research/HumanRightsCentre/Resources/ConventionsCommitmentsDatabase/FamilyMarriageChildren/familyfilestore/Fileupload.60839.en.html>



S aspekta dualističkog pristupa u pogledu odnosa nacionalnog i međunarodnog prava koji prevladava u Velikoj Britaniji može se postaviti pitanje je li rezervacijom na međunarodni ugovor derogirana odredba domaćeg prava o izjednačavanju bračne i izvanbračne djece osobe u sukcesijskom nizu u pogledu nasljeđivanja imovine.

## UMJESTO ZAKLJUČKA

Ustavne odredbe kojima se uređuje sukcesija državnoga poglavara u suvremenim europskim monarhijama zauzimaju stožerno mjesto njihova ustavna sustava. Koliko god ovlasti monarha bile ceremonijalne ili realne, ne može se negirati njegov kohezijski značaj i personificiranje kontinuiteta državne zajednice. Premda nije nemoguće da nordijske monarhije s kraljevskim obiteljima koje se voze biciklom i javnim prijevozom ili britanska monarhija sa svojim anakronim ceremonijama i skandalima sklonoj kraljevskoj obitelji postanu republike, sukcesija krune pružat će izvjesnost i sigurnost institucije državnoga poglavara kakva nije poznata u republikama. Najbolju potvrdu rečenome nalazimo u pamfletu "Long to reign over us?" Fabian Society iz 1996. god. u kojemu se navodi mišljenje Petera Hennesseyja: "Kako god britanski ustavni krajolik bude izgledao oko 2020. godine, Windsor će biti na prijestolju i njegovo ime će biti Charles III ili William V."<sup>187</sup>

---

<sup>187</sup> Richards, Paul, Long to reign over us, Fabian Society, College Hill Press, London, 1996., str. 9



Samir Vrabec, LLB

## SUCCESSION OF THE HEAD OF STATE IN MODERN EUROPEAN MONARCHIES

### Summary

The paper deals with modern constitutional legal arrangement of crown succession in European monarchies (Kingdom of Belgium, Kingdom of Denmark, Kingdom of the Netherlands, Kingdom of Norway, Kingdom of Spain, Kingdom of Sweden, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland; the Principalities of Andorra, Liechtenstein and Monaco were not included in this review as well as the Grand Duchy of Luxembourg). A general historical review and the development review of this institute in Great Britain has been done. This institute is determined by the genealogical tree of ruling monarch family and a series of additional criteria that, in certain countries, are not congruent to standards of discrimination prohibition and citizen equality in a democratic society. Hereditary monarchy is a discriminatory form of governmental reign per se where, in modern democratic society that proclaims equality (of chances), someone is acceded to the throne by a coincidence of birth in a certain family making him directly the head of state. In this sense, any discrimination debate about the institute of monarch succession becomes superfluous. Still, if a hereditary monarchy already exists as a constitutional and political givenness, the question of the justification of constitutional provisions on sex inequality arises regarding priority in succession line, monarch's denomination and other persons' in the succession line, excluding the extramarital children out of the succession line. These constitutional provisions are in sharp contrast to international conventions in question that these countries ratified. "Disputable" constitutional provisions concerning the whole social community imply that universally accepted social values do not have a reflection in the head of state who should personify that national community. Possibilities of constitutional reforms are analysed regarding discriminatory provisions in the succession line of Spain, Great Britain and of the Scandinavian monarchies.

*Key words:* succession, head of state, monarch, monarchy, absolute primogenitura, abdication, regent, regency, accession, monarch's oath



Samir Vrabec, dipl. Iur.

## SUKZESSION DES STAATSOBERHAUPTES IN ZEITGENÖSSISCHEN MONARCHIEN

### Zusammenfassung

In diesem Beitrag wird zeitgenössische verfassungsrechtliche Regelung der Sukzession der Krone in den Königreichen Europas (Königreich Belgien, Königreich Dänemark, Königreich Niederlande, Königreich Norwegen, Königreich Spanien, Königreich Schweden, Vereintes Königreich Grossbritannien und Nordirland); in diese Übersicht werden folgende Länder nicht eingeschlossen: Fürstentümer Andorra, Lichtenstein und Monako, sowie das Grossherzogtum Luxemburg. Im Beitrag wird allgemeine historische Übersicht und die Entwicklung dieses Instituts in Grossbritannien dargelegt. Das Institut wird durch den genealogischen Baum der herrschenden königlichen Familie und eine Reihe anderer Kriterien bedingt, die in einigen Staaten mit den Normen des Diskriminierungsverbots und der Gleichberechtigung der Bürger in einer demokratischen Gesellschaft nicht in Einklang stehen. Die Erbmonarchie ist eine Diskriminierungsform der Staatsgewalt *per se*, bei welcher auch in der modernen, Gleichheit fördernden demokratischen Gesellschaft, die Zufälligkeit des Geburtes in einer bestimmten Familie jemanden direkt zu einem Staatsoberhaupt macht. Von diesem Standpunkt aus ist jede Erörterung über die Diskriminierung im Sinne der Sukzession des Monarchs überflüssig. Wenn aber die Erbmonarchie als verfassungsrechtliche und politische Gegebenheit schon vorhanden ist, wird die Frage der Berechtigung von Verfassungsbestimmungen über die Ungleichheit der Geschlechter in Bezug auf Vorrang in der Sukzessionsreihenfolge, des Glaubensbekenntnisses des Monarchs und anderer Personen in der Sukzessionsreihe, sowie des Ausschlusses der außerehelichen Kinder aus der Sukzessionsreihenfolge gestellt. Diese Verfassungsbestimmungen sind im direkten Gegensatz zu internationalen Konventionen aus diesem Gebiet, die von diesen Staaten ratifiziert worden sind. «Strittige» Verfassungsbestimmungen vom Standpunkt der ganzen Gesellschaft aus implizieren, dass allgemein angenommene Sozialwerte ihren verfassungsrechtlichen Ausdruck im Staatsoberhaupt als Personifizierung der jeweiligen Staatsgemeinschaft nicht finden können. Darüber hinaus werden die Möglichkeiten der Verfassungsreformen analysiert im Sinne der diskriminatorischen Bestimmungen in der Sukzession der Krone in Spanien, Großbritannien und skandinavischen Monarchien.

**Schlüsselwörter:** Sukzession, Staatsoberhaupt, Monarch, Monarchie, Absolute Primogenitur, Abdikation, Regent, Akzession, Monarchs Eid